

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 17, Sayı 2 (Haziran 2020), ss. 166-240

DOI: 10.1501/MTAD.17.2020.2.12

Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

MAKALE

Kazak Yazılı Basınında Söylem, İktidar ve İdeoloji Bağlamında Kazakistan'daki Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Cumhurbaşkanı Adaylarının Sunumu

Emine Şule Ertürk Anıklı

Sakarya Üniversitesi (Sakarya)

ÖZET

Bu çalışmada, Kazakistan Cumhuriyeti'nde 2011 ve 2015 tarihinde gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, Kazakistan'ın köklü basın-yayın organlarından, siyasi iktidarın gazetesi olan *Egemen Kazakistan* ve iktidara muhalif çizgideki *Jas Alaş* gazetelerine yansımaları, söylem özellikleri, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adayların sunumu temelinde ele alınmıştır. Eleştirel Söylem Analizi ile, egemen ideolojinin ve muhalif inanç sisteminin hangi stratejilerle aktarıldığı; siyasi iktidarın, egemen söylemde ve muhalif söylemde konumlanma biçiminin ortaya konmaya çalışıldığı bu analizde, iktidarın gazetesi olan *Egemen Kazakistan*'ın metinlerinde söylem yoluyla egemen ideolojiyi desteklerken seçime yönelik rızanın üretiminin yapıldığı tespit edilmiştir. Gazete metinlerinin analizi sonucunda iktidarın yeniden üretimine katkı sağladığı ve Nazarbayev otoritesini meşrulaştırdığı görülmüştür. Diğer taraftan muhalif *Jas Alaş* gazetesi Nazarbayev'in tahakküm oluşturduğu iddia ve imalarıyla, bunu gözler önüne sermeye çalışarak, onun otoritesini yıpratmaya yönelik söylemler ortaya koymuştur. Gazetenin, 2011 yılına ait örnekleme alınan metinlerinde, söylemler aracılığıyla bir mücadele alanı yarattığı sonucuna varılmıştır. Bu iki seçim döneminde adı en çok zikredilen aday, olumlu

ya da olumsuz N. Nazarbayev'dir. Çalışmada, her iki gazetenin seçime ve adaylara karşı olan farklı bakış açılarıyla, birbirinden farklı söylemlerle ideolojilerini ifade ettikleri, metinlerin okur/seçmenin zihnini ve eylemlerini etkilemeye yönelik olduğu saptanmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, Kazak Yazılı Basını, İdeolojik Söylem, Söylem ve İktidar, *Egemen Kazakistan*, *Jas Alaş*.

ABSTRACT

In this study, presidential election held in the Republic of Kazakhstan in the years of 2011 and 2015 has been discussed on the basis of its reflection on the long-established media organs, the pro-government newspaper *Egemen Kazakhstan* and the dissident newspaper *Zhas Alash*, and on the characteristics of discourse, and presentation of the presidential candidates. What we tried to reveal in this analysis, by means of Critical Analysis, is that, through which strategies the ideology was conveyed, and the type of its positioning in the dominant discourse and dissident discourse, and we found that election-biased consent was reproduced in the texts of pro-government newspaper *Egemen Kazakhstan* while promoting the ideology through the discourse. We have observed as the result of the analysis of the newspaper texts that it contributed to the reproduction of the power, and legitimised the authority of Nazarbayev. *Zhas Alash* newspaper on the other hand, put forth the discourses aiming at wearing away the authority of Nazarbayev through the allegations and suggestions implying that Nazarbayev has created tyranny, and trying to point up this situation incessantly. We concluded that it has created a struggle arena through the discourses as seen in the samples taken from the texts of the newspapers in the year of 2011. Thus, we found out that both newspapers, having different viewpoints for the election and for the candidates, have expressed their ideologies through different discourses, and their texts served the purpose of effecting the minds and actions of the reader/voter.

KEY WORDS

The Presidential Election in Kazahstan, Kazakh Print Media, Ideological Discourse, Discourse and Power, *Egemen Kazakhstan*, *Zhas Alash*.

1. Giriş

Eleştirel söylem çalışmalarında önemli isimlerden biri olan, ideolojik söylem üzerine kendi yaklaşımını ortaya koyan T.A. Van Dijk'ın ifadesiyle dil kullanımı ve söylem “İdeolojileri ediniş şekillerimizi, öğrenmemizi ve değiştirmemizi etkiler” (2015:19), bir yandan hâkim ideolojinin iktidarı ele geçirmesinde ve basın yoluyla hızla yayılmasında önemli bir yere sahiptir. Diğer yandan bu ideolojiyi benimsemeyenler tarafından karşıt söylem üretimini de sağlamaktadır. Burada tartışılan Kazak ulusal basınında da (başka ulusal basın örneklerindeki gibi) haber metinleri, iki gruba ayrılarak; hâkim ideolojiyi bildiren siyasî iktidarın söylemleri ile bu ideolojiye aynı zamanda direnç gösteren muhalif söylemler olmak üzere analiz edilmiştir. Söylemin ideolojiyi oluşturduğu veya ideolojinin söylemleri belirlediği tartışmaları eleştirel yaklaşımlarda dikkate alınmaktadır. Bunun yanında söylemlerin ideolojiyi

yansıtması, grup kimliğinin ortaya konulması, söylem stratejilerinin tespitine ise analiz yöntemleri ile ulaşılabilir.

Toplumsal denetimin uygulanmasında söylem üretimi ve denetimi önemlidir (Van Dijk 2005: 267). Seçim dönemleri bunun en belirgin örneklerini ortaya koymaktadır. Bu süreçte basında üretilen söylemler **metni üretenin** ya da **bağlı bulunduğu ideolojinin** bir parçası ve yansımasıdır. **İdeolojik söylemde sözcükler seçilerek söylemler üretilir.** Haber metnlerinin çeşitli amaçlarla üretilmiş olması göz önüne alındığında hem sözcük seçimlerinin hem de cümle kuruluşlarının rastgele olmadığı eleştirel bir yaklaşım ve analizle (*critical analysis*) ortaya konulabilir.

Bu çalışmada Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'ne (2011, 2015) dair haberlerin en yoğun olduğu, her iki seçime hazırlık dönemlerinden Şubat ve Mart ile seçimlerin gerçekleştiği Nisan ayından seçimi konu alan tüm haber metinleri incelenmiş fakat makalenin hacmini artırmamak için, tesadüfî örneklem yoluyla, belirtilen tarihlerdeki seçim döneminde her iki gazeteden ikişer haber metninin eleştirel analizine yer verilerek sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte haber metnlerinin tümündeki ideolojik söyleme dair bulgular dipnotlarda yer almaktadır.

Günlük haber ve köşe yazılarından oluşan bu metinlerdeki söylemler **bilişsel** (*cognitif*) olarak siyasal süreçleriyle birlikte değerlendirmeye çalışılacaktır. Kazakistan Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Nursultan Nazarbayev'in katılmış olduğu son iki seçim dönemiyle sınırlandırılan bu çalışmada, adayların nasıl sunulduğu değerlendirilmiş, böylelikle senkronik olarak söylem değişimlerinin izlenmesi de hedeflenmiştir. Analizde öncelikle seçim dönemine ait genel bir arka plan bilgisi yer almaktadır.

Çalışmanın verileri iki farklı ideoloji üzerinden (inanç biçimine) toplandı. İlk hükümetin yayın organı kimliğindeki iktidarın gazetesi *Egemen Kazakistan* (EK) ve ikinci grup ise muhalif cepheden *Jas Alaş* (JA) gazetesindeki haberler ve ideolojik olarak en belirgin köşe yazılarıdır. 1919 yılında yayın hayatına başlayan, SSCB'nin yıkılışı ve bağımsızlık sonrası dönemde¹ Kazak dilli ve yüksek tirajlı yayınların

¹ 16 Aralık 1991'de tam bağımsızlığın ilânıyla birlikte "Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" adı "Kazakistan Cumhuriyeti" olarak değişmiştir. Bağımsızlıktan hemen sonra başkanlık sistemi ile yönetilen parlamenter bir cumhuriyet olan Kazakistan'da liberal demokrasi hedeflenmiştir. Siyasî iktidar ve devlet başkanının seçilerek görevlendirildiği Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'na göre, devletin iktidar kaynağı sadece halk olarak belirlenmiş, halkın adına söz hakkı ise Cumhurbaşkanı ile meclis ve senatodan oluşan parlamentoya verilmiştir. Ülkede bağımsızlığın ardından çok partili sisteme geçilmiştir. Grozin (2001: 373-391).

başında gelen, kurucu siyasî iktidarın gazetesi *Egemen Kazakistan* toplumsal, siyasî, millî bir gazetedir (Bekniyazov 2005: 57). Bekniyazov 2005'te yaptığı "Demokratik Toplum ve Basın" adlı çalışmasında, *Egemen Kazakistan*'ın en yüksek tirajlı gazete olduğunu belirtmiştir (Bekniyazov 2005). Günümüzde de bu konumunu korumaktadır. 1921'de yayın hayatına başlamış, birkaç siyasî rejime tanıklık etmiş köklü bir diğer gazete ise *Jas Alaş'dır*. Gazete, bağımsızlıktan sonra millileşmeye başlamış, sonraki dönemde muhalif olmuştur. Bugün Almatı'da çıkarılan gazetenin 140 bin tirajı vardır ve gazetede siyaset, edebiyat, ekonomi, ekoloji, hukuk gibi farklı alanlarda yazılar yayımlanmaktadır (İsina 2001: 24, www.zhasalash.kz/gazetturaly/). *Egemen Kazakistan* ve *Jas Alaş* gazetelerinde, Kazakistan'ın kurucu lideri olarak kabul edilen Kazak siyasetinin en önemli siyasî figürü N. Nazarbayev'in katıldığı son 2 seçim dönemini kapsayan bu çalışmada, 2011 ve 2015 yılındaki seçim dönemlerinde, cumhurbaşkanlığı adaylarına nasıl yer verildiği ve diğer adayları her seçimde açık ara farkla geride bırakarak seçimi kazanan N. A. Nazarbayev'in bu seçim dönemlerinde iktidarını nasıl koruduğu, bu düzeyde egemenliğinin meşrulaştırılmasının söz konusu olup olmadığı, Eleştirel Söylem Analizi temelinde yaklaşım sunan Teun A. Van Dijk'in yazılı basın haberleri için geliştirdiği modelin analitik çerçevesine bağlı kalarak, haber metinlerinin makro ve mikro yapısında ideolojik üretimin olup olmadığı sorusu üzerinden analiz edilecektir. Diğer taraftan egemen olmayan ideolojinin, muhalif bakışın haber metinlerinde tercih ettiği söylem stratejilerinin belirlenmesi bağlamında ise, Kazak yazılı basınına yansımaları değerlendirilerek, araştırma sorularımıza en uygun yöntem olan eleştirel söylem analizine başvurulacaktır. Daha uzun soluklu ve hacimli olabilecek çalışmalarda bu iki grup, değişik yaklaşımlarla incelenebilir ve farklı noktalara odaklanılabilir.

2. Metodoloji

Sosyal bir pratik olan söylem, diğer sosyal pratikler ve yapılarla ilişki içinde olup hem onlardan etkilenir hem de onları etkiler. Tüm inanç sistemlerinde olduğu gibi ideolojide de söylemsel pratiklerle metinler üretilebilir/tüketilebilir. Bu da egemen ideolojinin, iktidar olmasında önemli sayılmaktadır. Gücün olduğu yerde gruplar arası ilişkilerde, gücü elde eden grubun bu gücü sürdürülebilir kılması ve diğerlerinin kontrolüyle söylemin ilişkisi çok yönlü olabilir. Bunu irdeleyen analiz yöntemlerinden biri olan ESA'nın da (Eleştirel Söylem Analizi / *Critical Discourse Analysis, CDA*) temel sorularından biri, "güçlü grupların kamu söylemini nasıl kontrol ettiği, diğeri ise söylemin daha az güçlü grupların eylem ve zihinlerini nasıl kontrol ettiği, böyle bir kontrolün toplumsal sonuçlarının (toplumsal eşitsizlik vb.) neler olduğuna" odaklanır (Van Dijk 2001: 355). ESA, kimlik, sosyal gücün kötüye kullanılması, tahakküm,

eşitsizliğin sosyal ve politik bağlamda yazılması ve metinde yeniden üretilmesi ve bunlara karşı koyma yollarını araştıran (Van Dijk 2001: 10, Van Dijk 2001: 352) analitik bir araştırma türüdür. Bu bağlamda analizin asıl odaklandığı yer, “*kullanımdaki dil değil, sosyo-kültürel süreçler ve sosyal yapıların linguistik karakteridir*” (Sözen 1999: 145) ve bu çalışmalar, dil işlevlerinin sosyal kurumları organize etme ve gücünü tecrübe etmede dil fonksiyonlarının nasıl oluşturulacağı ve bilgileri nasıl aktaracağını anlamak için disiplinler arası çalışma ihtiyacını vurgulamaktadır (Wodak, Meyer 2015: 7).

Disiplinler arası ve farklı yaklaşımlarla yürütülebilen ESA ile ortaya koyulan çalışmalar incelendiğinde, teorik bakımdan olduğu kadar konu bakımından da oldukça geniş bir yelpazeye sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte tek ya da doğru kabul edilecek mutlak bir eleştirel söylem çözümlenmesi modeli bulunmamaktadır. Farklı bakış açılarıyla farklı çözümlenme türleri vardır. Edibe Sözen’in de belirttiği gibi ESA’nın refleksif bir yapıya sahip (Sözen 1999:143) olması analizin sonucunda kendi kendini eleştirebilme veya eleştirilebilme kapasitesinde olduğunun göstergesidir.

Eleştirel söylem çalışmalarının önde gelen ve çalışmalarına halen devam eden birkaç isminden biri T. A. Van Dijk’dır. Türkiye’de medya ve iletişim üzerine çalışmaları bulunan N. Mora’nın da belirttiği gibi, Van Dijk ideolojik çözümlenmede söylemin sosyo-bilişsel ve sosyal çözümlenme (sosyal yapıları çözümlenme) boyutlarını ele alarak söylem ve sosyal boyutu arasındaki ilişkinin zihinsel modellerle gerçekleştiğini savunmaktadır (Mora 2011: 26).

ESA’da, söylem, sosyal ve politik bağlamlar açısından tanımlanırken, sosyo-bilişsel çalışmalar bunun bir adım ilerisine giderek bunlarla söylemler arasında bilişsel arayüze dikkat çekerek, sosyal üyelerin hem sosyal yapıları hem de söylem yapılarını zihinde temsil ettiğini ve bu yapıların “zihinsel temsiller” olduğunu ileri sürmektedir (Van Dijk 2016: 3-4). Van Dijk’ın sosyo-bilişsel yaklaşıma dair yaptığı açıklama şöyle özetlenebilir:

→ Düşünme, algılama, bilme, planlama, ümit etme, hissetme... gibi bilişsel süreçler toplumsal grupların ve topluluk üyeleri olarak sosyal aktörlerin zihninde anılarında yer alır.

→ Bu bilişsel süreçler hafızada işlenir. Söylem ve beyin ilişkisini bilmek önemlidir. Düşünceler, bilgi, inançlar, yorumlar, planlar, tutumlar ve ideolojiler belirli bilişsel yapılarla çalışan farklı zihinsel temsillerdir. Zihinsel temsiller genellikle; şekillendirme, değiştirme, depolama veya aktive etme şeklinde çalışmaktadırlar.

→ Bilişsel süreç ve temsiller, dil kullanımı ve söylemi kapsar. Psikodilbilimde bilişsel olarak işlenmiştir ve psikodilbilim açıklamaya odaklanır. Cümlelerin ve çeşitli bağlam veya eş referans tipindeki ifadelerin (zamirler gibi) başlıkları genel başlıklar, başlıklar veya özetler, üst yapılar, argümantasyon, haberler veya diğer türler, bölgesel veya küresel koordinasyon konuşma eylemini veya konuşma etkileşimini üst düzey seviyeli söylemin işlemini açıklar.

→ Genellikle kısa süreli bellek ve uzun süreli bellek arasında işlevsel ayırım yapılır. Anlama veya eylem üretimin gerçekleştiği çalışma belleği (*working memory*) bir şeyi hatırladığımızda ya da söylem, eylem, algı için bilgiye ihtiyaç duyduğunda, tekrar aktive olması ve kullanılması için işleyen bellek tarafından aktive edilip kullanılabilen bilgi ve inançlar biçimindeki süreçlerin sonuçlarını saklar.

→ Söylem üretimi ve kavramı çok karmaşık bilişsel süreçlerdir. Şu an sadece işleyen belleğin süreçlerinin ve sınırlı hafızanın kaynakları veya zamanlamanın ayrıntılarına, yüksek seviyedeki söylemlere ilişkin çok sınırlı bir kavrayış vardır (Van Dijk 2016: 5-6).

Sosyo-bilişsel açıdan disiplinler arası çalışmalar ortaya koyan Van Dijk “söylem analizinin sosyal eylem ve etkileşim özelliğini vurgulamıştır (Sözen 1996: 120). Bu doğrultuda, ırkçılık ve önyargı konularına odaklanarak, haber söylemi üzerine çalışmalar yürütmüştür. Sözen’e göre onun analizleri “önermeye dayalı söylem analizi” olarak kabul edilebilir olup, içerik analizine ilave veya bir alternatif olduğu düşünülebilir (Sözen 1999: 124). T. A. Van Dijk, ideolojilerin gerçekten neye benzediği, nasıl işlendiği, nasıl yaratıldığı, değiştirildiği ve yeniden üretildiğinin anlaşılması isteniyorsa bunların söylemsel gösterimlerinin ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir (1998: 6). Bunun analizinde stratejilerin belirlenebilmesi için, ideolojik söylem yapı ve stratejilerinin şunlar olduğunu belirtmiştir:

– **Kutuplaştırma** (*Polarization*): Altta yatan ideolojiler kendi grubunu olumlu, öteki grubu olumsuz gösterme eğilimindedirler.

– **Zamirler** (*Pronouns*): Dil kullanıcıları, ideolojik grupların üyeleri olarak konuşurlar ve genellikle kendileri (grup üyeleri de dâhil) atıfta bulunmak için *biz* “politik” zamirini kullanırlar. Diğerleri içinse *onlar* zamirini kullanırlar. Kutuplaşma dikkate alındığında grupların zamir ile ilgili ifadesi *biz-onlar* zamir çifti olmaktadır.

– **Tanımlama** (*Identification*): Grup ideolojisinin temel kategorisi kimliktir. Üyeler grupları ile özdeşleşir. Örneğin, “feminist biri olarak, ben feminist biri olarak, biz feministler” gibi.

– **Kendinin olumlu tanımlamalarına, onların olumsuz tanımlamalarına vurgu**

(*Emphasis of positive self-descriptions and negative other descriptions*): İdeolojiler sıklıkla kendilerini olumlu sunma şeması düzenlemektedirler (örneğin milliyetçi söylemde bu, *ülkemizi yüceltebiliyoruz* olarak karşımıza çıkar) ve bu ideolojik kare olarak adlandırılır. Van Dijk aynı zamanda bilişsel olarak grup temelli tutum ve ideolojilerin genel stratejisi için ideolojik kare (*ideological square*) adını verdiği bir değerlendirme modeli sunmaktadır (1998: 33). Buna göre, birinci kenarı “kendi iyi, olumlu özelliklerinin ve eylemlerin vurgulanması”, ikinci kenarı “ötekinin kötü, olumsuz özellik ve eylemlerinin vurgulanması”, üçüncü kenarı “kendi kötü, olumsuz özellik ve eylemlerin gizlenmesi” ve dördüncü kenarı “ötekinin iyi, olumlu, başarılı özellik ve eylemlerinin göz ardı edilmesinin” oluşturduğunu belirtmiştir.

– **Aktiviteler** (*Activities*): İdeolojik gruplar kendilerini aktiviteleriyle tanımlarlar ve ideolojik söylem tipik olarak yaptığımız ve yapmamız gerekenler üzerinden eylemlerini düzenlerler.

– **Normlar ve Değerler** (*Norms and values*): İdeolojiler iyi norm ve davranış kuralları üzerine kurulur, ulaşılmak istenen özgürlük, eşitlik, adalet, bağımsızlık gibi değerler söylemlerde açık ya da örtük olarak ifade edilir.

– **Çıkarlar** (*Interests*): İdeolojik mücadele, güç ve çıkarlar için olup, ideolojik söylem çeşitli sembolik çıkarları nitelendirir (2015: 73-74).

İdeolojik söylem, dilin emellere alet edilmesi ve ideolojik söylem analizi de bu emelin ortaya çıkarılması için gerçekleştirilen analiz ve bir anlamda metni yapsöküme (*deconstruction*) uğratma faaliyetidir.

2.1. Söylem ve İdeoloji

İdeoloji üzerine zihin yoran kuramcılardan Terry Eagleton, kavramları sözcükler bakımından düşünmeye başlamamızın, yirminci yüzyılda gerçekleşen sanki bir dil devrimi gibi olduğunu ifade ederken, bir kavrama sahip olmayı, sözcükleri belirli bir tarzda kullanma kapasitesi olarak görme eğiliminde olduğunu (Eagleton 1991: 269) belirtmiş, ayrıca ideolojinin söylem ile ilgili bir mesele olduğunu altını çizmiştir. Eagleton, bir önermenin ideolojik olup olmadığına söz konusu önermeyi söylemsel bağlamından kopartıp inceleyerek karar verilemeyeceğine, ideolojinin daha çok kimin, kime ne söylediği ile ilgili olduğuna yani bağlama dikkat çekmiştir (Eagleton 1991: 28). M. Pécheux ise bu bağlamda net bir ifade ile, söylemin ideolojik yapı tarafından biçimlendiğini öne sürmüştür, dilsel öğelerde birbirinin yerine geçme, eş anlamlar yaratma, açıklama ilişkilerini “söylemsel süreç” olarak tanımlamış, bu sürecin ortak zeminin dil olduğunu ifade etmiş ve söylemsel sürecin çok sayıda söylemsel formasyondan (anlam matrisi) oluştuğunu, bu formasyonların da ideolojik

formasyon denilen yapı tarafından sarmalandığını belirtmiştir (Üşür 1997: 101). İdeolojik mücadelenin anlamlar üzerinde etkisi ile söylemde anlama ve anlam üretimine odaklanan Pécheux, “dili farklılaşmış söylem süreçlerinin ortak tabanı sayarak, dil sisteminin hem materyalist hem idealist için, hem devrimci, hem karşı devrimci için aynı olduğunu fakat bunun karşıt karakterlerin aynı söyleme sahip oldukları anlamına gelemeyeceğini” ifade etmiş ve bir diğer kuramcı John B. Thompson, ideolojik formasyonların toplumsal formasyon içindeki belirli bir durumda neyin söylenebileceğini ve söylenmesi gerektiğini belirleyen bir veya çok sayıda söylemsel formasyon içerdiğini öne sürmüştür (Dursun 2014: 60) ve anlamın üretiminde toplumsal-tarihsel koşulların belirleyici etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır (Mills 2004: 87). Türkiye’den ise iletişim alanında çalışan Ayşe İnal’ın ifade ettiği gibi, söylem kavramı kimi araştırmalarda ideoloji kavramı yerine veya dönüşümlü olarak da kullanılmıştır, bu türdeki çalışmaların kökeni ise L. Althusser ve A. Gramsci gibi neo-Marksist kuramcılarının düşüncelerine dayanmakla birlikte bu tartışma ekonomik altyapı ile siyasal, ideolojik ve kültürel kurtelerin oluşturduğu üst yapı arasındaki ilişkinin tanımlanma biçimi üzerine yoğunlaşmıştır (1996: 58). Sözü “ideolojik bir fenomen” olarak kabul eden ve dilin toplumsal mücadelenin bir alanı olduğuna dikkat çeken Rus dilbilimci, felsefeci V. Nikolaevich Voloşinov’a göre, bir birim olarak tek başına söz semboldür; sembol ise dış dünyanın fenomenidir ve hâricî bir tecrübedir, sembolün dış görünüşü ise, algıyı oluşturmak için kullanılan bir kılıftır. İdeoloji ise bilince ait bir olgudur. Sözü ideolojik bir fenomen ve sosyal iletişimin önemli bir aracı olarak değerlendiren Voloşinov, ideolojik olguları ve onların gerçekleşme yönünü bireysel bilinçten ayırarak, sosyal iletişim ile ilişkilendirerek ve sembolün hakikatinin tamamıyla bu iletişimle belirlendiğini ifade etmiş, bununla birlikte sembolik karakterlerin hiçbir yerde dildeki gibi açık ve kapsamlı iletişim oluşturmadığını vurgulamıştır (Voloşinov 1993: 15-19).

Fransız Filozof Louis Althusser ideolojinin her yerde olduğunu ve her şeyi kuşattığını iddia ederken, Norman Fairclough dilin, söylemin ideoloji tarafından kuşatıldığını ifade etmiştir (Fairclough 2003: 170) Fransız filozof, teorisyen ve eleştirmen olan Michel Foucault ise söylem ve ideolojiyi kesin bir biçimde birbirinden ayırması, hatta söylemin karşısına ideolojiyi koymuştur. Söylemsel olan ve olmayan ayrımı yapan Foucault’a göre söylem mücadelenin aracıdır. (Purvis, Hunt 2014: 25). E. Laclau ve C. Mouffe “*Depremier meydana gelir ve meydana gelişleri bilinçten bağımsız olarak; tektonik plaka hareketlerinin mi, tanrıların lanetinin mi dışavurumu olduğunu söylemsel kurumlar belirler*” (Purvis & Hunt 2014: 29) diyerek Foucault’un söylemsel olan ve olmayan ayrıştırmasını rededip, araştırma ya da bilgi nesnelerini tümüyle söylemsel olarak görmüşlerdir. Buna paralel olarak, ideolojiler genellikle söylem

yoluyla ifade edildiği gibi “yeniden” üretilebilir (Van Dijk 2015: 79).

Çalışmalarını daha çok güç ve ideoloji temelinde dil ve toplumun karşılıklı ilişkisi konularında yoğunlaştıran Norman Fairclough, dil ve söylemin hangi özellik ve düzeylerinin ideolojik olarak kuşatıldığı sorusuna sadece sözcüksel anlamların değil aynı zamanda ön varsayımlar, gönderimler, metaforlar ve tutarlılık ile anlamının her yönünün aynı şekilde önemli olduğunu vurgulayarak yanıt vermiştir (Fairclough 2015: 125). Fairclough, dilin ideoloji tarafından kuşatıldığını iddia ederek, dil yapılarına ya da dil olaylarına ideolojiyi yerleştirmenin mümkün olduğu, içerik kadar dilsel biçim ve biçimin ideolojik olarak kuşatılabileceği sonucuna varmıştır (Fairclough 2015: 124).

Tüm bunlarla birlikte ideolojiler büyük ölçüde söylem ile yani konuşma veya yazılı iletişimsel etkileşim ile ifade edilir ve edinilir (Van Dijk 2015: 121) Ayrıca hem ideolojinin kendisi hem de bundan türeyen ideolojik pratikler çoğu kez devlet, medya, eğitim ya da kilise gibi çeşitli kurumlar birlikte aile gibi gayri resmî kurumların aracılığı ile de elde edilir, harekete geçirilir veya örgütlenir (Van Dijk 1989: 24) Bu elde etme, harekete geçirme ya da örgütlenmede “söylem” oldukça önemli bir yere sahiptir. “İdeoloji, gündelik yaşamın somutluğu içinde her gün yeniden oluşan, özneli belli konulara çağıran bir söylemsel akış olarak yaşanmaktadır” (Üşür 1997: 9) Sosyal Semiotik üzerine çalışan, ideoloji ve toplum konularından eleştirel çalışmalar ortaya koyan Robert Hodge ve Gunther Kress’in belirttiği gibi iletişim aracı olan dil, kontrolü de sağlamakta ve güçlü ideolojik bir düzenek işlevi de görmekte (1979) söylemler vasıtasıyla iktidarı elinde bulunduran egemen ideolojiyi meşru kılmakta ya da yeniden üretebilmektedir.

2.2. Söylem ve İktidar

Birden fazla anlamı içinde barındıran güç kavramı için genel olarak şu tanım yapılabilir: “İstenen sonuca ulaşabilmek için başkalarının davranışlarına nüfuz edebilme yetisi (Nye 2004: 3) ve “bir bireyin kendi inandığı ve yapılmasını istediği bir şey konusunda diğerlerini yönlendirerek o istediği şeyi yaptırmasıdır. Bu yaptırım ve gücün meşrulaşması ise otoritedir. Meşru bu güç, yasal veya resmîdir” (Erbaslar 2015: 238). M. J. Sergot, yasal (normatif) gücü “kurumsallaşmış güç” olarak adlandırmış ve bunun bir sistem içerisinde üretilen güç olduğunu, normlar yoluyla üretildiğini ifade etmiştir (Jones/Sergot 1997’den akt. Zimmerling 2005: 252). Eagleton da, ideoloji tanımlarından birinde “söylem ve iktidarın birleşmesi” (Scruton 2007: 28) ifadesini kullanmış, böylece söylem ve iktidarın ideolojiyi meydana getiren iki nosyon olmasına dikkat çekmiştir. Mevcut ideoloji tanımlarının eksik, yanlış, çelişkili

ya da taraflı olduğunu belirten Eagleton sonuçta ideolojinin “çoğunlukla, göstergelerin anlamlar ve değerlerin bir egemen toplumsal iktidarın yeniden üretilmesine katkıda bulunma tarzları anlamına geldiğini, aynı zamanda siyasî çıkarlar ile söylem arasındaki her anlamlı konjonktürü de ifade ettiğini” (Eagleton 1991: 304) belirtmiştir. Diğer taraftan Foucault ise, iktidarı bir aktörün, başka bir aktörün eylemini etkilemesi, aktörün başkasının aslında yapmayacağı şeyi yapmasını sağladığı ilişkiler olarak tanımlamıştır (Philp 1991: 99). Bu doğrultuda söylemin sadece kavgaları ve baskı sistemlerini açıklayan şey değil, onun için ve onun vasıtasıyla mücadele edilen şey, ele geçirilmek istenen erk olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda söylem ile iktidarın kuruluş sürecinin aynı olduğunu, iktidarın bir söylem olarak bireylere geldiğini ve onları öznel haline dönüştürdüğünü ifade etmiştir (Foucault 1987, akt. Üşür 1997: 98-106). Van Leeuwen’e göre “iktidar ve kontrolün aracı olan söylem, gerçeğin toplumsal inşasının aracı olarak çift yönlü” işleve sahiptir (Wodak 2001: 9). Bu inşanın bir yönünde, en etkili söylemi kontrol eden grupların, diğerlerinin düşüncelerini, eylemlerini de dolaylı şekilde kontrol etme imkânına daha fazla sahip olduğu anlamına gelmektedir (Van Dijk 2015: 470). Gruplar diğer grupları güç üzerinden kontrol ederler, güçlü sosyal gruplar ve kurumların üyeleri ve liderleri az ya da çok kamusal söylemi kontrol ederken, güçlü olan sosyal aktörler de sadece iletişim eylemini değil dolaylı şekilde zihinleri de kontrol etmektedirler. Söylem sadece sözlü eylem değil, aynı zamanda anlam, yorum ve anlayışı da içermektedir (Van Dijk 2015: 469, Van Dijk 1995: 21).

Söylemin, sembolik iktidar ve baskı aracı olarak görüldüğü çalışmalar, eleştirel ve sosyo-politik bakış açısına sahiptirler. Dili kullanan bireylerin zihinlerinin kontrol altına alınması ve dili kullanan bu bireylerin davranışlarının zihinlerinde oluşturulan bu şemalara göre şekillenmesinin sağlanması ile oluşan söylem, bir yandan toplumsal eşitsizliğin kaynaklarından birisiyken diğer yandan muhalefetin önemli bir aracı haline gelebilmektedir (Özüdoğru 2016: 19). Van Dijk’a göre “Söylem, gücün uygulanmasında önemli bir rol oynar. Söylemler yasalar, emir ve yasaklar gibi egemen grupların üyelerini kontrol edebilen diğer sosyal eylemler gibidir. Fakat söylem aynı zamanda sosyal bilişi ifade eder ve böylece diğer grupların ve üyelerin düşüncelerini yönetebilirler” fikriyle birlikte, güç ve hâkimiyeti sosyal gruplar veya organizasyonlar arasındaki belirli bir ilişkinin kontrolü olarak tanımlanmıştır (1989: 21). Böylelikle kontrolün, sosyal ve bilişsel boyutunu vurgulamıştır. Hâkim grupların ve üyelerinin (ve dolayısıyla söylem) eylemlerinin kontrolü sağlanırken, aynı zamanda kişisel ve sosyal olarak paylaşılan biliş kontrolü, zihinsel modeller, bilgi, tutum ve ideolojilerin de kontrolü sağlanır (Van Dijk 2015: 71).

3. Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'ın Sosyo-Politik Durumu ve Kazak Siyasetinde “Nursultan Nazarbayev Faktörü”

Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından demokratik bir siyasî sistem planlanmış ve yeni kurulan devletin başkanı Nazarbayev'in önceliği ekonomi olmuştur. Pazar ekonomisine dayanan bir yapıda, ekonomik politik hedefler belirlenmiştir. Bu dönemde genel manada hem siyasette, hem ekonomide istikrar hedeflenmiştir. Devlet, bağımsızlığının ardından ulus inşasına ve millî kimlik oluşturmaya yönelmiştir. Ekonomi, politika, demografi başta olmak üzere pek çok alanda uygulamanın yürürlüğe girmesiyle birlikte ulus-devletin oluşum süreci şekillenmeye başlamıştır. SSCB'den bağımsızlık kazandıktan sonra başkanlık sisteminde çok-partitli rejimle yönetilen Kazakistan Cumhuriyeti'nde siyasî iktidar ve devlet başkanı seçim yoluyla belirlenmektedir. Anayasaya göre parlamento, kanun çıkarma hakkına sahip yüksek temsil organıdır.

Kazakistan'da yürütmenin güçlü, parlamentonun zayıf olduğu bir sistem mevcut olup, başkanın parlamentoyu feshetme yetkisi olduğu için parlamento, hükümet üzerinde ciddi bir denetim yetkisine sahip değildir. Devlet başkanı Nazarbayev önemli bir iç yapı unsurudur ve ülkedeki güçlü başkanlık modeli, devlet başkanına güç sağlamaktadır (Yılmaz 2016: 88-89). İktidarın gücünü korumasında elitler oldukça önemli bir yere sahiptirler. Bağımsızlığın yirmi yılı hem Kazak elitlerinin algılarını hem de ülkenin sosyo-politik bağlamını değiştirmiş olmasına rağmen, Kazakistan'ın eski elitleri hâlâ “halkların dostluğu” ve evrensel değerler için Sovyet ideolojik yapısına ait tipik uygulamaları ve retorikleri kullanmaya devam etmişlerdir. Kazakistan'da elitlerin çoğu, başkanın yönetimi altında veya başka yüksek pozisyonlarda bulunanlardır. Siyasî tartışmada, siyasî gündemi belirlemede ve siyasî muhalefetin siyasî sonuçlarını kanalize etmede Kazak milliyetçileri ve karşı elitler etkindirler. Ana güç söylemlerini değiştirme, şekillendirme, tanımlama kaynağına sahip olan ve karar vericilerden olan elitler Kazakistan'da rejimin kendi meşruluğu için rejim tarafından tanımlanmış belirli bir alan içinde yer alırlar (Kudaibergenova 2016: 116-122).

Kazakistan'da siyasî egemenliğin ilânından itibaren sosyo-politik açıdan vatandaşların düşüncesinde de değişimler meydana gelmiştir. Sovyet Dönemi'ni tekrar gözden geçirme ile birlikte “ortak kader” fikri ve millî bir devlet ideolojisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Kazakistan'ın bağımsızlığının ardından siyasî sistemin dönüşüm sürecini siyaset bilimciler üç safhaya ayırmıştır. Birinci safha (1990-1993); çok-partitli sistemin yerleştirilmesi, vatandaşların hak ve özgürlüklerinin belirli ölçüde genişlemesi ve Parlamentolu Cumhurbaşkanlığı yönetim sisteminin oluşumunun

gerçekleştiği dönemdir. İkinci safha (1993-1995); iktidarı paylaşım prensiplerinin yasa ile belirlendiği, yasama, yürütme ve yargı organlarının devlet iktidarının bağımsız dalları olarak belirlendiği, Parlamento'da ilk defa alternatif seçimlerin gerçekleştirildiği, iktidarı temsil eden yeni yerel organların kurulduğu dönemdir. Üçüncü safha (1995-1998); başkanlık yönetim biçimine geçmenin yasal olarak pekiştirildiği, 1995 Anayasa Referandumu'nda, ülkedeki iki meclisli parlamento ve siyasî sitemin diğer esasları oluşturulmuştur. 1998 yılından itibaren anayasal değişiklikler ve parlamento yetkilerinin genişletilmesi ile pek çok siyasî reform yürürlüğe girmiştir.

Kazakistan'da bağımsızlıktan bu yana iktidar olan parti *Nur Otan Demokratik Halk Partisi'*dir. 1999 yılında Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in inisiyatifi ile kurulmuş olan bu parti, (<https://elbasy.kz/kk/nur-otan-partiyasy>) ülkedeki en güçlü parti konumdadır. Kazakistan'da siyasî iktidar ve devlet başkanı seçim yoluyla belirlenmektedir ve Anayasa'nın 2. maddesinde belirtildiği gibi başkanlık sistemi ile yönetilen ülkenin en üst düzeydeki görevlisi cumhurbaşkanı olup (http://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitution) Kazakistan Anayasası, yayın tarihi yok) 2007 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliğine kadar ülkedeki en geniş yetkiye sahip güç konumunda olmuştur.

Cumhurbaşkanlığına adaylık ise, Kazakistan yasalarına göre, ya ülke genelindeki örgütlü toplumsal kuruluşun üst organının oy çokluğu ile gösterilebilir ya da aday olmak isteyen vatandaş seçmenlerin belirlenen sayıda imza desteğini almak şartı ile kendisini aday gösterebilmektedir (Tagayev 2004: 58).

Kazak siyasetinde en önemli aktör ilk ve şimdiye kadarki en uzun süreli Cumhurbaşkanı olan N. A. Nazarbayev'dir. Nazarbayev, 1991 seçimlerinde % 98.7 oy almış, 29 Nisan 1995'te görev süresinin uzatılması için yapılan referandumla % 95.46, 1999'da ilk kez yapılan çok adaylı Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde % 79.78, 4 Aralık 2005 seçimlerinde % 91.15, 2011 seçimlerinde % 92.2 oy almıştır (Şäukenova 2013: 13). 2015'te yapılan son seçimlerde ise % 97.75 oy alarak, son 10 yılda aldığı oy oranını artırmıştır (https://www.akorda.kz/kz/republic_of_kazakhstan/elbasy). Kazakistan halkı için Nazarbayev en üst seviyedeki siyasî otorite olarak kabul edilmiştir. Orta Asya'daki Cumhuriyetlere odaklanarak özellikle Sovyet sonrası devletler hakkında araştırmalar ortaya koyan siyaset bilimci Rico Isaacs'ın belirttiği gibi, Sovyet sonrası başkanlık sisteminin adaptasyonunda, bu tip liderlikler, diğer Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerinde benzerlik sunarak bir bakıma, Sovyet hegemonyasından "kurtuluş"unu sağlayan, ulusların kendi kaderlerini şekillendiren "kurtarıcı" kişisel güç temsilcileri olarak ortaya çıkmışlar ve bunlar genellikle uluslarının karizmatik babaları olarak anılmışlardır. Nazarbayev de bunlardan biri

olmuş (Isaacs 2010: 435) Sovyet-sonrası düzen bağlamında siyasî istikrarda önemli bir unsur olarak görülmüştür. N. A. Nazarbayev, 1995 yılı Ağustos ayında onaylanan Anayasaya göre, her yıl Kazak halkına iç ve dış politika hakkında açıklamada bulunmuş (Grozin 2001: 346) ve bu açıklamalar uzun süre gündem oluşturmuştur. Nazarbayev politikasında, Kazakistan'ın gelişmesini amaçlayan değişim sürecinde, ekonomik ve siyasî reformlar dâhilinde belirlediği stratejilerle, istikrarlı² modernizasyona dayalı gelişimi hedeflemiştir.

1991'deki tek adaylı seçimin ardından, 1999, 2005, 2011, 2015 tarihlerinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda tekrar seçilen Nazarbayev'in 1995 yılında yapılan referandumla görev süresi uzatılmıştır. 2012 yılına kadar 7 yıl olan cumhurbaşkanlığı süresi bu tarihten itibaren 5 yıl ile sınırlandırılmıştır (<https://www.caravan.kz/news/osnovnye-polozheniya-obnarodovannykh-zakonov-o-lidere-nacii-273502/>, 15.06.2010). Nursultan Nazarbayev 19 Mart 2019'da, saat akşam 19.00'da Kazak televizyon kanallarından yaptığı halka sesleniş konuşmasında cumhurbaşkanlığı görevinden ayrıldığını ilân etmiştir (<https://kaztrk.kz/>). İstifa gerekçesini, devletin istikrarlı gelişimi, yeni liderlere yol açmak, onlara imkan vermek için ve değişen zamana uyum sağlamak gerektiğini ifade ederek açıklamıştır (<https://zanmedia.kz/4063/n-rs-ltan-nazarbaev-prezidenttikten-ne-sebepti-ketkenin-ajtty/>, 29.04.2019).

Nazarbayev, eski Dışişleri Bakanı, 1999-2002 yıllarında başbakan olarak görev yapmış, 2013 yılından itibaren de Senato Başkanlığı görevini yürütmekte olan Kasım Jomart Tokayev'e cumhurbaşkanlığı görevini devrettiğini açıklamıştır (https://www.azattyq.org/a/kazakhstan_experts_about_nazarbayev_resignation/29830301.htm, 19.03.2019).³ Ancak N. Nazarbayev 2000 yılında verilen kurucu "İlk

² Siyaset bilimci ve tarihçi C. Tilly, Kazak Anayasası'nda yer alan "toplumsal uyum ve siyasî istikrar" ifadesinin ihtiyatlı bir yönetici imajı akla getirdiğini vurgulamıştır. Anayasada yer alan bu ifade aynı zamanda egemen ideolojinin temelini de oluşturmaktadır. Bkz. Tilly (2014: 13).

³ Nazarbayev'in istifası muhalifler ve siyasetbilimcilerce farklı yorumlanmıştır. Bazılarına göre istikrarlı bir güç geçişi sağlamak amacıyla görevinden ayrılmış, bazılarına göre ise; uzun dönem iktidarda olduğu için uluslararası baskı nedeniyle aynı zamanda ülkedeki protestoların artması, sosyal ve ekonomik koşulların kötüleşmesi, yönetime olan güvenin azalması bu kararı etkilemiştir. https://www.azattyq.org/a/kazakhstan_experts_about_nazarbayev_resignation/29830301.html, 19.03.2019). Nursultan Nazrabayev'in cumhurbaşkanlığı görevinden ayrıldığı gün, büyük kızı D. Nazarbayeva ülkenin yeni Cumhurbaşkanı Kasım Jomart Tokayev tarafından Senato Başkanlığı görevine sunulmuş ve ardından Senota milletvekilleri tarafından seçilerek

Cumhurbaşkanı” statüsü ile birlikte Güvenlik Konseyi Başkanlığı’nı, ayrıca Anayasa Konseyi üyeliğini de sürdürecektir (RFE/RL19.03.2019). Ayrıca parlamento tarafından 2010 yılında “Elbası” (“Ulusun Lideri”) yasal statüsü verilmiştir. Böylelikle “İlk Cumhurbaşkanı” olarak siyasî ve hukukî statüsü “Ulusun Lideri” unvanıyla genişletilmiş olup cumhurbaşkanlığı görevinden ayrılmasından sonraki statüsü de belirlenmiştir. Buna ek olarak N. Nazarbayev kurucusu olduğu Nur Otan Parti Başkanlığı görevine devam etmektedir (Karin 22.03.2019, https://www.inform.kz/kz/erlan-karin-nursultan-nazarbaeva-kanday-martebe-men-okilettik-saktalady_a3509221). Bu statüsü ile resmî olarak görevini bıraktıktan sonra da politik girişimleri veto etmesi mümkün olan N.A. Nazarbayev’in gelecekte muhtemel hakkında açılacak herhangi bir soruşturmadan muaf tutulmasına dönük dokunulmazlığı da yasa gücüyle sağlanmıştır (Hale 2015: 249).

Kazak ulusal basını ideolojik pozisyonuna göre seçimlerle birlikte, adayları ve oy verme işlemi de farklı ele almış, bu farklılığı söylemlerine aksettirmiştir. Bununla birlikte bağımsızlıktan bu yana *Jas Alaş*’ta dönemin siyasî durumuna göre, söylemsel değişim söz konusu olmuştur. Örnekleme olarak alınan 2011 yılı, medyanın büyük bir bölümünün iktidarın tekelinde olduğuna dair iddiaların ortaya atıldığı, basın özgürlüğünün tartışıldığı bir dönemdir. Genel manada sosyo-politik süreç, söylemlere de yansımıştır. Bu sosyal sürecin söylemsel yansımaları her seçim dönemi için değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır:

2011 yılı, muhalifler tarafından pek çok konuda iktidarın faaliyetlerinin eleştirildiği bir dönem olmuştur. Bu konuların başında Kazakistan’ın sınır komşusu olan Çin’in Kazakistan ile yaşadığı toprak meselesi gelmektedir. Buna karşı muhalefet partileri ve sivil toplum kuruluşları bir araya gelerek miting düzenlemişlerdir (JA. 26.05.2011). 13 Mart’ta Almatı’da *Halkın Gücü Bloku* tarafından gerçekleştirilen ve *Alğa Partisi, Kazakistan Komünist Partisi* milletvekillerinin katılımıyla gerçekleşen mitingde, Kazakistan’daki topraklardan bir kısmının Çin’e 99 yıllığına kiraya verilmesi sebebiyle ve seçim sürecinin yasal olmadığı iddiası ile oy

yeni görevine başlamıştır. Böylece devlet yönetiminden sorumlu ikinci kişi olmuştur (<https://www.azattyq.org/a/kazakhstan-dariga-nazarbaeva-became-the-chairman-of-senate/29831813.html>, 20.03.2019). Bu görevlendirme; siyasî sistemin istikrarını sağlamaya yönelik olarak değerlendirilirken, bazı muhalif siyasetbilimciler tarafından Kazak hanedan iktidarının aktarımı için hazırlık olarak görülmüştür. Aynı zamanda ülkenin ortak yönetiminin söz konusu olduğu fikri öne sürülerek bu durum “kollektif halef” olarak isimlendirilmiştir (<https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-dariga-nazarbayeva-head-of-senate2019/30351865.html>, 31.12.2019).

vermeyeceklerini açıklayarak halkı seçimi boykot etmeye çağırmuşlardır (JA. 25.03.2011, JA. 04.04.2011). Böylece muhalifler tarafından seçime boykot ilan edilmiştir (JA. 15.03.2011). Ayrıca sosyal medyayı da kullanarak (JA. 15.03.2011) muhalifler *Youtube* internet kanalı üzerinden videolarla izleyenlere seçime katılmamaları yönünde çağrıda bulunmuşlardır.⁴

Siyasî açıdan gündem yaratan bir diğer olay ise seçim sonrasında Nazarbayev'in rakibi olan muhalif aday Mels Eleuvsizov'un seçimde Nazarbayev'e oy verdiğini açıklaması olmuştur (<https://www.azattyq.org/a/3545075.html>, 03.04.2011). Bu da *Jas Alaş*'in metinlerindeki "oyuncak aday, gerçek rakibin olmadığı seçim" ifadelerini doğrular niteliktedir. Tüm bunlarla birlikte, *Jas Alaş* gazetesinin metinlerinde (özellikle ima, iddia, önvaryayım, ironi gibi) retorik unsurlara sıklıkla yer verildiği görülmektedir.

2011 seçim döneminde *Egemen Kazakistan*'ın metinlerinde seçim öncesinde Nazarbayev, adaylar içinde alternatifini olmayan, tek aday olarak sunulmuştur. Haberlerde diğer adaylara daha az yer verilmiştir. Seçimde Nazarbayev'in seçilmesi halkın ona olan güveninin göstergesi olarak nitelendirilmiştir. Böylece gücünün meşruluğuna katkı sağlanmıştır. Seçim sonrasında ise gazete haberleri, seçimin adil ve yasal geçtiğine, demokratik standartlara uygun olduğuna dair iknaya yöneliktir. İnanırcılığını artırmak için yöneticilerden, uluslararası gözlemcilerden kuruluş ve organizasyonlara bağlı kişilerden alıntılarla kanıt sunma, tanık kullanımı, uzman görüşüne başvurma gibi iknaya yönelik retorik unsurlar ön plana çıkmıştır.

Öte yandan *Jas Alaş*'in karşıt söylemleriyle seçimde usulsüzlük yapıldığı iddialarıyla iktidara karşı konumlandığı açıkça görülmektedir. 2011 seçim döneminde, hem iktidar hem seçim süreci açıkça eleştirilmiştir. Seçim sonucunda Nazarbayev'in aldığı oy oranının yüksekliği iktidar söyleminde "halkın güveninin artmasının sonucu ve açık bir zafer" olarak yorumlanırken, muhaliflerce seçimin meşruiyeti tartışılmış, oy oranının yüksekliği Nazarbayev iktidarının eleştirisi üzerinden seçimde onların olumsuz taraflarının vurgulanması stratejisiyle ortaya konulmuştur.

Kazakistan'da muhalefetin, resmî olarak parti yapılanmasından ziyade şahıslar üzerinden ve Kazakistan Demokratik Seçimi (DVK: *Demokratiçeskiy Vibor Kazahstana / Qazaqstanınñ demokratiyalıq tañdaui*) hareketi gibi oluşumlarla faaliyet gösterdiği görülmektedir. Mevcut muhalefet grupları kendi geçmişlerini DVK'ya

⁴ Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=pU37WbmhCXI&feature=youtu.be>, 15.03.2011, <https://www.youtube.com/watch?v=t6-YBxbKBSM&feature=youtu.be>, 16.02.2011.

dayandırmaktadırlar. Bu ve benzeri hareketler partileştiklerinde de siyasî başarı sağlayamamışlardır. Muhafif partiler birlikte, “güçsüz” olarak değerlendirilmektedir (Bowyer 2008: 412). Bununla birlikte muhafif yapılanmaların birlik olamadıkları için Nazarbayev karşısında güçleri zayıflamış, diğer taraftan güçlü muhalefetin olmaması da siyasî iktidarın gücünü, bir kısır döngü biçiminde artırmıştır. Muhafifler ise bu durumu; *“iktidarın muhalefeti meşru siyasî alanın dışına iterek parlamento ve diğer devlet kurumlarından dışladığını”, “normal olarak siyasî süreçte hedeflerine ulaşmanın mümkün olmadığını, seçimlerin değişikliğe uğratıldığı, ihlallerin olduğu ve mahkemelerin adaletsiz karar aldıkları”* (Jakıyanov 28.03.2006) yönündeki iddialarıyla açıklamışlardır. Bu ve benzeri pek çok muhafif söylemden hareketle, muhalefeti temsil eden çevre/grupların söylemlerinde odaklandıkları temel eleştiri; siyasî iktidarın otoritesi/hegemonyası, anayasal düzen ve hukukun işleyişidir.

4. Kazakistan’da 2011 ve 2015 Yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin İktidar ve Muhafif Gazete Haberleriyle Analizi

Bu çalışmada, Kazakistan’ın kurucu lideri N. Nazarbayev’in katılmış olduğu son iki seçim döneminden, siyasî iktidarı temsil eden *Egemen Kazakistan* ve muhalefeti temsil eden *Jas Alaş* gazeteleri çerçevesinde rastgele örneklem yolu ile belirlenen her iki seçim döneminden dört haber, toplamda sekiz haber metninin söylem analizi yapılmıştır. Bununla birlikte, bu dönemdeki farklı haber metinlerinden söylemleri destekleyecek bulgulara da yer verilmiştir.

Seçim ve adayların konu edildiği bu haber metinlerinde adaylara dair söylemlerin belirlenmesinin ardından ideoloji ve iktidara bu söylemlerde nasıl ve hangi stratejilerle yer verildiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Analizde haberlerin metinsel yapılarına odaklanan T. A. Van Dijk’in yöntemi esas alınarak haber metinlerinin makro ve mikro yapısı çözümlenmiştir. Bir haberin makro yapısı tematik ve şematik analizle ortaya çıkmaktadır. Tematik analiz, haberin başlıkları, spotu, girişi ve fotoğraftan oluşmaktadır. Şematik analizde; ana olayın sunumu ve sonuçlar, ardalın ve bağlam bilgisi ile haberde varsa yorum incelenmektedir. Haberin mikro yapısında, sentaktik analizden ardından, cümleler ve önermeler arasında olan nedensel, işlevsel, referansal ilişkilerin belirlendiği bölgesel uyum analiz edilmektedir. Ardından sözcük seçimleri ve retorik ele alınmaktadır. Mikro yapı özetle kelime, deyim, cümleler ve ögeler arasındaki bağlantı olup söylemin “ifade” yapılarıdır (Van Dijk 1980: 29). Haber metinlerinin makro ve mikro yapısının çözümlendiği bu çalışmada Van Dijk’in ideolojik söylem yapısı ve stratejileri için sunduğu “ideolojik kare” değerlendirmesi (1988: 33) çalışmanın teorik çerçevesini

oluşturmuştur.

4.1. 2011 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

23 Aralık 2010'da Öskemen'de gerçekleşen toplantıda Nazarbayev'in görevini 2020 yılına kadar uzatmak için teklif sunulmuş ancak Nazarbayev bunu kabul etmemiştir, bunun sonucunda 8 Nisan 2011'de erken seçime gidilmiştir. 2011'de yaklaşık 16.7 milyon nüfusa sahip ülkede (https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Kazakistan_Ulke_Raporu_2013-4.pdf, 2012) seçime halkın % 90'ını katılmıştır (*Egemen Kazakistan*, 04.04.2011). *Atameken* muhalif partisi seçimin erkene alınmasını boykot etmiş ve halkı oy vermeye çağırmıştır. Muhalefetin seçimleri boykot çağrısının ardından iktidar tarafından seçime katılım kampanyaları düzenlenmiştir. Bu dönemde cumhurbaşkanlığına adaylık için önkoşul olarak yapılan dil imtihanını geçemediği ve 91 bin imza toplama zorunluluğuna uymadığı için pek çok adayın başvurusu kabul edilmemiştir. Sonuç olarak, Cumhurbaşkanlığı seçimine ikinci kez katılan (*Patriottar Partiyası*) Vatanseverler Partisi'nden Gani Kasımov, yine ikinci kez aday olan (*Tabiğat Ekologiyalıg Odağı*) Tabiğat Ekoloji Birliği lideri Mels Eleusizov, (*Qazaqstanın Kommünistik Halıqtıq Partiyası*) Kazakistan Komünist Halk Partisi adına Jambıl Ahmetbekov ve ("Nur Otan" Halıqtıq Demokratiyalıq Partiyası) Nur-Otan Demokratik Halk Partisi'nden Nursultan Nazarbayev olmak üzere toplamda 4 aday seçime katılabilmektedir. 3 Nisan 2011'de yapılan seçim sonucunda Gani Kasımov oyların % 1.94'ünü, Mels Eleusizov % 1.15'ini, Jambıl Ahmetbekov % 1.36'sını almış, Nursultan Nazarbayev % 95.5 oyla seçimi kazanmıştır.

4.1.1. *Jas Alaş* (JA) Gazetesi 22 Şubat 2011 Tarihli Haber Metni

A. Makro Yapı

Tematik Yapı

Ana Başlık: Adaylara Bakarak, Galip Olanı Tanırsın

Alt Başlık: Seçimin Temel Özellikleri

İç Sayfa Başlığı: Kutsallığı Giden Cumhurbaşkanlığı

Haberin makro önermesi olan temayla uyumlu ve kurgulama bir başlığa yer verilmiş, başlıkta ideolojik inanç ortaya konulmuştur.

Haber Metninin Girişi:

Bugüne kadar Kazakistan'ı tek bir kişiden başkası “yönetemez” diye yanılmışız. Bugüne kadar 20 kişinin Merkez Seçim Komisyonuna (MSK) adaylığını bildirmesi, ülkemizi yönetmek isteyenlerin çok olduğunu gösterdi. Yukardakiler birleşerek, anayasada yer alan “Seçim hakkındaki” yasayı düzelte düzelte Cumhurbaşkanlığı seçimini öne çekerek, Nisan (ayına) getirdi. Yasaya uygun olmasa da seçimi gerçekleştirecek. Size ve bize hesap veren hakkımızı göz önüne alan iktidar var mı? Böylelikle önümüzde acele seçim.

Haber metninin girişinde birden çok imaya yer verilmiştir: Sözü edilen “tek bir kişi” adı zikredilmemekle birlikte kastedilen Nazarbayev’dir. Haber metni, iktidarın sadece Nazarbayev olduğu iması ile başlamıştır. Ayrıca cümlede yer alan “yanılmışız” ifadesiyle haberin alaylı ima ile başladığı görülmektedir. “Yukardakiler” ifadesi iktidar için kullanılmış ve “yasayı düzelte düzelte” ifadesiyle bu yasanın birden çok kez değiştirildiği ima edilirken iktidarda olanların gücünü suistimal ettiği iddia edilmiştir. İktidarın otoritesi; yasaları değiştirmesi, erken seçim kararı üzerinden eleştirilmiştir; Merkez Seçim Kurulu’na başvuranların çok olduğu ancak sonrasındaki cümlelerde iktidarın gücünün meşru olmasa da uygulandığı iddiası yer almaktadır, seçimin erkene alınmasının yasal olmasa da mevcut iktidarın tekelinde olduğu ima edilmiştir. Aynı iktidarın halkı ve halkın çıkarlarını düşünmediği ve halka açıklama yapmadığı iddiasıyla metinde ideolojik duruş ortaya konulmuştur.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Ana olay haberin girişinde sunulmuştur. Okuru, erken seçimin meşruiyetini düşünmeye itmektedir. Seçimin yasaya uygun olmadığı iddiası, N. Nazarbayev’in olumsuz sunumu ön plandadır: “Bir kişinin tek hükmünde memleketi”, “açsa avucunda sıkı yumruğunda” (kendi kontrolünde) tutan liderin yönetimini kabul eden halk yüzde 95.5 oy almasına şaşırmadı”. Metinde, Nazarbayev’in gücünü sınırsız kullandığını, halkın bu gücü kabul ettiğini ve seçim sonucunun onun otoritesi sayesinde beklenen gibi olduğu iddiası taşımaktadır. Bu iddia, okur/seçmenin zihinsel yapısını etkilemeye yöneliktir. Nazarbayev’e ve statükoya karşı otoritesini gayrimeşrulaşturmaya dönük söylem hedeflenmiştir. Haber metninde sunulan seçim olayında, “*Muhalefetin “Nazarbayev faktörüne” karşı çıkmaya gücü hiç yetmiyor*” ifadesiyle seçimin ve bu süreçte muhalefetin durumu, Nazarbayev’in gücüne dair değerlendirme yapılmıştır. Seçimin bir kurgu olduğu iddiası ve muhalefetin Nazarbayev’in gücüne karşı olmasının “hiç” sözcüğü ile söz konusu bile olmadığı ifade edilmiştir. Diğer yandan metinde N. Nazarbayev’in otoritesinin kabul edildiği de görülmekte, muhalefetin ise buna direnecek gücü

olmadığı ima edilmektedir. Böylelikle iktidar karşıtı söylemde N. Nazarbayev'in ülkeyi yönetme hakkını seçimle elde etmediği iddiasıyla, siyasî iktidarın meşru olmadığı imasını taşımaktadır.

Sonuçlar: Seçilen örneklerde 2011 yılındaki *Jas Alaş* gazetesinin tematik yapısında haber başlıklarının haberin teması ile uyumlu fakat pek azının haberin içeriğini tanıtan yapıda olduğu söylenebilir. Bu dönemde başlıklar genel olarak seçime yoğunlaşmıştır. Haberlerde adı en sık geçen aday N. Nazarbayev'dir. Bu metinde siyasî iktidar ile Nazarbayev'in yasal olmayan eylemlerinin eleştirisi yapılmaktadır. Bununla birlikte diğer adayların gerçek aday olmadıkları ve seçimi meşru kılmak için katıldıkları iması ile Nazarbayev'in gerçek rakibinin olmadığı iddiası ortaya atılmış böylece Nazarbayev'in otoritesi zayıflatılmaya çalışılmıştır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Cumhurbaşkanlığına aday olma hakkının her vatandaşa verildiğini ve aday adayı sayısının çok olduğunu, fakat işsiz, emekli ve güvenlikçilerin de aday olarak gösterildiğini ama onların ülkenin kaderi için sorumluluk almaya hazır olmadıklarını ima eden haber metninde "*Cumhurbaşkanlığı kuru vaat vermek ve yerine getirilmeyecek birçok görevi emretmeyle ilişkilendirenlerin sayısı çoğalmıştır. Biz bu duruma 20 yıllık rejim sayesinde geldik. Uzun süre tek bir insana tüm iktidarı vermek, toplum üyelerini böyle bir sorumsuzluğa, ilgisizliğe alıştırmıştır*" ifadesiyle ülkedeki mevcut durumdan iktidar sorumlu tutulmaktadır.

Cumhurbaşkanlığına aday olanların tutumlarının bilgisinin verildiği haberde, aynı zamanda yoruma da yer verilmiş ve dolaylı olarak "*Cumhurbaşkanlığı kuru vaat vermek ve yerine getirilmeyecek görevler emretme*" ifadesiyle Nazarbayev'e gönderme yapılmıştır. Nazarbayev'in görevinin meşruiyeti sorgulatmaya ve itibarsızlaştırmaya yönelik iddia ortaya atılmıştır. Ayrıca bu durumun sebebini, iktidarın yapısının değişmemesi ile ilişkilendirerek ideolojik üretim yapılmıştır. Aynı haberin devamında cumhurbaşkanlığı adaylarının ciddiyetsiz oldukları, yine adayların kendi sözlerinden alıntı yapılarak ispatlamıştır. Metinde açıkça hem N. Nazarbayev'in hem de diğer cumhurbaşkanlığı adaylarının olumsuz sunulmuştur. Söylemin amacı (*aim*) ve niyeti (*intention*) açısından değerlendirildiğinde, okurun seçime karşı tutumunu etkilemeyi hedeflediğini söylemek mümkündür.

Yorum: Haberde diğer adayların Nazarbayev'in seviyesinde olmadığını ispatlamak amacıyla onların kendi sözlerinden alıntılara yer verilmiştir:

Kanat Turageldiev, cumhurbaşkanı olursa tüm Kazakistanlıların kredi borçlarını kendisinin ödeyeceğini söylüyor,

Amantay Kaji, ülkemizdeki evde kalan kızların hepsini evlendireceğini söylemiş,

İşsiz Kanat Esjanov, gördüğü rüya sonucu seçime katılmayı düşünüyormuş, Esjanov'un inancı Komünist Parti Sekreteri Jambıl Ahmetbekov'dan hayalinden çok,

Sınavdan çıkar çıkmaz ellerimin titremesini gizleyemeyen M. Dusimbekov Nazarbayev'in siyasetini destekleyeceğini, taht için mücadele etmeyeceğini söyleyip, şaşırtmıştır,

İşsiz Nurıla Sovetkızı kendi hakkıyla sınavdan geçtiğini, anayasa değerlerinin ülkede korunduğunu duyulanarak söyleyip seçime katılmaktan vazgeçti.

Adayların hepsi şimdiki cumhurbaşkanını yenemeyeceğini kabul etti.

Bu aday sözleri alıntılandıktan sonra haberde, "Ablama eniştem denk: Apama jezdem say" (onlar birbirine uygun) deyişi ile cumhurbaşkanı aday adaylarının sadece birbirleriyle aynı oldukları, Nazarbayev'in seviyesinde olmadıkları iddia edilmektedir. Bu haber metninin söylemlerinde görünüşte seçim ve seçime katılan adaylara yönelik söylemlerin altında yatan anlam ise iktidarın meşruiyetini sorgulatmaya yöneliktir.

Diğer adaylara öznel yorumlarla "siyasî ağırlığı olamayan adaylar" sırasında Gani Kasımov'a "seçime, seçimi güzelleştirmek için katılan aday" söylemleriyle yer verilirken, adayların hiçbirinin N. Nazarbayev'e gerçek rakip olmadığı iddia edilmiştir. Haberde, muhalif söylemde Nazarbayev'in iktidarı olumsuz sunularak otoritesi eleştirilip, tüm sorunların kaynağı olarak gösterilirken, diğer adaylar da önemsizleştirilmiştir. Söylemin hedefi, okurun zihninde seçimin meşruiyetini güya nötr kalarak dolaylı sorgulatmaya ve tutumlarını etkilemeye yöneliktir.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Yapı:

İlk önce iktidardakiler seçimi hiç hazırlıksız iki ayda gerçekleştirip, rakiplerine imkan vermemeye çalıştılar, ikinci olarak sınav koşullarını aniden zorlaştırdılar, devlet dilini çok iyi bilenleri bile geçirip geçirmeme meselesi dilbilim uzmanlarının elindeydi. Böylece iktidar kendi rakiplerini yendik diye düşündü.

Örnek cümlede iktidara veya siyasî hükümete ve N. Nazarbayev'e gönderilerek ifade eden olumsuz cümleler aktif yapıda verilmiştir. Böylelikle seçim kararındaki usulsüzlüğün sebebi iktidar olarak sunulmuştur.

Bölgesel Uyum:

Halkın tanımadığı siyasetten uzak olan bu adaylara küsmek bile fazladır. Neden dersiniz Nazarbayev ile yarışıp seçime katılacak tecrübeli

siyasetçilerin yolu kapalı.

Bu örnek cümlede ise, neden sonuç ilişkisi kurulmuştur. Altı çizili iki önerme arasında işlevsel ilişki kurularak iktidara yönelik hegemonya algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Ülkede tecrübeli siyasetçilerin var olduğu ancak seçime katılmalarının önlediği ima edilmektedir. Aynı zamanda Nazarbayev'e rakip olan adayların, gerçek rakip olmadığı da dile getirilmektedir.

Demokratik ülkede güçlü rakibin olmadığı seçimin gerçekleşmesi mümkün müdür? “Zeki siyasetçi”, “dâhi” denilen N. Nazarbayev işsiz, emekli, üfürükçülerle yarışa katılacak. Yarışa katılacak atın görüntüsüne önem veren insana bu yarışın soytarlık olduğu belli. Belki de özellikle organize edilen faaliyetler kim bilir? Ancak bundan sonra Nazarbayev'in uluslararası seviyedeki imajının iyi olmayacağı şüphesiz... Muhalefet vekillerini sınavda rezil edip geçirmeyeceğiz diyerek yaptığı planları gerçekleşmedi, şimdi gerçek rakibin olmadığı seçimin durumunu düşünüp, telaşlandıkları şüphesiz. Bu yüzden de belki muhalefete benzer partilerin vekilleri seçime aday olarak katılma konusunda gevelemeye başladılar.

Bu yorumda olaya dair önermelerle nedensel olarak ilişki kurulmuştur. Demokratik bir ülkedeki seçimde güçlü rakiplerin olması gerektiği hatırlatması, seçimin sonucu önceden belli ve planlanmış bir eylem olduğu iddiası, Kazakistan'da o dönemki durum üzerinden örneklendirilmiştir. İktidarın kendi muhalefetine yarattığı iddiasının ima ile sunulduğu metinde, gerçek muhalif olmayan vekillerin adaylığının sebepleri önceki cümlelerde öznel önermelerle ifade edilmiştir.

Sözcük Seçimleri: “Zeki siyasetçi” ve “dâhi denilen” Nazarbayev'in yarışacağı diğer adaylar; “işsiz, emekli, üfürükçü” gibi ifadelerle önemsizleştirilerek Nazarbayev'e denk olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu ifadelerle diğer adaylar kişiliksizleştirilmişlerdir. Nazarbayev'in adının yer aldığı cümlelerde herhangi bir ünvan eklenmediği ve böylelikle statüsünün ön plana özellikle çıkarılmadığı görülmektedir. “Muhalefete benzeyen partilerin vekilleri, seçime aday olmak için mırıldanmaya (gevelemeye) başladılar.” Cumhurbaşkanlığına adayların “gerçek muhalif partilerden değil”, “benzer” partilerden olduğu, bu adayların N. Nazarbayev'e gerçek rakip olmadığı ve iktidarın seçim için tuzak kurduğu iddiasıyla okurun yönlendirilmesi hedeflenmiştir.

Retorik: “Yarışa katılacak atın görünüşüne önem veren insan için bu yarışın soytarlık olduğu belli” Adaylara dair yorumun yer aldığı metnin bu örnek cümlesinde seçim, “soytarlık” olarak olumsuz değerlendirilirken, seçim bir yarışa ve adaylar da ata benzetilmiştir. Ancak burada temel anlam, adayların birbirlerine eşit seviyede olmadığı ve bu sebeple seçimin inandırıcılığının olmadığı üzerine kurulmuştur.

Yine bir diğer cümlede ise:

“İşe davet ediyoruz!!! Siz işsiz misiniz? Emekli misiniz, canınız mı sıkıldı? Güvenlikteki işinizden memnun değil misiniz? O zaman Merkez Seçim Kurulu’na koşun! Kazakistanlıların 0,001 oyunu alma imkânınız var! Ondan fazlasını beklemeyin! Kalan oy oranı 1991’den beri birinin özel mülkiyetindedir!”

Seçim olayının önemsizleştirilmesinin ironik olarak eleştirildiği haber metninde, Cumhurbaşkanlığına aday adayları konu edilmiştir. Bu adayların ancak oyların 0.001’ini almasının mümkün olduğu alaylı ima yoluyla aktarılmıştır. Diğer adaylar hâkim olana boyun eğmek zorunda kalırken, Nazarbayev’in oyları ve seçimi sahiplendiği iddiasıyla, söylemin hedefinde onun uzun süreli iktidarının eleştirisi vardır. Dolaylı olarak böyle adaylar olduğu sürece Nazarbayev’den başkasının seçilemeyeceği de iddia edilmiştir.

4.1.2. *Jas Alaş* Gazetesi 7 Nisan 2011 Tarihli Haber Metni

A. Makro Yapı

Tematik Yapı

Ana Başlık: Krizin Derinliği

Alt Başlık: Hiç Kimsenin Yenmediği Seçim

İç Sayfa Başlığı: İktidarı Beş Yıla Uzatma Yöntemi, Nazarbayev Faktörüne Tolerans

Seçimin ardından dikkat çekici bir başlık tercih edilmiştir. “*Hiç Kimsenin Yenmediği Seçim*” alt başlığıyla Nazarbayev’in seçim sonucunda elde ettiği başarı inkâr edilmiştir. Bu söylem, aynı zamanda adaylar arasında gerçek mücadelenin olmadığı imasını da taşımaktadır. Sonraki iç sayfa başlıkları ise yine iddialardan oluşmakta ve okuru/seçmeni seçim sonuçlarını sorgulamaya yöneltmektedir.⁵

Spot: Bu bölümde, başlıklardaki temanın devamı görülmektedir:

⁵ Benzer strateji gazetenin bu döneme ait diğer haber metinlerinde de görülmektedir; “Nureken olmaya devam etmek için seçime katılırken, diğer ikisi oldurmak için seçime katıldı, demek üç adayın temel amacı gerçekleşti” (JA. 28.04.2015) “Onun yarışmaya yetiştirdiği oyuncak adayları yeneceği fazlasıyla belli değil miydi? Öyleyse Cumhurbaşkanı kimseyi yenmedi” (JA. 07.04.2011) Okurun bilgi ve zihnini etkilemeye yönelik söylemlerle seçim, seçime katılan adaylar ve en çok da N. Nazarbayev’in eylemlerinin meşruluğu sorgulanmıştır.

İşte, “Nurotanlılar” amacına ulaştı. Nursultan Nazarbayev seçmelerin yüzde 95’ten fazla oyunu alıp, diğer “adaylar” tozuna bile yetişemedi. Zafere ulaştı. Ama bu nasıl bir zafer? Onun yarışmaya yetiştirdiği oyuncak adayları fazlasıyla yeneceği onsu da belli değil miydi? Öyleyse, cumhurbaşkanı kimseyi yenmedi.

Seçim sonucunda diğer adayların Nazarbayev’in çok gerisinde kalmasını diğer adayların “tozuna yetişemedi” (*şanı kaptırdı*) deyimiyle çarpıcı hâle getirmiştir. Seçim sonucuna inanmadığını ve seçim sonucunun zaten önceden belli olduğu soru yoluyla ima edilmiştir. Diğer adaylara da inanmayarak, “gerçek aday olmadığı”, Nazarbayev tarafından seçime katıldıkları iddiası üzerinden, adayları ve temelde seçimi olumsuz sunma stratejisiyle diğer adaylar için “oyuncak adaylar” söylemiyle bilişsel olarak seçim sonucunda Nazarbayev’in başarısı sorgulanmıştır. Seçim bir eylem olarak ele alındığında bu eylemin meşruiyetini kaybetmesini sağlayan Nazarbayev başta olmak üzere Nur Otanlılar, olumsuz olarak sunulmuştur.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu ve Sonuçlar: Seçim sürecinde Nazarbayev dâhil tüm adaylar olumsuz sunulmuştur. Nazarbayev’in, seçimi “*kendi iktidarını yasallaştırmak için*” yaptığı iddia edilen haber metninde, aynı zamanda seçime Cumhurbaşkanına rakip olanların değil, taraftarlarının girdiği” iddiasında bulunulmuştur. “*Oligarklar, Nazarbayev’i zenginliği pay etmenin kefilisi olarak düşünüyor*” ifadesiyle siyasî iktidarın ilişkilerine yönelik bir iddia ortaya atılarak, ülkede oligarşinin varlığı ima edilmiştir. Cumhurbaşkanlığına adaylar arasında gerçek bir mücadelenin olmadığı ileri sürülmüştür. Nazarbayev, oligarşiyle ima yoluyla bağlantısı olduğu iddia edilirken, meşru olan ile olmayan ilişkisi üzerinden siyâsi sistem eleştirisi yapılmıştır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Ardalan açısından haber değerlendirildiğinde seçime ve katılan adaylara inanılmayan haber metninde, ardalan ve bağlam bilgisi olarak bunun sebepleri açıklanmıştır. Diğer adayların Nazarbayev ile mücadele etmemiş olması, Milliyetçiler Partisi ve Halk Komünist Partisi’nin referandum fikrini destekleyip Nur Otan’ın başlattığı Kazakistan 2020 koalisyonuna girmesi ve Cumhurbaşkanı adayı olan Ekolog Mels Eleuvsizov’un cumhurbaşkanını yenemeyeceğini kabul edip, kendi oyunu Nazarbayev’e vermiş olmasına dair yoruma ve eleştiriye dayalı durum bilgisi sunulmaktadır.

Yorum: Seçim sonucunun önceden belli olduğu “*Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in seçim öncesinde diğer adaylarla mücadele etmek yerine seçmenlerin seçime katılması yönünde mücadele verdiği*” iddiası üzerinden seçmenlerin seçime katılmaması için iki sebep

olduğunu belirten siyasi yorumcu Dosım Satpaev'den doğrudan alıntıya yer verilmiştir: *"Birincisi, iktidarın Cumhurbaşkanının zafere ulaşacağını söyleyip abartmaları, Cumhurbaşkanını destekleyen seçmenlerin kendilerinin seçime gitmeme ihtimâli mümkün. İkinci sebep muhalefetin seçime boykot ilân etmesidir"* haberin devamında siyaset bilimcilere göre, resmî yerlerin ve bölge valilerinin güçlerinin yettiğince seçmen katılımını artırmaya mecbur olduğu gerçeğidir. Böylece Cumhurbaşkanına çok oy verilen bölge yöneticilerinin statüsünün yükseldiği iddiasını ortaya atmış ve yine Nazarbayev ve onun kurduğu mevcut düzen yine olumsuz sunulmuştur.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Yapı: Diğer adaylar için de olumsuz yapıli aktif cümleler kurularak, bu adaylar olumsuz sunulmuştur: *"Adaylar Cumhurbaşkanını ile mücadeleyi bile doğru görmedi", "Adayların hiçbir i hükümete alternatif olacak program sunmadı" "Adaylar ağaç dikmek, mahalle süpürmek gibi organizasyonlardan ileri gidemediler"*

Tüm bu cümlelerde adayların seçim hazırlığı yapmadıkları iddiası yer almaktadır. Eleştiride diğer Cumhurbaşkanlığı adaylarının performansından memnun olunmadığı cümle yapılarından da anlaşılmaktadır. N. Nazarbayev haricindeki bu adaylar; bir eylem gerçekleştirmedikleri, program hazırlamak veya vaatle bulunmak yerine, bir cumhurbaşkanı adayının yapması gerekenleri değil de (ağaç dikmek, mahalle süpürmek gibi) sıradan işlerle uğraştıkları için ve gerçek bir mücadeleye girmedikleri için eleştirilmişlerdir. *"Erken seçimde kimin kazanacağını, kimin siyasi oyuncak aday olduğunu da baştan biliyorduk"* (JA. 05.04.2011), *"Kazak dilinde iki sözü bir araya getiremeyen Gani Kasımov, memleket dili sınavından nasıl geçti?"* (JA. 12.04.2011), *"Kukla adaylar, kiralanmış insanlar"* (JA. 31.03.2011) örneklerindeki gibi seçime katılan diğer adayların Nazarbayev'in gerçek rakipleri olmadığı iddiası sık sık dile getirilmiş ve adaylar küçümsenmiştir. Bu ifadeler okur/seçmeni manipüle ederek, diğer adayların N. Nazarbayev'in gerçek rakipleri olmadığına iknaya ve nihayetinde seçimin meşruiyetini sorgulatmaya yöneliktir. Haberlin ideolojik karesinde adayların hepsi "onlar" olarak nitelendirilmiş ve hepsinin olumsuz özellikleri vurgulanmıştır. Aynı zamanda diğer adayların tasvirinde "onlar" kimliksizleştirilmektedirler.

Bölgesel Uyum: Nazarbayev'in destekçilerinin gün gelip onu desteklemeyeceklerini Sovyetler Birliği örneğini vererek *"Sovyetler Birliğinin yerinde kalmasını isteyenler çok olsa da, birlik her şeye rağmen dağıldı. Tek kelimeyle söylersek, potansiyelini bitirmiş sisteme hiçbir şey kale olamaz"* şeklinde nedensel olarak ilişki kurulmuş ve sistemin çalışamaz hâle geldiği ima edilmiştir.

Sözcük Seçimleri: Haberlin girişinde diğer adaylar için tercih edilen "oyuncak

aday" kullanımı, cümle bağlamında ele alındığında iktidarın belirlediği aday olduğu imasını taşımaktadır. Benzer şekilde "seçime, cumhurbaşkanının rakipleri değil, taraftarları girdi." cümlesinde diğer adaylar için *taraftar* sözcüğünün kullanılması dolayısıyla bu dönemde Nazarbayev'in kendi muhalefetine yarattığı iddialarını destekleyen nitelikte bir sözcük seçimidir. Aynı zamanda diğer adaylara öznel yorumlarla "siyasî ağırlığı olmayan adaylar" Gani Kasimov'a "seçime, seçimi güzelleştirmek için katılan aday" söylemleriyle yer verilirken, adayların hiçbirinin N. Nazarbayev'e gerçek rakip olmadığı kullanılan bu sözcüklerle de vurgulanmıştır. Haberde, Nazarbayev'in iktidarı olumsuz sunulup otoritesi eleştirilip, tüm sorunların kaynağı olarak gösterilmiştir.⁶ Haber metnindeki sözcük seçimleri, muhalefetin N. Nazarbayev'e muhalif adaylara inanmadığını göstermektedir. Bununla birlikte metinde bu adaylar önemsizleştirilmiştir. Söylemin hedefi aynı zamanda okurun zihninde seçimin meşruiyetini sorgulatmaya ve tutumlarını etkilemeye yöneliktir.

Retorik: Nazarbayev'in yürüttüğü politikada en önemli olan kavramlardan biri de "istikrar"dır. Haber metninde bu sözcük ironik bir yaklaşımla ele alınmıştır. İstikrarın; Nazarbayev'in otoritesinin devamı olduğu ve ülkede hiç değişiklik yapılmaması anlamına geldiği ifade edilmiştir. Muhalefetin karşı çıkmaya gücünün yetmediği "Nazarbayev faktörü" ise haberde Nazarbayev otoritesidir. Muhalefet için önerilerin yer aldığı haberde, muhalefetin güçlü ortak bir fikir etrafında toplanması gerekliliği, ve bunun sadece halk değil elit gruplar tarafından da desteklenmesi gerektiği, böyle olmadığı takdirde "yüzde 95 zaferi izlemekten başka çare yok" ifadesi ile mevcut sistemin eleştirisinin yapıldığı ve Nazarbayev ve iktidarına, metindeki söylem aracılığıyla karşı konumlandığı görülmektedir. "Seçimi olmayan seçim" söylemi hem diğer adaylara (zaten kukla veya 'oyuncak' adaylar olunca, ipi Nazarbayev'in elinde) inanılmadığı iddiasını taşımakta hem de seçimden önce zaten kimin kazanacağını belli olduğu dile getirilerek dolaylı şekilde Nazarbayev'in Cumhurbaşkanlığının da yasallığını tartışmaya açmaktadır.

Geçen süreç içinde (1991-2011) yani Kazak Bağımsızlığı sonrası, aslında anti-

⁶ Bu dönemde analiz edilen metinlerin haricinde de benzer iddialara rastlanmaktadır: "Nur Otan" üç yüze yakın köyü ziyaret edip, yaşayanlara hediyeler dağıtıp, konser düzenleyip, (halkı) oy vermeye davet etmiş. Şehirlerde Nazarbayev'in 46 reklam panosu asılı parlıyor. Diğer "üç adayın" her birine sadece beş reklam panosu nasip olmuş." (JA. 05.04.2011), "(N. Nazarbayev'in) Otoritesi karşısında diğer adayların şansı yok (JA. 15.03.2011)" vb. ifadelerle adaylar arasındaki eşitsizlik dile getirilerek farklı haber metinlerinde de seçimin meşruiyetini sorgulamaya yönelik strateji ortaya konmuştur.

demokratik, patronajın, oligarşinin, 'türedi yeni zenginler'le iktidar partisinin siyaset adamlarının ve bürokratinin ve sair partilerin üyelerinin bir arada yürüdüğü bir siyasî yapıda, iktidar partisi görünürde çok partili bir rekabet ortamında seçim üstüne seçim kazanmaktadır, bu aldatıcılığın adı 'güdümlü muhalefet'in, tedricen, iktidar partisi güçlendikçe yaratılabilmiş, her yeri kaplayan bir özelliğe kavuşmuştur. Kazak siyasetinin tıkanıdığı bu büyük resmi, seçimlerdeki bu gibi haberler bir taraftan hem çaresizlikle kabullenışı diğer taraftan hiciv ve mecaz diliyle içten içe kamuoyunun kısık muhalif sesini satır arasından göstermektedir.

4.1.3. *Egemen Kazakistan (EK) Gazetesi 16 Nisan 2011 Tarihli Haber Metni*

A. Makro Yapı

Tematik Yapı

Ana Başlık: İstikrarın Dayanağı Barış

Üst Başlık: Biz Kazakistanlıyız!

Alt Başlık: Olağanüstü cesaret, halkın cesareti

Ana başlıkta egemen söylemin temel iki kavramı olan "istikrar ve barış"a yer verilmiş, böylelikle haberde ideolojik duruş ortaya konulmuştur. Alt başlık ise Kazakistan'da bağımsızlıktan itibaren Nazarbayev'in ideolojisinde (ideoloji ile her şeye muktedir 'kahraman' motifli kurtarıcı kişinin özdeşliğinin kurulduğu Kazak siyasetinde bu birleştirmeyi yapmak mümkündür) öne çıkan ve farklı etnik kökenlere sahip halkı olan devlet, etnik milliyetçilik vizyonuna daha az eğilimli olmakla birlikte, istikrar ve modernizasyona önem vermiştir. Bununla birlikte N. Nazarbayev bağımsızlıktan itibaren yaptığı yıllık konuşmalarda yeni devlet düzeninde Kazak etnik kökeninin oldukça fazla olduğuna yer vermiştir. Keza anayasal önsözlerle ve "yerli Kazak ülkesi" söylemini tekrarlamasıyla ulus inşası şekillenmiştir. Metinde, Kazakistan'da birleştirici olması amaçlanan ve bununla birlikte kimlik ve mekan bildiren "Kazakistanlılar" söyleminin⁷ vurgulanması ve ardından "*Olağanüstü cesaret, halkın cesareti*" ifadesi ile hem seçime katılımın yüksek olması hem de seçim sonucunda seçmenin önemi vurgulanmıştır. Haber metninde

⁷ Kazakistanlı ifadesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kudaibergenova (2017:342-355). Kazak ve Kazakistanlı ifadeleri üzerinde yapılan tartışmalar için bkz. Kadyrzhanov (2011: 7-19).

yer alan başlıklar temaya uygun olarak seçilmiştir.⁸

Haber Metninin Girişi:

Halkın yüzde 90'ından daha fazlasının oy vermeye geldiği görüldü”, “Seçmenin yüzde 90'ından fazlası bir kişiye, Bağımsız Kazakistan memleketinin kurucusu, Millet lideri, Ülke lideri Nursultan Nazarbayev'e oy verdiği görüldü.

Bu dönemde seçim öncesinde seçime dair haberlerdeki söylemlerin hemen birçoğunun hedefinin, seçmenleri oy vermeye teşvik etmek olduğu görülmüştür. İktidarın, Nazarbayev'in açık propagandasını yapmak yerine halkı seçime katılmaya ikna etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu durum, Muhalefetin, *Jas Alaş* gazetesinin 7 Nisan 2011 tarihli haber metninde de olduğu gibi, “Seçim sonucunun önceden belli olduğu Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in seçim öncesinde diğer adaylarla mücadele etmek yerine seçmenlerin seçime katılması yönünde mücadele verdiği” iddiasıyla bağlantılı düşünüldüğünde anlamlı hâle gelmektedir. *Egemen Kazakistan'a* ait bu haber metninde ise “*halkın yüksek katılımıyla gerçekleşen bu seçimde “% 90'ından fazlasının bir kişiye”* oy vermesi ise haklı bir gerekçe gibi sunulmuş ve hem haber metninin girişinde hem de haber metninde Nazarbayev'in “Bağımsız Kazakistan memleketinin kurucusu, Millet lideri, Ülke lideri” olduğu vurgusuyla Nazarbayev'in Kazakistan için önemi ön plana çıkartılması aynı zamanda karizmatik lider olarak sunulmasıdır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Ana olay olarak seçim sonucu değerlendirilmektedir. Seçime katılımın yüksek olması ile başlayan, seçim sonucunun Kazak halkının kahramanlığı olarak sunulduğu, ancak Nazarbayev'in öne çıkarıldığı, yanlı bir sunum söz konusudur.

Sonuçlar: Genel olarak haber metninde yüksek katımlı bir seçim olduğu ve

⁸ Egemen Kazakistan gazetesinde seçimden sonra, “Kazakistanlılar Seçimden Dönmedi” (EK. 04.04.2011), “Doğru Seçim Yanılmadı” (EK. 01.04.2011), “Kampanya Açık ve Adil Geçti” (EK. 01.04.2011), “Halk Bağlılığını Açıkça Bildirdi” (EK. 04.04.2011), “Halk Kendi Seçimini Yaptı” (EK. 05.04.2011), “Böyle Seçimi Daha Önce Görmedik” (EK. 09.04.2011) gibi haber başlıklarında seçim sonucunun halkın iradesi olduğu ve seçimin demokratik şartlara uygun şekilde gerçekleştiği yönünde haberlere yer verilerek benzer ifadelerin tekrarlanmasıyla seçimin meşruiyeti ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

katıların da yine büyük bir çoğunluğunun Nazarbayev'e oy verdiği, Nazarbayev'in de istikrar ve barış vurgusu ile bu sonucu haklı hale getirildiği buna bağlı olarak egemenliğin meşrulaştırıldığı saptanmıştır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Nazarbayev'in daha önceden söylemiş olduğu beraberlik ve halkın amaç birlikteliği hakkındaki sözünden birebir alıntı yaparak buna dayandırılarak bir ardalan oluşturulmuş, egemen söylem desteklenmiştir.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Yapı:

Ülkemize yerleşen çeşitli etnik grupların temsilcileri de memleketi ayağa kaldırıp halkı kuvvetlendiren gitgide dünyaya tanıtan liderimizin etrafında toparlanıp vatandaşın değerini bilebildi.

Metinde, Nazarbayev ile ilgili cümleler aktif yapıda verilmekte olup anlamca olumlu cümlelerdir. Egemen söylemde N. Nazarbayev, abartılı ifadelerle (*hyperbole*) sıklıkla yer almaktadır. Ayrıca Sovyet sonrası süreçte N. Nazarbayev'in Kazakistan için önemi vurgulanmıştır. Nazarbayev'in karizmatik liderliğine katkı sağlayan bu ifadelerde, onun ülke içindeki gücü ve uluslararası alandaki otoritesi ima edilmiştir.⁹ Metinde çeşitli etnik grupların temsilcileri de onun etrafında toplandı ifadesiyle, egemen ideolojiye paralel olarak, onun farklı etnik gruplar tarafında da desteklendiği ima edilmiştir.

Bölgesel Uyum:

Bugünlerde dünya siyaset bilimcileri Nursultan Nazarbayev'in seçimdeki açık zaferinin fenomen görünüşünü analiz ediyor. Derin tarihi olan bu Kazakistanlı fenomeninin sebebi çoktur. Bunlardan en önemlisi, bağımsızlığın başlangıcından beri ülkemizde daima sosyal istikrarı korunmasıdır. Bu istikrarın baş dayanağı, barış, "Birlik, bizim kutsal bayrağımız" demişti cumhurbaşkanı bağımsızlık bayrağını yeni diktiği

⁹ Sovyet sonrası coğrafyada başkanlık sistemleri geçerli olduğunda ulusların kaderini şekillendiren kişiselleştirilmiş güç ve başkanlık figürlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar genellikle karizmatik ve "ulusların babaları" olarak etiketlenmişlerdir. N. Nazarbayev'in karizmatik liderliği, diğer Sovyet sonrası ülkelerdekinden farkı yurt içinde ve uluslararası alanda otoritesinin kabul edilmesindedir (Isaacs 2010: 435-452). N. Nazarbayev'in nükleer silahsızlanma, ekonomik entegrasyon, hoşgörü ve dinler arası diyalog... gibi süreçlerde aldığı önemli kararlarla uluslararası itibarı artmıştır. 2010 yılında AGİT'e başkanlık yapmış olması da bu itibarın göstergesi sayılmaktadır (Tokayev 2019: 114-199).

anda.”

Bağımsızlık bayrağını diken (kurucu Cumhurbaşkanı olması hatırlatması ile) Nazarbayev’dir. Bağımsızlıktan itibaren Nazarbayev’in başkan olmasının istikrar olarak değerlendirildiği metinde, Nazarbayev’in seçimi kazanması “açık bir zafer” ve dünyadaki siyaset bilimcilerin analizini haiz olan “*fenomen bir görünüme sahip*” olduğu söylemleri ile Nazarbayev’in olumlu sunulduğu birden fazla imanın bulunduğu haberin bu bölümünde sebep-sonuç ilişkisi kurulmuş ideolojik anlamda Nazarbayev’in siyaseti desteklenmiştir.

Sözcük Seçimleri: Bu haber metninde söylem, ideoloji ve iktidar ilişkisi açısından adaylar için kullanılan ve ön plana çıkan bir sözcük seçimi söz konusu değildir.

Retorik: Nazarbayev için olumlu tanımlar yapılmış ve memleketi ayağa kaldıran, halkı kuvvetlendiren, dünyaya tanıtan lider gibi abartılı ifadelere yer verilmiştir. Böylelikle Nazarbayev’in ideal aday imajı desteklenmektedir. Gazete metinlerinde hem seçim öncesinde hem de seçim sonrasında devam eden kamuoyu için propaganda açıkça görülmektedir. Gazetenin ideolojisine uygun ve iknayı artırmaya yönelik olarak üst düzey yetkilileri veya toplumda saygı gören kişiler, elitler (akademisyenler, milletvekilleri, çeşitli kurumların yöneticileri...gibi) tarafından desteklendiğinin göstergesi olarak, onların fikirlerine de sıklıkla yer verilmiştir.¹⁰

4.1.4. *Egemen Kazakistan Gazetesi 9 Nisan 2011 Tarihli Haber Metni*

A. Makro Yapı

Tematik Yapı

Başlık: Günün Sevindiği Halkın İnandığı Büyük An

Alt Başlık: Halkımız Dün Seçkin Oğlu Nursultan Nazarbayev’i Onurlandırdı.

Spot:

Tarih dalgalarındaki birçok dikenli (zor) yolların sınavlarından geçip

¹⁰ EK. 13.04.2011, EK. 14.04.2011, EK. 27.04.2011, EK. 29.04.2011 tarihli haberlerinde de seçimin meşru olduğuna yönelik temaya uygun başlıklarla sunulan metinlerde aynı zamanda N. Nazarbayev’in seçimi kazanmasının ülke için önemi vurgulanmıştır.

olgunlaşmış bağımsızlığımızın yirminci yılının yine bir güneşi daha doğdu. Nisan olmadan düzelmeyen Arka'nın hava durumu bugün bir kez daha ansızın karakterini gösterip sıcak güneşli bir gün oldu. Parlayarak yükselen güneş nurlu ışıklarını bolca saçıp memleketimizin büyüklüğü, seçkinliğimizin sembolü olan Astana'ya güzel ilkbaharın, gerçek ilkbaharın 8 Nisan'da geldiğini gösterdi.

Aynı spot 2015 seçimlerinden sonraki başka bir haberde de kullanılmıştır. Spotta dikkati çeken Nisan ayında yapılan seçimin, mecazlı bir anlatımla bugünün insana teşbih edilerek sevinç yarattığı vurgusudur. Yazar, seçim sonrasını inancına uygun biçimde betimleyerek anlatmıştır. Seçim sonucundaki durum, metnin girişinde esenlikli betimlemelerle ifade edilmiştir. Metinde sıklıkla tekrarlanan “güneş” bir simgedir. Güneşe, dün ve bugün olmak üzere iki farklı zamanda yer verilmiştir. Tarihte yaşanan olumsuzluklara¹¹ telmihte bulunarak, bağımsızlığın elde edilmesiyle Kazakistan'ın devlet sembolü olan bayrağındaki güneşe¹² gönderimde bulunmaktadır. Güneş hem gerçek anlamda hem de mecaz anlamda kullanılmıştır. Yirmi yıl sonra seçim sonucunda güneş ışığının nurlu olması ifadesi, Nursultan Nazarbayev'in ismi ile özdeşlik kurmaya yöneliktir.¹³ Bu metaforik haber girişi ile, seçim sonucu olumlu sunularak seçim sonucunda halkın memnuniyeti bir kere daha mübalağalı şekilde vurgulanmıştır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Bağımsızlığın 20. yılına denk gelen Cumhurbaşkanlığı görev alma töreni, betimlemelerin sıkça kullanıldığı lirik bir anlatımla sunulmuş, kırk binden fazla başkentlinin “ülke liderine saygı göstermeye” gelerek toplandığı

¹¹ Metinde ifade edildiği gibi Kazak Türkleri için “tarihte pek çok zor sınav” söz konusu olmuş, büyük mücadeleler verdikten sonra tam bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Devlet (1999), Togan (1940), Hayit (1995) Alpargu (1996:17-30), Auyessova (2010).

¹² Türk düşüncesinde her zaman önemli bir yere sahip olan, Kazak Türkleri için de pusula, saat ve hem hayatın hem ölümün simgesi güneşe, bağımsızlığın simgesi olan ülke bayrağında da yer verilmiştir (Kasimbekova, Moldagarinov, Hasenov (2015).

¹³ Ülkede, Nursultan Nazarbayev'in adı ile özdeşleşen bu ve benzeri ifade ya da kullanımların sıklıkla tercih edildiği görülmektedir; N. Nazarbayev'in inisiyatifi ile kurulmuş olan partinin adının “Nur Otan” olması, bu isimle ülkede banka, haber ajansı... gibi kurumların varlığı ve nihayetinde başkent adının Nur-Sultan olarak değiştirilmesi, Nursultan Nazarbayev'e olan saygının ve onun mitleştirilerek Kazakistan için önemli bir figür hâlini aldığı göstergesidir.

vurgulanmış ve bu tören *bayram* olarak nitelendirilmiştir. Haberin ana konusu tören olmakla birlikte Nazarbayev'in iki icraati üzerinden seçim sonucunun haklılığı ortaya konmuştur. Birincisi Astana'nın mimarının N. Nazarbayev olması diğeri de Cumhurbaşkanı'nın kararı ile Kazakistan'daki güvenlik güçlerinin oluşturulmasıdır.

Sonuçlar: Seçim sonucunda göreve başlama töreni düzenlenmiş ve bu törene pek çok insan katılmıştır. Törenin yapıldığı başkent olan Astana, "21. yüzyılın *mucizesi* olarak yükselen *hayal şehridir ve şehrin baş mimarı da Nazarbayev'dir. Halkı Nazarbayev'e hürmet etmektedir. Kazakistan özgür kalacak ve gelişmeye devam edecektir.*" söylemleri ile ideolojik duruş sergilenmiştir. "Egemen iktidarın simgesel gücü"¹⁴ olan başkent Astana metinde mübalağalı ifadelerle sunulmuş; başkenti çağa uygun, mucize, hayal şehri haline getirenin N. Nazarbayev olduğu vurgulanmıştır. Başkent, bağımsız ve modern Kazakistan'ın simgesi halini alması N. Nazarbayev ile mümkün olmuştur. Bu sebeple başkent, Nazarbayev'i temsil etmektedir. "Halkı Nazarbayev'e hürmet etmektedir. Kazakistan özgür kalacak ve gelişmeye devam edecektir" ifadesi, halkın kendi kaderini tayin ettiği ve N. Nazarbayev'in halkın isteğiyle bu hürmetle yani demokratik şekilde yönetimde kaldığı, N. Nazarbayev olduğu için bu özgürlüğün ve gelişmenin devam edeceği anlamını da içermektedir. Böylelikle N. Nazarbayev, Kazakistan'ın özgürlüğünün ve gelişiminin garantisi olarak sunulmuştur.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Metinde olaya ait ardalan ve bağlam bilgisi verilmemiştir.

B. Mikro Yapı

Bölgesel Uyum:

Sabah saat: 10.45 Akorda'dan resmî marş ile çıkan Cumhurbaşkanı korteji "Kazak Halkı" heykeli önündeki ana meydana yöneldi. Resmî kortej Sarıarka bağrında 21. yüzyılın *mucizesi* olarak yükselen *hayal şehri*. Astana'nın büyük binaları, sıralanan *görkemli* caddelerinde ilerliyor. Üçüncü bin yıl dünyanın sekizinci harikasına dönüşen Astana'nın *üreteni* de ülke lideri, mimarlık sanatının muhteşem örneği başkent baş mimarı da Nursultan Nazarbayev'dir. Sevincin kucağındaki Astana'nın gökyüzüne saçılan askerî havaî fişegi ile devam eden memleket lideri yüzünü bağımsızlık sarayına

¹⁴ Bu ifade, R. Sennet'in kullandığı anlamda kullanılmıştır. Sennet, buna benzer olarak simgelerdeki gücün tarihe ve zamana meydan okuma olduğunu ifade etmiştir (Sennet 2017:31).

döndü.

Törenin gerçekleştiği başkent için yapılan abartılı ardışık önermeler sonuçta Nazarbayev'e bağlanarak, önce başkent yüceltilmiş ve buna bağlı olarak onun mimarı olarak değerlendirilmiştir. *Egemen Kazakistan*, Nazarbayev'in başkent ve Kazakistan için yaptığı katkıları hem seçim öncesi hem seçim sonrası sıklıkla tekrarlayarak Nazarbayev'in aday imajına katkıda bulunmuştur.

Sözcük Seçimleri: Haberde Nazarbayev için şu tanımlara yer verilerek; *Kazak yurdunun lideri, başkent'in baş mimarı, Kazakistan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı, halkın alınma yazılan eşsiz evladı, Kazak halkının lideri, bilge şahsiyet, halkın başkanı, başkomutan* gibi betimlemelerle Nazarbayev'in otoritesi yüceltilmiştir.

N. Nazarbayev Kazakistan için sıradan bir devlet adamı olmanın çok ötesine geçmiştir. Hem şahsiyeti hem faaliyetlerinin kusursuz kabul edilmesi ve 15 Temmuz 2010'da "Ulusun Lideri" statüsü verilmesi bunun bir göstergesidir (https://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitutional_laws/kazakistanrespublik_asyryn-tungysh-prezidenti-elbasy-turaly). Bu durum, atalar kültürünün devamı niteliğinde kişi, lider kültürünün örneği olarak değerlendirilebilir. Metinlerde yer alan bu sözcükler, sözcüklerin özel kullanımı ya da ifadeler ideolojik açıdan anlamlıdır. Bu metinde de inanç bildiren sözcükler tercih edilmiştir. Ayrıca "Kazak yurdunun lideri, Kazak halkının lideri"¹⁵ vurgusu ise ülkede siyasî iktidar tarafından sadece Kazak ulusunun liderliğinin oluşturulmaya çalışıldığı görüşünü destekler niteliktedir.

4.2. 2015 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

26 Nisan 2015'te gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı erken seçimine üç aday katılmıştır. Nursultan Nazarbayev %97,75, Kazakistan Komünist Halk Partisi vekili Turgın Sızdıkov %1,87 ve Eski Bakan, Kazakistan Sendika Federasyon Başkanı Abilgazi Kusayınov %0,63 oy almıştır (Pırnazar, 30.04.2015).

26 yıllık iktidarını koruyan ve beşinci kez seçilen N. Nazarbayev, 2015 seçimlerinde son 10 yılda aldığı oy oranını artırmıştır (Şäukenova 2013: 201). 2015 Devlet başkanlığı seçimleri Nursultan Nazarbayev'in katıldığı son seçimdir.

¹⁵ "Anayasanın önsözünde Kazakistan'ın ortak tarihsel kaderine vurgu yapılmış, özgürlük, eşitlik ve uyum ideallerinde barışçı bir toplum olarak tanımlanmıştır. Kazak Devleti, etnik milliyetçi vizyona daha az eğilimli görülürken öte yandan egemen söylemde "Kazakların ülkesi" ifadesi tekrarlanmış ve N. Nazarbayev bağımsızlıktan itibaren yaptığı yıllık konuşmalarda yeni devlet düzeninde Kazak etnik kökenine oldukça fazla yer vermiştir." Ayrıntılı bilgi için bkz. Kudaibergenova (2013), Kesici (2011: 31-58).

Nazarbayev, bu döneme kadar gerçekleşen tüm Cumhurbaşkanlığı seçimlerini açık ara farkla kazanmıştır. Bilim adamları Nazarbayev'in otoriter rejiminin dayanıklılığını açıklamada zorlanmışlardır. Bazıları bu başarıyı ekonomik büyümeyle dayandırmış, bazıları aşiretler arasındaki farklılıklara karşı aracılık etme yeteneği ve onları bir arada tutma kapasitesi onu vazgeçilmez yapmaktadır, iddiasında bulunmuşlardır. Bazılarına göre ise, seçimde manipülasyon yoluyla potansiyel rakiplerini bertaraf ederek tek aday olarak kalmayı başarmıştır (Tulumlu 2016: 3). Ülke içindeki muhaliflerin görüşü üçüncü iddiayla paraleldir. *Jas Alaş* metnindeki söylemler de bunu destekler niteliktedir.

4.2.1. *Jas Alaş* Gazetesi 13 Mart 2015 Tarihli Haber Metni

A. Makro Yapı

Tematik Yapı

Başlık: Seçim Diye Saçılmayalım

Haber Metninin Girişi:

Yine Seçim, yine o kişiyi Cumhurbaşkanı olarak seçmek. Beni endişelendiren, hükümetin bütün bütçeyi milyarlarca kesip tasarruf ederken Rusya parasının değersizleşmesi ile alakalı Kazakistan'ın tengesinin Rus'un yırtıldığını yamadığı (eksikliğini kapattığı) zor zamanda çok para harcanarak "seçim" gösterisi kime gerekli?

Seçime inanılmadığı imasıyla, yine Nazarbayev'in seçileceğinin öngörüsünü ile başlayan haber metninde Kazakistan'ın kötüleşme ihtimali olan ekonomisi ve seçimin meşruiyetine inanılmayan birden fazla ima yer almaktadır. İdeolojik duruş girişten itibaren açıkça ortaya konulmuştur. N. Nazarbayev'in adı yerine "O" zamirini tercih etmesi ve "o kişi" hitabıyla Nazarbayev'e karşı olan tavır ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte seçim olayının olumsuz sunumu, "gösteri" olarak kabul edilmesi ve gereksiz olduğu iddiasıyla yapılmaktadır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Metinde, seçim öncesi süreçte iktidarın gereksiz harcamalar yaptığı iddia edilirken, Nazarbayev iktidarının devam edeceği öngörüsünü bulunmaktadır. Olayın sunumunda hem seçim ve seçim süreci hem de Nazarbayev olumsuz sunulmaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Metinde ardalan ve bağlam bilgisi verilmemiştir.

Yorum: Haber metninde öznel ifadelerle iddialar dikkat çekmektedir. Bunlardan biri “*Bugün tek gururumuz N.A. Nazarbayev! Çünkü yabancılar o kişiyi iyi biliyormuş. Bizde ondan başka başarımız var diyemiyorum kendi adıma*” ifadesinde de görülmektedir. Egemen söylem tarafından üretilen yurtdışında Nazarbayev’in iyi bilindiği iddiasına karşılık, dünya çapında bir başarı elde edilmediğinin dile getirildiği haberde imalı ve ironik bir anlatım tercih edilmiş ve tüm bu olumsuzluklar okura daha etkili halde sunulmuştur.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Yapı: Metinde yapı bakımından soru cümleleri dikkat çekmektedir. Bu sorular daha çok okur/seçmeni düşünmeye iten, yönlendirici sorulardır:

Zor zamanda çok para harcanacak “seçim” gösterisi kimin için gerekli?,
Nazarbayev’in %99 oy ile tekrar seçileceğinden yoksa bazılarının şüphesi mi var?,

Biz dünyaya ne ile övünebiliriz?

O kadar ses çıkarıp hazinenin bir sürü parasını harcadığınız tek helikopterimizle mi? Yoksa Başbakan’dan Genelkurmay’a kadar ondan sonra valiye kadar mahkemelik olan rüşvetçilerle mi?,

Kazak atalarımız eskiden kendinden sonraki nesline payını verip bırakıyordu. Biz ne bırakabiliriz?

Doğal zenginlikler herkesin payına gitmiş, petrol azalmış, ekolojisi bozulmuş, bomboş bozkırı mı bırakacağız?

Bu sorular iktidarı açıkça eleştiren ve okuru manipüle eden niteliktedir. Adaylar temelinde değerlendirildiğindeyse N. Nazarbayev’in tekrar seçileceğinin herkesin bildiği iddiasıyla cevabı zaten içinde olan soru cümleleri tercih edilmiştir. Bu iddialar içeren cümlelerden şu sonuçları çıkarmak mümkündür; Siyasî iktidar tarafından yanlış şeylere yatırım yapılmıştır, sonucu belli olan seçim için boş yere para harcanmaktadır. Ayrıca uluslararası arenada övünecek nelerin olduğu sorusuyla okur/seçmen düşünmeye yönlendirilmiştir. Resmî kurumlarda rüşvete izin verildiği, ülkenin doğal zenginliklerinin peşkeş çekildiği... gibi iddialarla siyasî iktidar yıpratılmaya çalışılmıştır. Bu ideolojik karede “Ötekinin olumsuz faaliyetlerinin vurgulanması” ile bağlantılıdır. Dördüncü kenarı oluşturan “ötekinin iyi, olumlu, başarılı özellik ve eylemlerinin göz ardı edilmesi” ise *Jas Alaş’* in bu dönemdeki tüm metinlerinde olduğu gibi bunda da açıkça görülmektedir.

Bölgesel Uyum:

Ben 2005 yılından itibaren seçimlere katıldım. Her seçim gösteri, her 9 ayda

bir program! Kimin seçileceği belli! O zaman biz kimi kandırmak istiyoruz? Yabancılar kendi çıkarları için seçimin “adil geçtiğini” kabul etse de halk her şeyi görüyor. Şimdi seçime Nur Otan Partisi’nin yularlı üyeleri ve dünkü Sovyet Dönemindeki alışkanlığından ayrılmayan emeklilerden başka kimsenin katılmayacağı gerçektir. Herkes Nazarbayev’in iktidardan gitmeyeceğini biliyor. Seçsen de seçmesen de öyle. Bu yüzden bütçemizi sokağa saçmasak ne olur.

Metindeki seçim için olumsuz ardışık önermeler nedensel olarak ilişkilendirilmiş, sonuç olarak da haber metninin tümünde iktidarın statükoya dönüşmesine karşı söylemsel bir mücadele verilmiştir. “Biz” zamiri Kazak halkını ifade etmektedir. “Kimin seçileceğinin belli” olduğu için kendi kendimizi kandırıyoruz iması ve seçimin boşuna yapıldığı iddiası söz konusudur. Seçime gözlemci olarak katılan yabancıların da siyasi iktidarın etkisi altında olduğu, seçime katılanların sadece siyasi iktidar taraftarları olduğu, Egemen Kazakistan’da yer alan (“Kazakistan’da kaydedilen 9 milyondan fazla seçmenin yüzde 95’ini seçime gelip, kendi oylarını verdiği” EK. 29.04.2015), “Ülke lideri uluslararası gözlemcilerle Kazakistan Cumhuriyeti cumhurbaşkanı seçimine ilgi gösterdikleri için teşekkür edip, seçmenlerin siyasi katılımı ve hükümete güven artığını belirtti. Herkesin bildiği gibi, seçim sırasında halkın katılımının yüksek olduğu görüldü. Bugün merkez seçim komisyonu yayınladığı bilgiye göre, seçmenlerin yüzde 95,5 ‘i oy vermiş. Son 5 yılda memleketteki seçmenlerin sayısı yarım milyondan fazla insana yükseldi.” E.K. 28.04.2015) gibi açıklamaların gerçek olmadığı iddia edilmiştir. Karşıt söylemle tüm bu ifadelerin aksi yönde iddialar ortaya konulmuştur.

Sözcük Seçimleri: Seçim için “gösteri”, “gülünç”, Nazarbayev için “sonsuz cumhurbaşkanı” söylemlerinin kullanılması, seçime inanılmadığını çünkü sonucun bilindiği gibi Nazarbayev’in tekrar seçileceği öngörüsünü ile ideolojik duruş ortaya konulmuştur. Sözcük seçimi, ideolojik inancı açıkça ortaya koymaktadır. Sadece Nazarbayev’e karşı değil aynı zamanda onun faaliyeti olarak varsayılan seçime karşı da muhalif bir tutum sergilenmiştir.

Seçime, “Nur Otan Partisinin yularlı üyeleri ve dünkü Sovyet dönemindeki alışkanlığından ayrılmayan emeklilerden başka kimsenin katılmayacağı gerçektir” yargısıyla metnin söylem stratejisinde *öteki* sunumu yani Nazarbayev’i destekleyenler, ona oy verenler de olumsuz sunularak, partiye bağlı olanların kendilerinin tek başına karar alamadıkları “yular” (at, gem, gemleme) benzetmesi ile siyaseten her oluşumdaki güdümlülük ve bağımlılık bu kez muhalefetten iktidar partisine tahvil edilerek “eski” Sovyet’in alışkanlıklarının doğal olarak çıkarları adına sürdürülmesi için çalışıldığı, bununla beslenerek semiren “emekli” üyelerin ve dolayısıyla seçmenlerine dönük

kritik adları da belirtilmeden ima edilmiştir. İma, ideolojik söylemin en önemli nosyonlarından biri sayılmaktadır. Bu haber metninde de gazetenin, Nazarbayev'in otoritesine karşı konumu, haber metninin içeriği ile birlikte söylem yapılarında açıkça görülmektedir.

Retorik: Haber metninde okuru ikna etmeye yönelik ima, iddia ve önyvarsayımların çokluğu ideolojik açıdan önemlidir. Tüm bu iddia, ima, varsayım ve önermelerin ardından herhangi bir kaynak ya da görgü tanığı ifadesine başvurmaya gerek duymadan *“Herkes Nazarbayev'in iktidardan gitmeyeceğini biliyor”, “Kimin kazanacağı önceden belli! O zaman biz kimi kandırmak istiyoruz?”* gibi ifadelerle bunları herkesin zaten bildiğini düzenli olarak tekrarlanarak zaten yerleşik ve katılmış algı (geçen süreç içinde, 20 yılda) güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bununla seçimin önemini ve meşruiyetini azaltmaya yönelik bir çaba ve aslında anti-demokratik ve sözde demokratik karakteri öne çıkarıldığı da görülmektedir.

4.2.2. *Jas Alaş* Gazetesi 28 Nisan 2015 Tarihli Haber Metni

A. Makro Yapı

Tematik Yapı

Başlık: “Keyifli Seçimden” Morali Bozuk Ayrılık

Spot:

Jas Alaş'ın muhabirleri 26 Nisan günü Almatı şehrindeki 254 numaralı seçim yerinde gözlem yaptı. Bu seçimin önceki seçimden farkı çok keyifli şekilde geçmesidir. Bunun sebebi ne? Sebebi gülmeye sebep olan adaylar. Biri seçim kampanyasına katılmıyor, başkan olarak halkı geziyor. İkincisi yel ile savaşan Don Kişot gibi ABD ile boş yere uğraşiyor. Üçüncüsü dünya buzullarını düşünüp kaygılanıyor. Şimdi nasıl gülmeyeceksin?

Seçim olayının ve diğer adayların sunumunda ironiye yer vererek, seçimin ciddiye alınmadığının imasıyla, seçime katılan adayların icraatlerine inanmayarak olumsuz sunulduğu haber spotu haberin teması ile uyumludur. Diğer adayların gerçek aday olmadığı bir kez daha iddia edilmiştir.¹⁶

¹⁶ Bu seçim döneminde *Jas Alaş*'ın muhalif söyleminde, N. Nazarbayev haricindeki diğer adayların Cumhurbaşkanlığı seçimine kazanmak için katılmadıkları iddiasıyla eleştirildikleri görülmektedir; JA. 07.04.2015 “Gücünü bil zahmete girme” başlıklı haber metninde adayın kendi yorumuna yer verilmiş: “Geçen seçimlerle karşılaştırsak, ondan az oy almamam

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Seçim anındaki bir seçim yerine (oy verilen yerde halkı da katarak) dair gözlemlerin tasviri olarak anlatıldığı ve yorumların yer aldığı haber metninde, seçimin meşruiyeti ironik şekilde sorgulanmış. Hem seçim süreci ve seçim sonucu, hem de Nazarbayev olumsuz sunulmuştur.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Seçim olayının sosyo-politik yönüne dair fikrî açıdan taraflı açıklamada bulunulmuştur:

Kazakistan’da millet liderine hiçbir zaman sınır koyulmadığını unutmamalıyım!

(Halkın) çoğunluğu gerçek düşüncesini söylemiyor, ikiye bölünmüş yapıyor, bizim zaman bozuldu. Uzun yıllar hükümeti yönetenler böyle halkı bozdular.

Bu ifadelerde Nazarbayev’in sınırsız otoritesi eleştirilmekte, hükümetin halka baskı yaptığı iddiası ve yöneticilerin halkı bozduğu iddiasıyla, iktidar suçlanmış bu dönemki *Jas Alaş* gazetesinin bu dönemdeki farklı haber metinlerinde (13.03.2015, 16.04.2015, 22.11.2015, 28.04.2015) olduğu gibi Nazarbayev karşıtı tutum doğrudan, ironiye de yer verilmeden dile ve söyleme yansımasıdır.

Yorum: Seçime katılmaya istekli değilim, halka saygı duymayan birine oy

gerekiyor... diyen adayın “geçmiş seçim” dediği bundan önceki 2011 yılındaki erken cumhurbaşkanlığı seçimi. O seçimde Komünistler J. Ahmetbekov’u aday olarak sunmuştu. Sonuçta 111 bin 924, yani yüzde 1,36 oy toplamıştı. Buna bakmadan Turgın Sızdıkov bu seçimde yüzde 1-2 oya talip. İşte, Kazakistan cumhurbaşkanlığına aday bir vatandaşın kısmen görünüşü böyle. Gücünü bilmeyenin, zahmete girmemesi gerekliydi”, “kendi istekleri olmadan “rekabete” atanan o ikisi” (JA. 02.04.2015) “Cumhurbaşkanı olsam diye istek yok, seçime baskıyla çaresizlikten katılmış gibi” (JA. 16.04.2015), adaylarının seçimi kazanma isteği olmadığı iddiasına paralel olarak seçim öncesindeki propaganda çalışmalarından da bunun görüldüğü ifade edilmiştir. Habere göre, Nursultan Nazarbayev yoğun bir şekilde seçim öncesi çalışmaları yürütürken, diğer iki adayın propaganda çalışması onunla kıyaslanamayacak seviyededir: “Birisinin propagandası “dağ gibi” ikisinin propagandası tüy gibi” (JA. 21.04.2015) 2015 seçimlerinde diğer adayların seçime meşruiyet sağlamak amacıyla katıldığı iddiasında, Nazarbayev haricindeki iki adayın isimlerinin bile halk tarafından bilinmediği de dile getirilmiştir. (JA. 07.04.2015) Ayrıca Cumhurbaşkanlığına aday olmanın ön şartına sahip olmadıkları, dilbilim komisyonunca devlet dilini yeterli derecede biliyor diye değerlendirilen Komünist Parti adayının aslında devlet dilini akıcı konuşmadığı (JA. 13.03.2015) iddialarıyla adayların N. Nazarbayev’in gerçek rakibi olmadığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Seçime katılan adayların tüm bu ve benzeri iddialarla gerçekten aday olmadıkları ayrıca muhalif söylemde sıklıkla tekrarlanan “oyuncak adaylar, kukla adaylar” gibi söylemlerle, onların hür iradeleriyle seçime katılmadıkları ve iktidarın kontrolünde oldukları iddiasıyla okur/ seçimde seçimin de meşruiyetinin olmadığı algısı yaratılmaya çalışılmıştır.

vermek istemiyorum. Kendileri iyice zenginleşti. Kazakistan'ın tüm zenginliğin kimin elinde olduğunu herkes biliyor. Zavallı Kazaklara, yabancılara ve dışardan gelenlere verilen zenginlikten vermiyor.

Gazetecinin seçim yerindeki gözlemi sırasında yaptığı görüşmelerden haber metnindeki ideolojiyi destekleyici nitelikte olan örnektekine benzer şekilde taraf yorumlarına yer verilmiştir. Metinde seçime katılmayanların da olduğunu göstermeye yönelik bu alıntıya yer verilmiştir. Seçmenin seçime katılmama sebebi; iktidarın otoritesini kötüye kullanması, ülke gelirlerini kendi halkıyla paylaşmaması, ülkedeki zenginlikleri yabancılara peşkeş çekmesidir. Bu iddialarla seçimden daha çok sistemin eleştirisi söz konusu edilmiş ve Nazarbayev'in otoritesi yıpratılmaya çalışılmıştır.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Yapı: Haber metni genel olarak basit cümle yapılarıyla kurulmuştur. Nazarbayev'in söz konusu olduğu cümleler yapı bakımında olumlu fakat anlam bakımından olumsuzdur. Böylelikle Nazarbayev hakkında olumsuz inanç ve tutum ortaya konulmuştur.

Sözcük Seçimleri: Diğer adaylardan bahsederken adlarını zikretmek yerine birincisi, ikinci ve üçüncüsü diyerek adayların karakterini önemsiz hâle getiren ve haberin bağlamında adaylıklarının gerçek olduğuna inanmadığını vurgulanmıştır.

Retorik: Cumhurbaşkanlığına adaylardan birini, kahramanlık yaparak tehlikelere atılan, fakat sonunda hayal kırıklığına uğrayan, "Yel değirmeni ile savaşan Don Kişot'a" benzeterek faaliyetlerinin gereksiz olduğunu vurgulanmış ve adayı önemsizleştirmiştir.

4.2.3. Egemen Kazakistan 30 Nisan 2015 Tarihli 1. Haber Metni

A. Makro Yapı

Tematik Yapı

Başlık: Çarşambadaki Açık Söz

Spot:

Tarihin derininden o kadar çok dipsiz uçurum geçirip, sağlam bayrak kaldıran başarı bağımsızlığımızın 24 yılının yine bir sabahı nurlandı. Nisan gelse de iyi olmasa da (Nisan gelmeden iyi olmaz, bu dönemden sonra doğanın canlanmaya başlaması kastedilmiştir), kışın sızısının etkisi devam

eden Arkan'ın (Sarıarka) havası bugün kızgınlığını bırakıp, güneş nuru fazlasıyla saçıyor. Memleketimizin büyüklüğü, ülkemizin delili Astana'ya nurlu ilkbaharın geldiğini 29 Nisan'da güneşin saçtığı ışığı sevinçle gösterdi."

Çarşamba, Kazak kültüründe uğurlu gün olarak sayılmaktadır. Bugüne denk gelen ant içme töreni için herşeyin ortada, açık bir şekilde olduğu tanımlamasıyla habere başlanmış, betimleyici anlatımla seçim sonucunun memnuniyetini bildiren cümlelerle giriş yapılmıştır. Aynı spot, 9 Nisan 2011 seçimlerinden sonraki başka bir haberde de kullanılmıştır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu ve Sonuçlar: Haber, seçim sonrasında gerçekleşen Nazarbayev'in Cumhurbaşkanlığına yeniden atanma ve ant içme töreni hakkındadır. N. Nazarbayev'in, 1991 yılında ilk kez ant içme töreni ve sonrakileri hakkında bilgiler yer almaktadır:

N. Nazarbayev o zaman, ant içtiğinde, memleketimizin parlak geleceğe başlayacağı yolun kolay olmayacağını söylemişti. O zamandan beri zor yıllarda yolundan dönmeyen memleketimizi birçok zorluktan çıkardı.", 1999 yılında "O zamandan beri Astana insanın tanımayacağı şekilde değişti. Bu yıllarda Kazakistan'ın dünyadaki mertebesi de artıp, toplumda istikrar sağlanmış, ekonomide de gelişme hızlanması daha arttı.

Sonuç olarak 26 Nisan 2015 yılındaki seçime halkın % 95.21'i katılmış ve N. Nazarbayev bunlardan % 97.75'inin oyunu almıştır. Bu seçim sonrası gerçekleşen ant içme törenine "*Medeniyet dünyasının gelişmiş geleceğine büyük adım atan Kazak halkının önderine saygı göstermeye toplanan halkın sayısı çok olmuştur*" haber metnindeki bu sunumdan Nazarbayev'in seçim sonrasında kazanan olması ve otoritesinin meşruiyetine yönelik ima söz konusu iken, her yılın ardından Kazakistan'daki gelişmeler ve tüm bu gelişmelere olanak sağlayanın Nazarbayev olduğu vurgusu ile, Nazarbayev için güçlü lider sunumu yapılmıştır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Ana olayın sunumunda ardalan ve bağlam bilgisi yazarın taraflı tutumu ile verilmiştir. Nazarbayev'in ülkenin gelişmesi için yaptığı katkı ve başarılı siyasetinin sonucunda tekrar seçildiği fikriyle seçim ve Nazarbayev otoritesi meşrulaştırılmıştır.

Yorum: Nazarbayev'in seçimi kazanması, halkın ona olan güveninin arttığına göstergesi olarak yorumlanmıştır. Bununla birlikte haber metninde başkanın göreve başlama (ant içme) töreni özel anlamı olan bir olay olarak değerlendirilmiştir.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Yapı: Metnin büyük bir bölümünde basit cümle yapıları hâkimdir, Nazarbayev ile ilgili olanlar aktif cümle yapısında olup, Nazarbayev'in olumlu sunumu yapılmaktadır: *“Reformları sayesinde Kazakistan'ı dünya halkına tanıttı.”*, *“silahlı kuvvetleri, memleketin güvenliğini sağlayacak kuvvetli güce dönüştürdü.”* Tüm bu ve benzeri ifadelerde Kazakistan'ın hem iç hem dış siyasetinde olumlu olan her ne varsa müsebbibi N. Nazarbayev olarak sunulmuştur.

Bölgesel Uyum: Böyle başarılarla ulaşan Kazakistanlılar 2005 yılında 4 Aralık'ta erken cumhurbaşkanlığı seçimi yaptılar. Nursultan Nazarbayev yine de Kazakistan halkının çoğunluğun güvenine sahip olup, açık zafere ulaştı. Bu bilinçli seçim idi. Çünkü, memleket başkanının sürdürdüğü siyaset neticeli verimliydi.

Nazarbayev'in seçimi kazanmasının nedeni yürüttüğü başarılı siyasetin sonucu olarak ifade edilerek nedensel ilişki kurulmuştur.

Sözcük Seçimleri: Metinde farklı olarak Cumhurbaşkanı Nazarbayev için *“Ülke lideri” (elbasi)* ile birlikte *“milletinin önderi” (Ulının darabozi)* ifadesi kullanılmıştır. Bununla birlikte *“Halkın adına yazılan (kaderine) bir kere doğan evladı”* ifadesiyle Nazarbayev'in eşsiz olduğu vurgulanmış ve şahsiyeti yüceltilmiştir.

Retorik: *“Halkın, istediği oğlunu onurlandırdığı gün artık tarihimize altın harflerle yazılacak. Halkın güveninin arttığı ülke liderinin her girişimi bereketli, memleketimizin geleceği mükemmel olsun.”* Nazarbayev'in seçimi yüksek oy oranıyla kazanması, halkın ona olan güveninin göstergesi sayılmış ve abartılı ifadelerle yer verilmiştir. Metnin hem ülke lideri hem de ülke için temenni ile bitirilmesi retorik olarak haberin yanlılığını ortaya koymaktadır.

4.2.4. Egemen Kazakistan 30.04.2015 Tarihli 2. Haber Metni

A. Makro Yapı

Tematik Yapı

Başlık: Halk ile Erin Büyük Cesareti

Haber Metninin Girişi:

Memleketimizde 26 Nisan günü yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekte tüm halkın bayramı oldu. Oy vermeye gelen seçmenler kendilerini bayramda gibi hissedip, genel olarak morallerini yüksek tuttular.

Egemen Kazakistan gazetesinin hemen her seçim sonrasında olduğu gibi seçim

sonucunun tasvirinde “halkın bayramı” olarak kabul ettiği, “coşkuyla kutlandığı” vurgusu ve N. Nazarbayev’in “halk tarafından seçildiğine” kimi zaman açıkça, kimi zaman da bu haber girişinde olduğu gibi imayla yer verilmiştir; “Halk kendi seçimini yaptı” (EK. 05.04.2011), “Halkımız dün seçkin oğlu Nursultan Nazarbayev’i onurlandırdı” (EK. 09.04.2011), “Halk, ülke liderine güveniyor” (EK. 07.04.2011), “Kazakistan yaratıcı liderini seçti” (EK. 08.04.2011), “Halkın dileği kabul oldu” (EK. 13.04.2011), “Kazak halkının bayramı” (EK. 14.04.2011), “Halkın çabası özel” (EK. 29.04.2011), “Halk için ülke liderinin zaferi özel anlamlı” (EK. 29.04.2011), “Halk kendi seçimini yaptı” (EK. 28.04.2015), “Halk oy vermeye istekli geldi” (EK. 27.04.2011) benzeri haber başlıklarında da görüldüğü gibi N. Nazarbayev’in demokratik yolla seçilmiş olması ön plana çıkarılmış ve demokrasi vurgusu yapılmıştır. Böylelikle N. Nazarbayev’in her seçim döneminde kazanması ve cumhurbaşkanlığını sürdürüyor olması halkın talebi olması ile bağdaştırılmıştır.¹⁷

Fotoğraf: Haberin fotoğrafında *Egemen Kazakistan* gazetesinin sitesinden alınan bir görüntüye yer verilmiştir. Burada Nazarbayev’in ant içme töreninden bir kare bulunmaktadır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu ve Sonuçlar: Haberde, olay seçim günü halkın oy vermesi ve seçimle ilgili yorumlarından oluşmaktadır. Seçim sonucunun ise hem ülkenin hem de “er” olarak nitelendirdiği N. Nazarbayev’in zaferi olarak değerlendirilmiştir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde ardalan ve bağlam bilgisine yer verilmemiştir.

Yorum: Seçim sonucundaki açıklamada “Bunun hepsi bütün memleketimizde bu seneki cumhurbaşkanı seçimine halkımızın ayrıca gönül verip, farklı anlam verdiğini açıkça

¹⁷ *Egemen Kazakistan*’da 2005 yılından itibaren hemen her seçim döneminin ertesinde, seçimin meşruiyetine ve iknaya yönelik bu içerikte haberlerin çokluğu göze çarpmaktadır. 2005 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde N. Nazarbayev’in seçimin şeffaflığı için özel bir kararnameyle yürütme organlarının yöneticilerine Anayasa ve Kazakistan’ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalara tam olarak uyulmasını zorunlu kılmış olmasına rağmen, seçim sonucu Batılı fonlar, sivil toplum kuruluşları ve Avrupa Parlamentosu’nun bazı üyeleri tarafından eleştirilmiş (Tokayev 2019: 111-112), Freedom House tarafından ülkeye siyasî haklar ve sivil özgürlükler konusunda düşük not verilmiş (Tilly 2014: 14) olması bunun sebebi olarak düşünülebilir. Bu süreçte sadece muhaliflerin değil bu kuruluşların da seçimin göstermelik yapıldığını iddia etmesi ve N. Nazarbayev’in aldığı oy oranına inanmak istemedikleri görülmektedir.

gösterdi. En önemlisi, bu seçim halkımızın bir bayrak, bir ideanın, bir önderin etrafında sağlam (şekilde) birleştiğini açıkça gösterdi” ifadesiyle seçimi Nazarbayev’in kazanmış olması halkın birlikteliğinin bir göstergesi olarak yorumlanmış ve burada Nazarbayev’in birlik ve beraberlik ideolojisine atıfta bulunulmuştur.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Yapı: Haber metninde genel olarak basit ve olumlu cümleler kullanılmıştır.

Bölgesel Uyum: Ülkede yaşayanların seçim sonucuna tek bir kişi gibi sevinmiş olması ve buna gazete merkezine internet üzerinden ulaşan yorumlardan bilinmesi arasında kurulan referansal ilişkiyle, halkın da seçim sonucundan duyduğu memnuniyet vurgulanmaktadır.

Sözcük Seçimleri: Haber metninde N. Nazarbayev için önder, lider ve er sözcükleri ile tanımlanarak olumlu sunumu yapılmıştır.

Retorik: Bu metinde Cumhurbaşkanlığı adayları ile ilgili retoriğe yer verilmemiştir.

5. Değerlendirme

Kazakistan’ın en yüksek tirajlı gazetelerinden olan *Egemen Kazakistan*’ın 2015 seçim dönemine ait örnekleme alınan metinlerinde Nazarbayev’in otoritesi meşrulaştırılmış, hem kişiliği hem faaliyetleri ön plana çıkartılarak okurun zihninde, Cumhurbaşkanlığı görevini N. Nazarbayev’den başkasının yapamayacağını iknasına yönelik strateji izlenmiştir. Sovyetler döneminden tevarüs eden, iktidarın vatandaşın ilk eğitimi olan kreşten başlayarak, üniversite ve hatta iş imkanını tahsis etmesiyle devletin baba rolünde kabul edilmesi, Sovyetlerin dağılmasından sonra alışılan bu anlayışın yarattığı boşluğun “güçlü lider” ile kapatılmasına paralel olarak, metin analizinde de bahsi geçen atalar kültürünün devamı niteliğinde “kişi, lider” kültürünün oluşturulmasına dönük bir ideolojik söylem alanı meydana geldiği görülmektedir. Analizin sonucunda diğer Cumhurbaşkanlığı adaylarının N. Nazarbayev ile mücadeleden uzak olmasının da buna katkı sağlaması söz konusudur.

Egemen Kazakistan’ın “Seçim 2015” köşesinde Nazarbayev dışında diğer adaylara düzenli olarak yer verilirken tüm adaylara, metinlerde eşit şekilde yer verilmeye çalışılmış ve her üç aday ile ilgili haberlerde resmi bir dil kullanılmıştır. Bu dönem metinlerinde söylemsel olarak bir strateji olmamakla birlikte 2 Nisan 2015’den

başlayarak seçim sürecinde ikna, söylemler üzerinden olduğundan daha çok, fotoğraflar üzerinden bariz biçimde algı yönetimi oluşturularak devam etmiştir. Örneğin gazetenin 8 Nisan 2015, 9 Nisan 2015, 11 Nisan 2015, 21 Nisan 2015, 23 Nisan 2015 tarihli sözü edilen seçim köşesindeki haber fotoğraflarının anlamları yüzeyde görünenden farklıdır. Bu da ideolojik olarak fotoğrafların gazetenin yayın politikasıyla uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

1. **Önek:** *Egemen Kazakistan*, 8 Nisan 2015

2. Örnek: *Egemen Kazakistan*, 9 Nisan 2015

Sunuluş sırasına göre, N. Nazarbayev haberleri soldan 1. sırada yer almaktadır ve seçime hazırlık dönemindeki bu fotoğraflarda gelişen Kazakistan imajını yansıtan, gülen (mutlu) insanların olduğu ve Nazarbayev'in toplumun her kesiminden (işçi, köylü, memur, öğrenci...) destek gördüğü algısı yaratılarak okur da güven duygusu oluşturulmaya yönelik bir strateji izlenmiştir. Diğer adayların olduğu 2. ve 3. fotoğraflarda diğer adayları destekleyenlerin objektife arkaları dönüktür ve yüzleri görünmemektedir. Böylece çoğaltılıp anonimleştirilerek aynı zamanda (mesleki vs. ayrımlar olmaksızın) kişiliksizleştirilmektedirler. Bununla birlikte fotoğrafların farklı tipte kadrajlara sahip olduğu da görülmektedir. 1. sıradaki fotoğraflarda daha geniş

alanlar ve daha çok insan ön planda iken, Nazarbayev'in destekçilerinin çok olduğu vurgusu yapılmıştır, diğer adaylara ait ortada ve soldaki fotoğraflar daha dar kadrajdan çekilmiş ya da mizanpajlanmış, diğer adaylar ya yalnız sunulmuş ya da destekleyenlerin sayıca az olduğu vurgulanmıştır. Hemen fotoğrafların altında yer alan metinlerde diğer iki adayın sadece seçim programları ya da sözlerine yer verilirken, Nazarbayev ile ilgili haberlerin son paragraflarında "Nazarbayev'e oy vereceklerini açıkladılar" (*Egemen Kazakistan* 11.04.2015, 08.04.2015, 22.04.2015, 21.04.2015, 23.04.2015), "Nazarbayev'i destekleyeceklerini bildirdiler" (*Egemen Kazakistan* 09.04.2015, 07.04.2015) şeklindeki ifadelerle okura çok yönlü manipülasyon uygulanmıştır. Fotoğraflar ve metinler birbirini destekler nitelikte olup, her ikisi de amaca yöneliktir. Buna bağlı olarak bu dönemde metinlerde olduğu gibi fotoğrafların da iktidarın yeniden üretimine katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Aynı zamanda *Egemen Kazakistan*'da Nazarbayev'in hem kişilik özellikleri hem siyasî özellikleri ve faaliyetlerini zamanın birikmesiyle zaten, öven, gitgide abartan, yücelten ifadeler yer alırken, diğer adaylara somut olarak daha az yer verilmiş ve siyasî özellikleri ve kişilik özellikleri gözardı edilerek sadece kampanya sürecindeki seçim programları belirtilmiştir.

Jas Alaş'ın 2015'de örnekleme alınan metinleri, artık muhalif söylemde cumhurbaşkanlığına adaylara olan inancın tamamen bitmeye başladığını ve siyasî hayatın tek düzeleşmeye başladığını, daha çok ılımlı hatta güdümlü muhalefetin de söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. 2015 yılında, seçimin hemen öncesi, seçimin yapıldığı ay ve sonrasına bakıldığında da niceliksel olarak bu görülmektedir, *Egemen Kazakistan* gazetesinde "seçim ile ilgili" 280 haber yer alırken, güdümlülükten ayrılarak muhalif *Jas Alaş* gazetesinde bir ölçüde marjinalize de olarak sadece 13 haber yer almıştır. Nitekim *Jas Alaş*'ın 2015 haber metinlerinde seçim öncesinde seçim sonucunun belli olduğu sıklıkla vurgulanmış, böylelikle seçimin ve adayların meşruiyeti sorgulanmıştır. Bununla birlikte özellikle köşe yazılarında ironiye daha çok yer verilmiştir.

Kazakistan'ın kurucu lideri olarak kabul edilen Kazak siyasetinin en önemli figürü N. Nazarbayev'in katıldığı son 2 seçim dönemini kapsayan bu çalışmada, her iki gazete de cumhurbaşkanlığına adaylar içinde en sık adı geçen şaşırtıcı olmayacak derecede N. Nazarbayev'dir. Ancak iktidarın gazetesinde olumlu sunumu yapıp, otoritesi meşrulaştırılırken, muhalif söylemde iktidar karşıtlığı, seçim ve adayların ve özellikle Nazarbayev'in otoritesinin eleştirisi üzerinden net bir şekilde görülmektedir. Muhalif söylemde Nazarbayev iktidarı açıkça otoriter olarak tanımlanmıştır. Özellikle *Jas Alaş* metinlerinde Nazarbayev'in gücüne karşı söylemsel bir mücadele

alanı yarattığı görülmektedir. Nazarbayev'in kurucusu olduğu parti, Nur Otan Partisi, 2007 yılındaki parlamento seçimlerinde tüm sandalyelerin sahibi olmuştur. 2012'de Nur Otan'ın yine oyların % 80'nini, 2016'da % 82.2'sini almasıyla muhalefetin alanının olmadığı tek partinin baskın olduğu sistem ve tek cumhurbaşkanı, ülkedeki mevcut iktidarın otoriter olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur. *Egemen Kazakistan*'ın seçmenin zihninde oluşturduğu tek ve tartışmasız ideal aday imajı, "bilge şahsiyet" (09.04.2011) "öngörülü" (30.04.201) gibi daha öncede burada belirtilen tanımlamalar, Nazarbayev'e ilişkin cümle yapılarının daima, şüpheye yer bırakmamak üzere algıda olumlu yer işgal etmesinin sürdürülmesi ve onu tanımlayan sözcüklerin yine hep olumlu anlamda kullanılmasıyla Nazarbayev'in iktidardaki partisi ve ideolojisinden, somut uygulama ve politikalarından ve bunlardan duyulan kitlesel memnuniyetsizliğinden aslında üstü örtülerek, daha ziyade karakterinin yüceltilmiş (kişi kültürü: lider kültürü yapılandırması bu biçimde işler) olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda okurun zihninde Nazarbayev otoritesinin meşrulaştırılmasına katkı sağlamaya ve özellikle iknaya yönelik tek sesli propaganda makinesi çalışarak ideolojik kalıp söylem stratejilerinin sözde kamuoyunda bildirildiği görülmektedir. Egemen söylemi temsil eden "yandaş" bu gazetenin metinlerinin analizi sonucu görülmüştür ki Nazarbayev'in sürekli olumlu sunumuyla, ona övgü, benzetme (*analogy*), abartma (*hyperbole*) söylemleri öne çıkartılmıştır. Böylece N. Nazarbayev'in, 'Kazak Halkı' nezdinde yerleşik, onaylanmış imajına biteviye katkı sağlanmıştır.

Siyasî iktidarın örgütlenmesi ve sürdürülmesinde ideolojinin rolü üzerine düşünen G. Therborn'un, ideolojik egemenlik biçimlerine ve bu egemenliğin etkilerine göre itaat mekanizmaları tipolojisini, her iki gazetenin metinlerinin analizi sonucunda Kazakistan siyasetindeki mevcut duruma uygun olarak yorumlamak mümkündür. Buna göre; "mevcut rejimin olanaklı daha iyi alternatifi var mıdır?" sorusunun yanıtı "Hayır" dır. Çünkü N. Nazarbayev'in karşında onun gücüne sahip rakibi yoktur. Bunun devamında var olan "kaçınılmazlık duygusudur." Bu mekanizmanın "iyi olan tarafı saygıdır ve olanaklı olan da boyun eğmektir" (Therborn, 2008: 110). Tüm bunlar egemen söylemde toplumsal rızanın kazanılmasına yönelik, egemen söylemin yeniden üretilmesiyle mümkün olmuştur.

Jas Alaş gazetesinin haber metinlerinde her iki seçim döneminde de N. Nazarbayev'in rakibi olan adaylara inanılmamıştır. Adaylar, "iktidar yarlısı" olarak değerlendirilerek onların da "ötekileştirildiği" görülmektedir.

Egemen Kazakistan'da ise 2015 yılındaki seçimlerde (N. Nazarbayev'in otoritesinin meşrulaştığı bir dönemdir) diğer adaylara daha düzenli bir şekilde yer verildiği görülmektedir. Gazetenin söylemlerinde ideolojik olarak "biz/kendi"

nitelendirmesinden çok N. Nazarbayev bir dairenin içinde değerlendirilip Kazak siyasetinin baş aktörü olarak sunulurken, diğer adaylar bu dairenin dışında bırakılarak gözardı edilmiştir. Dolayısıyla *Jas Alaş* metinlerinde olduğu gibi bu adaylar N. Nazarbayev'in rakibi olarak görülmemektedir.

6. Sonuç

Farklı ideolojik inanç sistemlerine sahip iki gazetenin seçim dönemi odaklı yapılan analizinde; *Jas Alaş*'ın metinlerindeki söylemlerin her seçimde, dönemin konjonktürüne göre değiştiği görülmüştür. Fakat genel olarak amacı, seçime katılan adayların, adaylıklarına inanmayarak (N. Nazarbayev haricindekilerin kukla aday olduğunu ileri sürerek) ve seçimin meşruiyetini sorgulamaya yöneliktir. Muhalefeti temsil eden bu gazetenin metinlerinde "İnanç sistemi" olan ideolojinin sosyal grubun temsilinde spesifik olarak tanımlanmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, gazetenin özellikle 2011 seçim dönemindeki söylemler aracılığıyla bir ideolojik siyasî mücadele alanı yarattığı sonucuna varılmıştır. *Jas Alaş* gazetesinin, ima, iddia ve varsayımaya yönelik söylemleri analiz edildiğinde gazetenin inancı açığa çıkmaktadır. Muhalif yapıdaki bu gazetenin söylemleri okur/seçmenin zihnini ve eylemlerini etkilemeye, manipülasyona yöneliktir. Aynı zamanda Nazarbayev'in otoritesini "tahakküm" olarak nitelendirildiği metinlerinde yer alan cümleler çoğunlukla bilgilendirme niyeti taşımaktadır. Gazete metinlerinde, bu gazetenin muhalif olarak sadece iktidara ve Nazarbayev'e karşı olduğu görülmele birlikte, incelenen süreçte örgütlü bir yapılanması olan muhalefetten söz edilememesinden kaynaklı olarak, kendilerini tanımladıkları aktivite, eylemlerine dair bir veriye rastlanılmamıştır.

Her iki gazetenin metinlerinde de ideolojik açıdan aktivitelerinin ya da üyelik ölçütlerinin açıkça tanımlandığı söylemlere rastlanılmamıştır. Stratejik açıdan, siyasî iktidarı temsil eden *Egemen Kazakistan* gazetesinin çalışmaya dahil edilen metinleri, Nazarbayev iktidarını meşrulaştırmaya yönelik tipik örneklerini ortaya koymaktadır. Analizde, ideolojik bir üyelik ölçütülüğünün söz konusu olmadığı, söylemlerde grup içi ya da grup dışı polarizasyonun karakteristik ve düzenli olmadığı, konumlanmanın siyasî iktidarı destekleyenler ve diğerleri şeklinde olduğu, egemen ideolojinin Nazarbayev'in ideolojisi olduğu ve N. Nazarbayev hakkında olumlu şeylerin vurgulanması, olumsuzlukların vurgulanmaması/göz ardı edilmesi, diğer adaylar hakkında olumlu şeylerin vurgulanmaması stratejisinin yer aldığı görülmüştür. Gazetenin hemen bütün seçim dönemlerinde öne çıkan ideolojik norm ve değerleri, egemen ideolojiye paralel olarak, cumhuriyetin kurucusu olan Nazarbayev ve ülkedeki istikrarı sağlamasına yönelik kurulmuştur. *Egemen*

Kazakistan'da Nazarbayev'in en güçlü aday olarak sunulması ve istikrar için tekrar seçilmesinin gerekliliği sıklıkla vurgulanmıştır. Aynı zamanda Nazarbayev için ideal aday imajı çizilmiş ve hem siyasî hem de olumlu kişisel özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Böylelikle söylemler aracılığıyla, Nazarbayev'in seçimi kazanmasına yönelik amaç ortaya konulmuştur. Metinlerin okuru/seçmeni ikna etmeye yönelik stratejiyle oluşturulduğu görülmektedir. Bu analizimiz ile gazetenin, egemenliğin yeniden üretimine katkı sağladığı ve mevcut iktidarın otoritesini meşrulaştırdığı sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

- ALPARGU M. (1996) Rus İstilasına Karşı Kazak Türklerinin Ayaklanmaları. *Ankara Aydınlar Ocağı Bülteni*, Eylül-Ekim, 17-30.
- AUYESSOVA L. (2010), *Kazakistan'da Sovyet Siyaseti*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- BEKNİYAZOV T. (2005) *Demokratiyalık kogam jane baspasöz*. Almatı: Kazak Üniversitesi.
- BOWYER A. C., (2008) *Parliament and Political Parties in Kazakhstan*. Washington. Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program.
- DEVLET N. (1999) *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- DURŞUN Ç. (2014) *TV Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- EAGLETON T. (1991) *İdeoloji* (çev. M. ÖZCAN). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ERBAŞLAR G. (2015) *Örgütsel Davranış*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- FAIRCLOUGH N. (2003) *Söylem ve İdeoloji içinde* (haz. B. ÇOBAN, Z. ÖZARSLAN). İstanbul: Su Yayınevi.
- FAIRCLOUGH N. (2003) *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, London: Routledge.
- FAIRCLOUGH N. (2015) *Söylem ve İdeoloji içinde* (haz. B. ÇOBAN, Z. ÖZARSLAN). İstanbul: Su Yayınevi.
- FOWLER R. (1991) *Language in the News, Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- GROZIN A. (2001) Respublika Kazakistan: v Poiskah Gosudarstvennoy İdeologii, *Etničeskiy Natsionalizm İ Gosudarstvennoe Stroitel'stvo*, İV RAN-Natalis, Moskva. s. 373-391.
- HALE H. E. (2015) *Patronal Politics, Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HAYİT B. (1995) *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadele Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- HODGE B., KRESS, G. (1979) *Language As Ideology*. London: Routledge.
- ISAACS R. (2010) Papa'-Nursultan Nazarbayev and the Discourse of Charismatic Leadership and Nation-Building in Post-Soviet Kazakhstan, *Studies in Ethnicities and Nationalism*, 10(3), 435-452.
- İNAL A. (1996) *Haber Anlamak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- KADYRZHANOV R. (2011). Kazaklar ve Kazakistanlılar. *ORSAM*, Rapor No: 75, 7-19.
- KASIMBEKOVA M.B., MOLDAGARİNOV A.M., HASENOV E.Ä., (2015) *Bizdiñ Prezident*.

Almatı: Almatı Kitap Baskası.

- KESİCİ Ö (2011) The Dilemma in the Nation-Building Process: The Kazakh or Kazakhstan Nation? *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 10(1), 31-58.
- KUDAİBERGENOVA D. T. (2013) National ideology in Kazakhstan within Nation-Building Theories. Department of Sociology, Faculty of Social and Political Sciences University of Cambridge (Konferans).
- KUDAİBERGENOVA D. (2016) The Use and Abuse of Postcolonial Discourses in Post-independent Kazakhstan. *Europe-Asia Studies*, 68(5), 917-935.
- KUDAİBERGENOVA D. T. (2017) The Archaeology of Nationalizing Regimes in the Post-Soviet Space. *Problems of Post-Communism*. 64:6, 342-355.
- MARDİN Ş. (2015) *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MILLS S. (2004) *Discourse*. London: Routledge.
- MORA N. (2011) *Medya Çalışmaları ve Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. Ankara:Nobel.
- NYE J. S. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- ÖZÜDOĞRU M. (2016) *Eleştirel Söylemden Eleştirel Okumaya*.Ankara:Anı Yayıncılık.
- PIRNAZAR S. (2015) Sayı 2015 Eldik Jenisining Hronikası, *Egemen Kazakistan*. 30 Nisan.
- PHILP M. (1991) *Çağdaş Temel Kuramlar* (çev. A. DEMİRHAN). İstanbul: İletişim Yayınları.
- SCRUTON R. (2007) *The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought*. Palgrave: Macmillan.
- SENNET R. (2017) *Otorite* (çev. K. Durand). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SÖZEN E. (1999) *Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma.
- TAGAYEV B. (2004) *Kazakistan'da Yasama ve Yürütme Erki*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- TULUMLU A. (2016) *Kazakhstan in the Making Legitimacy, Symbols and Social Changes* (ed., Laurelle, M.). USA: Lexington Books.
- TILLY C. (2014) *Demokrasi* (çev. E. ARICAN). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- THERBORN, G. (2008) İktidarın İdeolojisi İdeolojinin İktidarı, Dipnot Yayınları, Ankara.
- TOGAN Z.V. (1940) *1929-1940 Seneleri Arasında Türkistan'ın Vaziyeti*. İstanbul: Türkistan Birlik Yayınları.
- TOKAYEV K.J. (2019) *Tarih Yapan Adam* (çev. M. OTARBAYEV). Astana: Uluslararası Türk Akademisi.
- ÜŞÜR S. S. (1997) *İdeolojinin Serüveni, Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Van DIJK T. A (1980) *Macrostructures An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction and Cognition*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Van DIJK T.A. (1989) *Communication Year Book 12* içinde (ed. J. A. ANDERSON). Newyork: Routledge.
- Van DIJK, T.A. (1995) *Approaches to Media Discourse* içinde (eds. A. BELL and P. GARRETT). Oxford: Blackwell.
- Van DIJK T. A. (1998) *Ideology, A Multidisciplinary Approach*. London: Sage Publications.
- Van DIJK T.A. (2001) *The Handbook of Discourse Analysis* içinde (eds. D. SCHIFFRN, D. TANNEN, H. HAMILTON). New Jersey: Blackwell.
- Van DIJK T. A. (2005) *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde (der. ve çev. M. KÜÇÜK). Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları.
- Van DIJK T.A. (2015) *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (eds. R. WODAK, M. MEYER).

London: Sage Publications.

Van DIJK T. A. (2016) *Handbook of Discourse Analysis* içinde (eds. J. RICHARDSON, J. FLOWERDEW). London: Routledge.

VOLOŞİNOV V. N. (1993) *Marxizm i filosofiya yazıka Bahtin Pod Maskoy, Maska Tret'ya* Moskva: Labirint.

YILMAZ S. (2016) *Kazakistan'ın Türkiye Politikası İç Yapı, Söylem, Dış Politika ve Lider Etkeni*, Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık.

WODAK R. (2001) *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (eds. R. WODAK, M. MEYER). London: Sage Publications.

WODAK R., MEYER M. (2015) *Methods of Critical Discourse Studies*. London: Sage.

İnternet Kaynakları

Azattık Radiosu, (19.03.2019) Nazarbayev prezidenttikten ketse de, sayasattan ketpeydi"https://www.azattyq.org/a/kazakhstan_experts_about_nazarbayev_resignation/29830301.html (Erişim Tarihi: 19.04.2020).

Azattık Radiosu (03.04.2011) "Prezidentikke ümitker Mels Eleuvsizov Nazarbayevqa daus bergenin aytti" <https://www.azattyq.org/a/3545075.html> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

Azattık Radiosu, (20.03.2019) <https://www.azattyq.org/a/kazakhstan-dariga-nazarbaeva-became-the-chairman-of-senate/29831813.html> "Dariga Nazarbayeva Memlekettegi ekinşi tulgaga aynaldı" (Erişim Tarihi: 19.04.2020).

İSİNA A. (31.08. 2007) "Kazakistan'da Parlamento Seçimleri" Türk Asya stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM). http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/670/kazakistanda_parlamento_secimleri (Erişim Tarihi: 07.02.2019).

İNTERFAKS-KAZAHSTAN (15.06.2010) "Osnovniye polojeniya obnarodovannih zakonov o lidere natsii" <https://www.caravan.kz/news/osnovnyie-polozheniya-obnarodovannykh-zakonov-o-lidere-nacii-273502/> (Erişim Tarihi: 20.03.2019).

JAKIYANOV G. (2006) "Vstupleniye Galimjana Jakiyanova na respublikanskom sobranii dvijeniya "za spravedliviy Kazakstan" 28 Marta 2006 g. <https://zonakz.net/2006/03/30/> (Erişim Tarihi: 12.10.2018).

KARİN, E. (22.03.2019) "Nursultan Nazarbayevta kaday meretebe men ökilettik saktaladı" https://www.inform.kz/kz/erlan-karin-nursultan-nazarbaevta-kaday-martebe-men-okilettik-saktalady_a3509221 (Erişim Tarihi: 01.04.2019).

KAZAKSTAN.TV <https://kaztrk.kz/> (Erişim Tarihi: 20.03.2019).

Kazakistan Ülke Raporu (2012) Haz. K. A. Konca https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Kazakistan_Ulke_Raporu_2013-4.pdf (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

Kazaqstan Respublikasının Konstitutsiyası http://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitution (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

"Kazaqstan Respublikasının Tungış prezidenti elbası" (Yayın tarihi yok), https://www.akorda.kz/kz/republic_of_kazakhstan/elbasy (Erişim Tarihi: 17.04.2020).

"Kazaqstan Respublikasının Tungış Prezidenti Elbası Tuvralı" https://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitutional_laws/kazakstan-respublikasynyn-tungysh-prezidenti-elbasy-turaly, (Erişim Tarihi: 17.04.2020).

PURVIS T. HUNT, A. (2014) "Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji..." *Moment Dergi*, [S.1.], v.1, n.1, jun. 2014. Erişim Adresi:

- <<http://www.momentjournal.org/index.php/momentdergi/article/view/38/338>> (Erişim Tarihi: 15. 07. 2019).
- RFE/RL, Radio Free Europe Radio Libery “Kazakh President Nazarbayev Abruptly Resigns, But Will Retain Key Roles” (19.03.2019) <https://www.rferl.org/a/kazakh-president-nursultan-nazarbaev-says-he-is-resigning-/29830123.html> (Erişim Tarihi: 19.03.2019).
- SAİDAZİMOVA, G. (2006) “Kazakhstan Opposition Blames Regime For Sersanbaev’s Death”, <https://www.rferl.org/a/1065772.html> (Erişim Tarihi: 22.12.2018).
- TAUKELOVA, N. B. (2012) “Bukaralık akparat kuraldarı azamattık kogamdı kalıptastırüşı faktör retinde” <http://repository.enu.kz/handle/123456789/3570> (Erişim Tarihi: 27.02.2018).
- TOGUZBAYEV, K. “Dariga Nazarbayeva. Odná stupen’ka do samovo verha” (31.12.2019). <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-dariga-nazarbayeva-head-of-senate-2019/30351865.html> (Erişim Tarihi: 25.04.2020).
- ZIMMERLING, R. (2005) *Influence and Power, Variations on a Messy Theme*, Online resource (Erişim Tarihi: 05.12.2019).
- “Boykot vıboram Prezidenta 2011” (16.02.2011) <https://www.youtube.com/watch?v=t6-YBxbKBSM&feature=youtu.be> (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- “Miting. Skaji NET vıboram bez vıbora!.wmv” (15.03.2011) <https://www.youtube.com/watch?v=pU37WbmhCXI&feature=youtu.be>, (Erişim Tarihi:20.04.2020).
- “Nursultan Nazarbayev prezidenttikten ne sebepti ketkenin ayttı” (29.04.2019) (<https://zanmedia.kz/4063/n-rs-ltan-nazarbaev-prezidenttikten-ne-sebepti-ketkenin-ajtty/>) (Erişim Tarihi: 24.04.2020).
- “Nur Otan” Partiyası, (Yayın tarihi yok), <https://elbasy.kz/kk/nur-otan-partiyasy> (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

Ekler: *Jas Alaş Ve Egemen Kazakistan Gazeteleri Haber Metin Örnekleri (Kazak Türkçesi)*

Ek 1: *Jas Alaş* 22 Şubat 2011 Tarihli Haber Metni

Ümitkerlerge Qarap, Jeñimpazın Tanısıñ

Osiğan deyin Qazaqstandı bir ğana kisiden basqaları “jetektey” almaydı dep qatelesippiz. Büginge deyin 20 adamnıñ Ortalıq saylauw komissiyasına (OSK) ümitker retinde ötüniş bildiruwi – elimizdi basqarğısı keletinderdiñ barşılıq ekenin bayqattı. Joğardağılar jabılıp jürip, Konstitutsiyada körsetilgen “Saylauw tuwralı” zañdı tüzep-küzep prezidenttik saylauwdı sırgıtıp säuwirge tiredi. Zañğa say kelmese de, saylauwdı ötkizedi. Siz ben bizge esep beretin, quqıgımızdı eskeretin biylik bar ma? Qoş, sonumen alda – aşığs saylauw.

Saylauwdıñ Bastı Ereşelikleri

Bul saylauw – burnıǵı saylauwdan özgerik. Demokratiyalıq talaptarğa säykes ötip, dauwıstar urlanbaydı, ädil ötuwin elimizdiñ prokuratura salası jiti baqılaydı eken. Qazaqstan prokurorları turmaq, auwzı aqsıǵan halıqaralıq uyımdardıñ ökilderi qadalağan saylauwlardıñ ädil ötkenin körmegenbiz. Osıdan keyin prokuror murzalırdıñ nazarında bolatın köktemgi saylauwdıñ deñgeyin saraptauw qiyınǵa soqpas. Bul saylauwdıñ özgeşeligi – birinşiden, zañsızdıǵında. Ata zañğa şeneuwnikterdiñ beyberiket suǵınuwınıñ arqasında 2012 jıldıñ sayası nawqanı eki aydıñ işinde jedel ötilmekşi. Qajet kezde özgertip, tolıqtıra beretin qoyın däpterdiñ küyin keşken qayran Konstitutsiya! Bul saylauwdıñ ekinşi özgeşeligi – prezidenttikten dämeli ümitkerlerinde. Qazaqstanıñ zañ talaptarına säykes, prezidenttikke kez kelgen azamat özin usına aladı delingen. Durıs. Biraq... bütindey memleketti basqaruwǵa bul jolı “qulşınǵandadıñ” äreketinen ne tüyuge boladı? Qazaqstandı Nazarbayevsiz közge elestetuwden qalǵandar, sirä, tañǵalısqı jatsa kerek. Öytkeni prezident bolam degender kün ötken sayın köbeydi. Eñ qızıǵı, eldi basqaruwǵa jumıssız da, zeynetker de, tipti küzetşi de qızıǵuwşılıq tanıttı. Ärine, özgertuwge iñǵaylı zañımızǵa süyensek, kez kelgen azamattıñ ümitker retinde tilek bildiruwge quqı bar. Endi osı mäselege basqa qırınan qarap körsek. Mäselen, zeynetker ne bolmasa, küzetşi azamattardıñ baǵı janıp, jeñiske jetti delik. Sonda ne bolmaq? Prezidenttiñ taǵına qonjiya ketse, el ekonomikası men äleuwmettik problemaları özdiginen şeşile kete me? Memlekettiñ barlıq tetikterin qanday

qabileline senipiske qospaqsı bul ümitkerler? Jalpı, bütindey bir memlekettiñ tağdırına jauwaptı boluwğa dayın ba? Bul suraqtardıñ qorıtındısı köñil jubatarlıq emes. Sırt közge ümitkerlerdiñ saylauwdı ermek etkeni körinedi. Erikkende jauwapkerşiliktiñ bolmaytını dauwsız. Sonda prezidenttiktiñ özin jauwapsız qızmetke balağandarı ma? Osıǵan qarağanda, prezident boluwdı qurğaq uwäde berip, üyip-tögip orındalmaytın tapsırma buyruwmen ğana baylanstratındar köbeygeni ğoy. Biz bul küyge özgerissiz otırǵan 20 jıldıq rejimniñ arqasında jettik. Uzaq merzim bir ğana adamğa barlıq biylikti ustatuw qoǵam müşelerin osınday jauwapsızdıqqa, nemquraydılıqqa tárbiyeledi. Al OSK-de bolǵan oқиǵalar – osı jüyenıñ jemisi.

Qasiyeti Qaşqan Prezidenttik

Sözimiz naqtı boluw üşin är ümitkerdiñ maqsatı tuwralı sözderinen üzindi keltiruwdı jön kördik. Mäselen, Qanat Turageldiyev prezident bola qalsa, barlıq qazaqstandıqtardıñ nesiye qarızın özi tölep beretinin aytağı. Al Sälim Öten prem'er-ministr etip Muhtar Äblyazovti qoyatının jasırmasa, Amantay qajı elimizdegi käri qızdardıñ barlıǵın turmısqa beredi eken. Jumıssız Qanat Esjanov körgen tüsine baylanıstı saylauwğa tüskeli otr eken. Osıdan 19 jil burın tüsinde N. Nazarbayevti körgen Q. Esjanovtıñ seniminen kommunistik partiya hatşısı Jambıl Ahmetbekovtıñ armanı asıp tüsti. Nazarbayevtıñ üş qız ösirip, jumaqqa baratının, al özi tört qız ösirip odan arraq jumaqtan orn alatının jasırmağı.

Sınaqtan şıǵa salıp, qoldarınıñ dirili basılmaǵanın jasırmaǵan M. Duvambekov Nazarbayevtıñ sayasatın qoldaytının, taqqa talaspaytının aytıp, tañǵaldırıp edi. Endi osı ekologpen bäygege tüsuwge M. Eleuwsizov ötinışin tapsırdı. Eki ekolog özderiniñ qaysısı tabiǵatqa paydalı eñbek atqarıp jürgenderin дәledeuwge kirisip te ketti, sonda prezidenttik saylauw şe? T. Baymurzin oblastar sanın köbeytip, jumıssızdıqtı jeñedi eken. Jumıssız Nursila Sovetqazı öz quqıǵınıñ tolıqqandı orındalıp, sınaqtan sürinbey ötkenin, konstitutsiyalıq qundılıqtardıñ elde saqtalıp otırǵanın tebirene aytıp, saylauwğa qatısuwdan bas tarttı. Sınaqtan aman-esen ötken Sovetqazınıñ bul sözderi ne üşin aytılıp, kimgе kerek bolǵanı keyin tüsinikti boldı. Sonımen, ümitkerlerdiñ deni osınday maqsat-josparmen saylauwğa qatıspaқ eken. Barlıǵı da qazirgi prezidenti jeñbeyindikterin moyındağı. “Apama jezdem saydıñ” kebin kiygen ümitkerlerdiñ prezident boluwdaǵı negizgi maqsattarı älindey. Tötennen ümitkerlikke Ğani Qasimovtan ötinış tüsti. Patriottar partiyasınıñ atın bilgenimen, bılayǵı jurт sol partiyanıñ zatın, qanday jumıs atqarıp jatqanınan habarsız. BAQ-tı şaqırıp, s'ezd ötkizbegen “patriot” Ğ. Qasimovtı saylauwdıñ körkin

aşuw üşin qosqanı anıq. Öytkeni sayasi salmağı joq ümitkerler Nazarbayevtiñ süykimin qaşırıp turdı. Sınaqtan öleñdetip ötken ümitkerdiñ qazaqşasına kümän bar. Biraq lingvistikalıq komissiyanıñ öz erki, qaydan ümitker şığarsa da. Osiğan deyingi ötiniş bildirgenderdiñ sanı – 22. Olardıñ beseuwi: U.V. Qaysar, Q. Esjanov, T. Baymurzin, M. Qaramayeva, A. Qunanbayev sınaqtan ötpedi. Zauvre Masina men Sovetqazı Nursila ümitkerlikten bas tartsa, emtihanğa kelmegen Amantay qajı ümitkerlikten alınıp tastaldı. OSK-niñ taratqan mälimetine qarağanda, äzirge 14 adam tirkeuwge alınğan. Bulardıñ işinde äli sınaq tapsırmağan jeti adam bar. Ertisbayev 95 payızğa senim bildirgen saylawdıñ alğaşqı adımı osılay bastaldı...

Oylap Tapqan Şouwdıñ Obrazına Aynaluwğa Mäjbür

Jurtqa beytanıs, sayasattan alıs bul ümitkerlerge reniş aytuwdıñ özi artıq. Nege deseñiz, Nazarbayevpen taytalasıp, saylawuğa tüsetin känigi sayasatkerlerdiñ joldarı jabıq. Eñ aldımın, biyliktegi saylawdı eş dayındıqsız eki ayda ötkizip, bäskeleyterine mümkindik bermeuwge jantalaştı. Ekinşiden, sınaq talaptarın kenetten küşeytti. Al memlekettik tildi muqtı meñgergenderdiñ özin ötkizuw-ötkizbeuw mäselesi – lingvist mamandardıñ qolında edi. Osılayşa biylik öz opponentterin oysırata jeñdik dep oyladı. Alayda Qazaqstan oppozitsiyalıq küşteri saylawuğa qatıspaytındıqtarın ayıp, boykot jariyaladı. Elde biyliktiñ rejimine qarsı üş partiya bar. Bulardıñ eşqaysısı saylawuğa qatıspaydı. Demokratiyalıq elde küşti qarsılassız qanday saylaw ötuwi mümkin? “Suñğıla sayasatker”, “kemeñger, danuşpan” degen sözderdiñ iyesi N. Nazarbayev jumıssız, zeynetker, emşilermen jarısqa tüsedi. Bäggege tüsetin tulpardıñ turpatına män beretin jañğa bul doda mazaqı äreket ekeni aytpay-aq tüsinikti. Bälkim, ädeyi uyımdastırılğan is-şara bolar, kim bilsin? Tek osıdan soñ Nazarbayevtiñ halıqaralıq deñgeydegi imidji jaqsı bola qoyması dauwsız. Osını tüsingen saray bulbulı E. Ertisbayev BAQ-qa oñdı-soldı pikir bildirip, suhbat beruwden jalıqar emes. Oppozitsiyalıq teatrğa, ondağılardı ärtisterge teñgen bulbul aqparat keñistigindegi saylawdı – tsirkke teñeuşilerden habarsız şıqar. Sirä, prezident keñesşisine tsirkte öner körsetuwşi keyipkerdiñ atın atauwdıñ qajeti bola qoymas? Ertisbayevtiñ suñqılday sayrawınan joğarı jaqtıñ abır-sabır küye keşip jatqanı anıq bayqaladı. Oppozitsiya ökilderin sınaqta masqaralap qulataмыz dep qurğan josparları orındalmay, endi nağız bäskeleyter joq saylawdıñ jayın oylap, abırıp jatqandı dauwsız. Sondıqtan bolar, oppozitsiyasız partiyaardıñ ökilderi saylawuğa ümitker retinde tüsuw tuwralı miñgirley bastadı. Özderiniñ sayasi qaqpandarına özderi tüsken biylik “azattıqtarğa” küye jağuw jumıstardıñ jandandırıwda. Bäribir oñbay jeñilgenderin saray bulbulınıñ “prezident 2016 jılı da saylawuğa tüsedi, taq muragerin 2020 jıldarı söz etuwge boladı” dep

sandıraқтаuwinan biluw qıyn emes. Osi rette prezidenttiñ aynalasında jürgen birneşe tulğalardıñ nege osı nawqanda özderin körsetuwge umılmağandan tüşiniksiz. Mäselen, Mäsımov. Resey men Qıtaydıñ qamqorlığındağı prem'er-ministrdiñ prezident tağınan dämetuwine ne kedergi? "Keşe, bugün jäne mänğilik kömekşiñiz bolamın" degen uwädesin Nazarbayevqa tağı дәleldegisi keldi me? Älde orıs pen qıtaydıñ sayasi tehnologtarı juldızdı sät äli tuwmağanın ayttı ma eken? İyğındağı basın da prezidentten surap buratın Mäsımovtiñ jayı belgili. Al endi taqqa talasqan toptar bar emes pe joğarı jaqta? Olar nege umtılıs bildirmedi? Mäselen, atısuwlı üş toptıñ özderiniñ arasınan qalayşa bir ümitker şığarmadı? Prezident boluwdan ümiti basımdardıñ biri İ. Tasmağambetovtiñ jolın partiyalastarı qıyıp tastğanı anıq. Osi jolı qoldauwşılarnı qozğaltpay, Nazarbayevtıñ ıǵına jıqqan qazirgi jüyeni tek tönkerispen ğana özgertip, biylik basına kele alatının tüşingender köp bolğanday. Qalay degende de, klandıq toptardıñ äliptiñ artın abğıp qalğanı bayqaladı. Saylauwmen ökilettigin uzartuw Nazarbayevqa mañıs-zdıraq şıǵar, alayda taqtan dämeli özgeleri üşin 3 säuwir maqsattarına jetuwdiñ alǵaşqı satsı ispetti. Öytkeni halıqtıñ seniminen şıqqan prezident te, onıñ saylauwı da özgeristikütkenderdiñ otına may quya tüsti. Örttiñ örşuwine sebep bolarlıq özge nıсандarı aytpağanda, säuwirdegi sayasi nawqan köp närseniñ astarın aşıp ketetin türi bar. Qazırşe, prezidenttikke ümitkerlerge qarap, jeñimpazın tanısın. "Seniñ kim ekeniñdi aytayın, dostarıñdı körset" deytin mäteldi eske alıñız.

Taqırıptıñ Tuzdıǵı

Jumisqa şaqıramız!!!

Siz jumıssız jürsiz be? Zeynetkersiz be, zeriktiñiz be? Küzetşilikke köñiliñiz tolmay ma? Onda OSK-ge asiğitiñiz! Qazaqstandıqtardıñ 0,001 dauıwın iyemdenuwge mümkindiğitiñiz bar! Odan basqağa dämelenebiñiz! Qalğan payızdağı dauıwın 1991 jıldan beri bireuwdiñ jekemenşigine ötip ketken!

Meruvert HUSAİNOVA

Ek 2: *Jas Ajaş* Gazetesi 7 Nisan 2011 Tarihli Haber Metni

Eşkim Jeñbegen Saylauw

Sonumen, “nurotandıqtar” degenine jetti. Nursultan Nazarbayev saylauwşılardıñ 95 payızdan astam dauwsın jinap, özge “ümitkerlerdi” şañ qaptırdı. Jeñiske jetti. Al bul qanday jeñis? Elbası kimdi jeñdi? Onıñ dodaña baptap şığarğan quwırşaq ümitkerlerdi basımdıqpen jeñetini onsızda belgili boldı emes pe. Demek, prezident eşkimdi jeñgen joq.

Bul jolı Qazaqstan tarihındağı erekşe saylauw ötti. Saylauwaldı nawqanın bilay qoyğannıñ özinde burın-soñdı munşalıqtı solğın, eş intrigasız, talas-tartıssız saylauwdı körmedik. Osı dodanıñ erekşeligi de sonda, saylauwğa prezidenttiñ qarsılastarı emes, jaqtastarı tüsti. Bul ümitkerler prezidentpen küreske tüsuwdıñ özin qıp körmedi. Patriottar partiyası men Halıqtıq kommunistik partiyası o bastan-aq referendum ideyasın qoldap, “Nur Otan” bastağan “Qazaqstan – 2020” koalitsiyasınıñ qatarına qosılğan edi. Ekolog Mels Eleuwsızov te prezidentti jeñe almaytının “moyındap”, saylauw kezinde öz dauwsın elbasığa berdi äuweli.

Saylauwaldı nawqanı kezinde de este qalarlıq bastamalar köterilmedi, ümitkerdiñ birde-bireuwi biylikke balama bolatınday bağdarlama usınbadı. Sayasi jüyenı tüp-tamırmen özgeretin ideyalar tuwralı aytpağannıñ özinde, biylikke qatıstı sınnıñ özin estuw muñ boldı. Biylik maşınası öz qolımen ükilep qosqannan keyin be, formal'di ümitkerler ağaş otırğızuw, auwla sıpıruw tärizdi “bastamalardan” arığa barıspadı. “Biylik – äyelderge”, “är qazaqstandıqqa bir-bir päterden”, “künköristiñ tömengi şegin 200 muñğa deyin kötereyik” tärizdi kesip-pişilmegen uvtopiyalı ideyalardı auwızğa aluwdıñ özi artıq.

Kim jeñetini küni burın belgili bolğan tañdauwı joq saylauwdan män de, sän de tayğanı bilay tursın, ol lauwarzımdı tulğanı tañdaytın demokratiyalıq protsedura rölinen de ayırıldı. Söytip, elbası öz qarsılastarımen küresi emes, dauwıs beruwşilerdi saylauwğa qatıstıruw küresi jürgizildi. Sayasattanuwşı Dosım Sätbayevtıñ aytuwına qarağanda, dauwıs beruwşilerdiñ saylauwğa qatıspauwına eki sebep türtki boluwı mümkin esi. “Biriñşiden, biylik prezidenttiñ jeñiske jetetinin aytp, äspettegeni sonşa, elbasın qoldaytın elektorattıñ özi saylauw uwçaskelerine barmay qaluwı äbden ıqtımal bolatın. Ekinşi sebep oppozitsiyanıñ saylauwğa boykot jariyalauwımen baylanıstı”. Sayasattanuwşınıñ oynışa, osı sebepten resmi orındar men aymaqtardağı äkimder saylauwğa barınşa köp dauwıs beruwşilerdiñ qatısuwın qamtamasız etuwge mäjbür boldı. Bir jağınan, prezidentke neğurlım köp dauwıs jinap bergen

aymaqtıñ başısı da sıy-siyapatqa kenelip, abıroyı artpaq. Alda-jalda mansabı köterilip qaluwı da mümkin. Oı jayttar bükil äkimşilik resurstardı jumıldırıp, qaysıbireuwerdi saylauw uwçaskelerine “karuvsel’men” aynaldırıp, endi birin küştep aparuwğa äkep soqıtrdı.

Biylikti Bes Jilğa Uzartuw Täsili

Bäri aldın ala anıqtalıp qoyılğan jağdaydağı saylauw – biylikti barınşa uzaq ustap turuwın täsili. Odan basqa tük te emes. Quıqtıq memleket saylauw dep azamattardıñ dauwıs beruw arqlı özi qalağan ümitkerdi lauwazımdı orınğa tañdauw räsimin tüsinedi. Al quıqtıq emes, tipti politseylik memlekettegi saylauw şeteldiñ közin boyauw arqlı taqta barınşa uzaq qaluwdıñ amalı.

Şın mäninde, saylauw – biylik tañdap alğan taktikalıq ädistiñ biri ğana. Bul Nursultan Nazarbayevtiñ prezidenttik ökilettigin barınşa uzartuw üşin jasalğan qadam ekenin Batis ta jaqsı tüsinedi. Olar üşin Nazarbayev biylikte demokratiyalıq yolmen saylanuw arqlı qalsa bolğanı. Basqasına közjumbaylıqpen qaraydı.

Qısqaı, bul saylauw bizge sayasi jüyenıñ ayıqpas dertke şaldıqqanın tağı bir märte aşıp berdi. Bul – bükil jüyenıñ bir adamğa baylanuwı men bir adamnıñ sol jüyege täweldiligi. Al munday sayasi jüye bastı orınğa turaqtılıqtı emes, öz biyligin qalayda zañdasturuwdı qoyatını tüsinikti. Osılayşa, prezident pen onıñ quırğan jüyesi bul utıs oyınnan bes jıldıq merzimdi uttı. Prezident bul jüyenı bes jil basqarar. Bälkim, odan arğı kezeñge de qauwqarı jeter. Biraq tek özine ğana baylauwlı jüyenı basqaratın biyleuwşı sol biylikte erte me, keş pe uwısınan şıǵarıp aladı. Muni Batis zertteuwşileri äldeqaşan дәleldegen. Mäselen, qıyın-qıstauw künde elbası kimge arqa süyemek? Elimizdiñ küştik qurılımdarı bılıqqa batqan. Oligarhtar Nazarbayevti turaqtılıq pen baylıqtı böliske saluwıñ kepildigi retinde ğana qarastıradı. Özara itjıgısqa túsken klandıq toptar biyleuwşı älsirese, onıñ özine azuwin batruwğa dayar. Rahat Äliyevten keyin otbası müşelerine de senim azaydı. Qısqaı, äbden küşeygen prezidenttik biylik sol jüyenıñ qalıptı jumısın qamtamasız ete almaydı.

Biylik ideologtarınñ halıq N. Nazarbayevti qoldaydı degen pikirimen işinara kelisuwge boladı. Alayda prezidentti jan-tänimen qoldaytındardıñ özi onı qorǵap qaluwğa dayın ba? Keñes odaǵınñ küyreuwi bir närсени anıq ańǵarttı. Keñes odaǵın saqtap qaluwdı jaqtaǵandar köp bolğanımen, odaq bäribir tarap tındı. Yaǵni älgi adamdardıñ jüyenı şın mäninde qoldamaǵanı ayqulaqtarıp qaldı. Bir sözben aytqanda, potentsialın tauwısқан jüyege eşteñe de qorǵan bola almaydı.

“Nazarbayev Faktorına” Köndiguw

Al saylauwğa qatıspay, boykot jariyalagan oppozitsiya ne uttı? Utstan qur qaldı. Olar boykot jariyalaganımen, onı halıqtıñ qoldauwı üşin batıl qadamdarğa bara almadı. Özara birigip, toptasıp areket etuwdiñ ornına arqaysısı öz alańında ğana mardımsız, halıqtı onşa selt etkize qoymas usaq-tüyek şaruwalarmen aynalıstı. El aralağanıñ ırımın jasadı. Resmi mälimetter boyınşa saylauwğa dauwıs beruwşilerdiñ on-aq payız qatıspadı. Ärine, oğan köpşilik senip te jatqan joq. Dauwıs beruwden jappay bas tartuw areketi onşa bayqala qoymadı. Bir jaǵınan oppozitsiya saylauwğa qatısqan künniñ özinde oğan qanşa payız dauwıs beriler edi? “Oppozitsiyanıñ elektorat aldına şıǵıp, öz baǵdarlamasın usınuw mümkindigin joǵaltıp aldı” dep ah urǵan prezident keñessisi E. Ertisbayev “eger oppozitsiya ortaқ ümitker şıǵarıp, saylauwğa tüsse, 15-20 payız dauwıs jinap alar edi” degen pikir aytıptı. Saylauwdıñ aldında ğana ol “prezident 95,9 payız jinaydı” dese, endi qaydaǵı 15-20 payızdı aytıp otr?

“Saray bulbulıñ” bor söziniñ janı bar. “Eger oppozitsiya prezident saylauwına qatıssa, bul parlamenttik saylauw üşin mıqtı negiz bolar edi” deydi ol. Bul rette prezidenttiñ özi de saylauwğa qatısqan partiyalar parlamenttik saylauw üşin jaqsı alǵı şart qalıptastırǵanın aytqan edi. Biraq oppozitsiyağa sın taqpas burın köp narse demokratiyalıq küşterdiñ qolında emes ekenin esten şıǵarmaǵan jön. Birinşiden, olar biylik oylap tapqan oyın boyınşa ğana oynauwğa mäjbür.

Ekinşiden, biylik bölip bergen sayasi tar auwmaқта belsendi is-qimılǵa mümkindik bermeydi. 2000 jıldardıñ basında qurılǵan demokratiyalıq küşter tek Konstitutsiya ayasında ğana oyın жүргizetin. Al qazirgi oppozitsiya osınıñ özin durıs paydalana almay жүr. Bir jaǵı buǵan oppozitsiyanıñ osaldıǵı sebep. Demokratiyalıq küşterdiñ bölinişi qarsılıq elektoratın da jik-jikke saldı. Ekinşi jaǵınan oppozitsiya halıqtan alşaq. Osı sebepterge baylanıstı demokratiyalıq küşter qarsılıq elektoratın durıs paydalana almay keledi. Äytpegende, qazir eldegi күrdeli äleuwmettik-ahuwaldı öz paydasına qaray buratın sättiñ naq özi. Alayda oppozitsiyanıñ “Nazarbayev faktorna” qarsı turuwğa äzirge qauwqarı jetpeydi. Oğan barlıq küşti ortaқ ideyanıñ astına jumıldıra alatın mıqtı oppozitsiya kerek. Tegeuwrinti qarsılıq küşin halıq qana emes, elitalıq toptardıñ özi de qoldaǵanda ğana birdeñe önbek. Bunday alǵısharttar pisip-jetilmegendikten, oppozitsiya men onı qoldauwşılar üşin “Nazarbayev faktorına” köndigip, 95 payızdıq jeñisti tamaşalaǵannan özge qızıq joq. Bul saylauwdan taǵı da halıq utıldı. Eş özgeris jasamaytın eskini jañartuwdan keler payda joq. Qoǵamıñ keri ketken jaǵın tüzeytin şaması da, oğan oyı da joq biyliktiñ erteñine senetinder neken-sayaq. Tüñilgen halıq tüñligin jauwıp qoyǵan öz

jappasında buyığı tirligin küñkildep jürip jasaytın taz qalpınan aynımay-aq qoydı. Bizdegi “turaqtılıq” sıqı osı. Buğan ensi ne şara?! Toqırauıw tuñğıyığı tartıp baradı.

Elemes Eskendir.

Ek 3: Egemen Kazakistan Gazetesi 16 Nisan 2011 Tarihli Haber Metni

Turaqtılıq Tiregi – Tatuwlıq

Biz – Qazaqstandıqtarmız! Erliktiñ Ereni – Eldiktiñ Erligi

3 säuwir küni Qazaqstan halqı sonday erlik tanıttı. Eldik erligi aldımın saylauwşılardıñ 90 payızdan astamınıñ dauwıs beruwge keluwinen körindi, odan keyin sonşa saylauwşınıñ 95 payızdan astamınıñ bir adamğa – täuwelsiz Qazaqstan memleketin quruwşı, Ult köşbasşısı, Elbası Nursultan Nazarbayevqa dauwıs beruwinen körindi.

Bügingi tañda älem sayasattanuwşıları Nursultan Nazarbayevtıñ saylauwdağı jarqın jeñisiniñ fenomendim sipatın taldap, tarazılap jatır. Qatparı qalıñ osınauw qazaqstandıq qubılıstıñ sebepteri köp. Solardıñ arındağı eñ bastısı – egemendiktiñ eleñ-alañınan beri elimizde däyim qoğamdıq turaqtılıq saqtalıp kele jatqandığı. Al turaqtılıqtıñ bastı tetigi – tatuwlıq. “Birlik – bizdiñ qasietti tuwımız”, degen bolatın Prezident täuwelsizdik tuwın jaña tikken tusta-aq. “Qazaqstandağı ultaralıq jarastıqtıñ negizgi uytqısı boluw mindetin aldımın osı atamekenniñ iyesi – qazaq halqı öz moynına aluwı kerek”, degendi de sol kezde aytıp, mindettegen. Halqımız ol mindettiñ üdesinen şığa bildi. Tarih toğıstırıp, tağdır tabıstırğan san etnostıñ basın biriktirip, tuwıstıq tuwın qolda berik ustay bildi.

Elimizdi meken etken aluwan etnostar ökilderi de memleketti ayağınan tik turğızıp, eldi eñselentken, bara-bara älemge äygili etken Köşbasşımızdıñ töniregine toptasıp, azamattıñ altın basın ardaqtay aldı. Elbasımızdıñ: “Birliğı berekeli, tirligi merkeleli, intmağı jarasqan eldiñ ğana ırısı men tabısı mol bolmaq”, degen sözderin tatuwlıqtıñ tuwı etip ustadı. Öytkeni, bizdiñ bärimizdiñ müddemiz bir. Prezident bul jayında da: “Adam men adamdı, halq pen halıqtı, el men eldi jaqındastrar eñ berik däneker müdde birliğı”, dep ayşıqtı aytqan. Bizdiñ müddemiz – ortaқ Otanımız – täuwelsiz Qazaqstannıñ ösuwi, örkendeuwi, barşa qazaqstandıqtardıñ bayandı baqtı. Qazaqstan halqı Assambleyasınıñ düysenbi küni aşılatın XVII sessiyası qarсаñında jariyalanıp otrğan mına fotolar – bizdiñ elimizdegi qoğamdıq jarasım

men etnosaralıq kelisimniñ kelisti körinisteri.

Ek 4: *Egemen Kazakistan* Gazetesi 9 Nisan 2011 Tarihli Haber Metni

Kün Külgen, El Sengen Ulı Sät

Halkımız keşe birtuwar perzenti Nursultan Nazarbayevtı ulıqtadı

Tarih tolqyndarındağı talay-talay tar jol, tayğaq keşulerdiñ ötkeligenen ötip kelip tolsıqan täuwelsizdigimizdiñ jürmasınşı jılınıñ tağı bir tañı tamılji attı. Säuwir tusa da täuwir bolmay turğan Arqanıñ auwa rayı bugün tağı tosin minez tanıtıp, may toñğısız mamırday maujıray qaldı. Araylana köterilgen şuvaqtı күn nurlı säuwlesin molınan tögip, eldigimizdiñ aybarı, erendigimizdiñ ayğaqı Astanağa sıraylı köktemniñ, şınayı köktemniñ 8 säuwir күni kelgenin paş etti.

İä, täuwelsiz Qazaq eli tağı bir aytuwlı tarihi oқиға quşağında. Alatauwdan Altayğa, Atrauwdan Arqağa deyingi alıp atrapqa qonustanğan jasampaz halıq күni keşe, 3 säuwir күni tañdauwınan taymaytın tutastığın tağı da ayqın tanıtıp, el Prezidentin saylasa, mine, keşe Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidentin aq küizge köterip, ulıqtaww räsimine bas qostı. Tılsım tabiğat trısı men erteñine degen eren senimin ükilegen erkin el tilegin tabıstırğan elorda – Astana da şınayı köktemniñ qızuwına balqıp, ulan-ğayır Qazaq dalasınıñ tört qubılasınan tügel kelgen qonaqtarın quşaq jaya qarşı alıp, burınğıdan da kelbettene, köriktene qulpırıp turdı.

Sağat tañerteñgi 10.00. “Qazaq eli” eskertkişi aldındağı ortalıq alañğa Memleket başsın, örkeniet älemniñ örkendi bolaşağına öristi qadam basqan qazaq jurtınıñ Köşbaşsın qurmetteuwge qırıq muñnan astam astanalıqtar men qala qonaqtarı jinalıptı. Köktemniñ qızuwlı күni jomarttana öpken jurt jüzi jaydarı, köñilderi köteriñki. Mereke quşağındağı alañ XXI ğasır baspaldağında jahandıq keñistikte kielı kelisim kiltin ustağan qazaq halqınıñ keleşegi kemel, bolaşağı jarqın ekenin jalpaq älemge jariya etkendey. Täuwelsizdik sarayı aldındağı bas alañda Sararqa samalimen bayauw terbelgen sansız kök tuwlar şökimdey bultı joq şayday aşıq kök aspanmen astasıp, birtuwar ulın ulıqtawwga kelgen köşeli halıqtıñ aqtığı men päktigin ayğaqtaydı.

Täuwelsizdik sarayı demekşi, täuwelsiz elimizdiñ bas sarayına älem nazarı auwğanına eki jıldıñ örmegi auwdı. Ötken jıldıñ jeltosqan ayında dünıe jüzindegi asa märtebeli uyım – ECIU-ğa müşe 56 eldiñ başları bas qosıp, jahandı tolgandırğan keleli мәselelerdi de osı saray qabırğasında talqılağan. Sol kezde birlik pen berekeni tuw etken memleketimizdiñ Elbasın ulıqtaww räsimi ötken Täuwelsizdik sarayınıñ

ülken zalında tarih şejiresinde mäñgilik körinis tapqan Astana Deklaratsiyası qabıldanğan bolatın.

Mine, halqımızdıñ şejiresindegi tağı bir ulı oqıǵa, täuwelsizdigimizdiñ 20 jıldıǵına tuspa-tus kelgen Qazaqstan Respublikası Prezidentin ulıqtaw räsimi de osı tarihi zalda ötkeli otr. Ulıqtaw räsimi Täuwelsizdik sarayınıñ ülken zalına Memleketlik tuw, Prezident şıdarı jäne Qazaqstan Respublikasınıñ Konstitutsiyasınıñ saltanattı türde äkeluwden bastaw aldı. Sımday tartılğan sarbazdar ärbir qadamın bolşaqqa bastan bastaydıq sarı-sarı urıp, ülken zal törindegi saltanattı sahnaga memleket rämizderin qondırdı.

Sağat tañerteñgi 10.45. Aqordadan saltanattı şeruwmen şıqqan Prezident korteji “Qazaq eli” monuvmenti aldındağı bas alañğa bet aldı. Saltanattı kortej Sarıarqa tösinde XXI ğasır ğajayıbı retinde boy kötergen arman qala- Astananıñ zäuwlim ğimarattar sap tüzegen sändi köşelerimen julıp keledi. Aşır aspanğa Qazaqstan aybınun asqaqtata kötergen bul ğasır qurılıstarnıñ ärqaysısında Nursultan Nazarbayevtıñ qoltañbası bar. İä, bügingi “aq tüyeniñ qarını jarılğan” aqjarılqap künde de aytlar aqiqat bireuw – üşinşi mñjıldıqtağı älemniñ segizinşi keremetine aynalğan Astananıñ avtorı da – Elbası, säuwlet öneriniñ suñǵıla ülgisi elordanıñ bas arhitektorı da – Nursultan Nazarbayev.

Quwanış quşaǵındağı Astana aspanına şaşuw bolıp atılğan artilleriyalıq salyut zalpımen ilese Memleket başısı Täuwelsizdik sarayına bet tüzedi. Qazaq eli eskertkişinen Täuwelsizdik sarayına deyin jayılğan oqalı qızıl kilem tösenişpen jürüp ötken Elbasın qos qanattağı sansız halık qol bulǵap, qoşemetpen qurmettep otırdı. Saraydıñ bas qaqpasınıñ aldında Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti Nursultan Nazarbayevqa Respublikalıq Ularnıñ bas qolbaşısı Abay Tasbolatov bayanat berdi.

Sağat 11.00. ultınıñ darabozi, halqınıñ mañdayına bitken birtuwar perzentı Elbası Nursultan Nazarbayev Täuwelsizdik sarayınıñ Ülken zalına qadam bastı. Uşqan qustıñ qanatı talar Qazaq dalasınıñ tört burşınan tügel jinalğan zal tolı jurt, öñir ökilderi Qazaq eliniñ Köşbaşısı, Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti Nursultan Nazarbayevtı tik turıp, zor qurmetpen qarşı aldı. Aşaptırım zal keñistigin Elbasınıñ sözine jazılğan äuwezdi äñ – “Elş-im meniñ” asqaqtay kernepti.

El men Elbası! Birtutas jeriñ, täuwelsiz eliñ barda bir-birinen ajramas, ayırılmas egiz uǵım. Mine bugün ajramas osı qos qasietimiz tutasa qabısıp, altı alaştıñ aybınun asqaqtattı. “Elimniñ tabanına kirgen şögir meniñ mañdayıma qadalsın” deytin dana tulǵa, halqınıñ aqberen başısı Nursultan Nazarbayev saraydıñ saltanattı törine köterildi. Qazaqstan Respublikası Konstitutsiyalıq Keñesiniñ töraǵası Igor Rogov elimizdiñ Konstitutsiyasınıñ 42-babına säykes Qazaqstan halqına ant bergen sätinen

bastap Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti öz qızmetine kirisetindigi tuwralı mälimdedi.

Nursultan Äbişulı Nazarbayev Qazaqstan Respublikasınıñ Konstitutsiyasına oñ qolın qoyıp, saltanattı jağdayda ant qabıldadı:

- Qazaqstan halqına adal qızmet etuwge, Qazaqstan Respublikasınıñ Konstitutsiyası men zañdarın qatañ saqtawğa, azamattardıñ quıqtarı men bostandıqtarına kepildik beruwge, Qazaqstan Respublikası Prezidentiniñ özime jüktelgen mäртеbeli mindetin adal atqaruwğa saltanattı türde ant etemin!

Sodan keyin el Prezidenti Nursultan Nazarbayev Qazaqstan Respublikasınıñ Memlekettik tuwın süydi. İle şırqalğan quwattı änurın äuwezimen zal işin bir sät tolqığan sezim, tebirenistı köril-küy kernep ketti. Bas alañdı qayıstırğan 40 mıñnan astam halıq, zal tolı jurttı jürekterine qolın qoyıp, erkin eldiñ aybarlı änurının asqaqtata şalqıttı. Astana aspanına quwattı eldiñ şaşuwinday 21 dürkin artilleriyalıq zalp berildi.

Saltanattı zal törine Qazaqstan Respublikası Ortalıq saylaw komissiyasınıñ törağası Quwandıq Turğanqulov şıǵıp, saltanattı räsım jağdayında Nursultan Nazarbayevqa Qazaqstan Respublikası Prezidentiniñ kuwäligin tapsırdı. Memleket başısı biyik minberden ulıqtaw räsımında Qazaqstan halqına arnağan jürekardı sözün joldadı. (Prezident Nursultan Nazarbayevtıñ ulıqtaw räsımında söylegen sözi gazetimizde jeke jarıyalanıp otr).

Memleket başısınıñ Qazaqstanıñ, Qazaqstan halqınıñ aldağı uwaqıtta damuwın, ösip-örkendeuwın paş etken salıqalı da salmaqıtı sözün keyin el Prezidentin ulıqtaw saltanatı Qazaqstan Respublikası Prezidenti, Joğarğı Bas qolbaşısı Nursultan Nazarbayevtıñ Qazaqstan Qaruwlı Küşteriniñ saltanattı şeruwin qabıldauwın qortındıladı.

Elbaşı Täwelsizdik sarayınıñ bas kireberisinen Qazaq eli alañına şıqqanda, Joğarğı Bas qolbaşısını elimizdiñ Qorğanus ministri Ädilbek Jaqsıbek kütüp alıp, Joğarğı Bas qolbaşığına Qazaqstan Qaruwlı Küşteriniñ äskerleri Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidentin ulıqtawğa arnalğan sapqa turğızılğanın bayanat etti. Bul kezde merkelik äskeri ülgide kiyingen jauwıngerler sımday tartılıp, saltanattı şeruwdı bastawğa pärmän kütüp turğan edi.

- Sälemetsizder me, jauwıngerler? – dedi osı sätte Joğarğı Bas qolbaşısı Nursultan Nazarbayev. Al vızvodtar men rotalarğa bölünip, sapta turğan sarbazdar: “Sälemetsiz be, Joğarğı Bas qolbaşısı?” dedi de, ile-şala üş mäрте “uwralap” Prezidentke qurmet körsetti. Artınşa äskeri şeruwdı bastawğa pärmän berildi.

Qazaqstan Respublikasınıñ Qaruwlı Küşteri ärkez memlekettik sinvoldardıñ

qatarında turadı. Öytkeni, memlekettiliktiñ Tävelsizdiktiñ negizderiniñ biri sanalatın otandıq äskerdiñ elimiz damuwındağı röli erekşe mañızdı jäne ärqasha da mañızdı bola bermek. Elimiz egemendigin ala salısimen, Preziden öz Jarlıgımen Qazaqstannıñ Qaruwlı Küşterin quruw tuwralı şeşim qabıladağanı esimizde. Osılaysa, Tävelsiz Qazaqstannıñ töl armiyası düniyege kelgen edi. Bul 1992 jıldıñ 7 mamırın bolatın. Memleket başısınñ osınauw tarihi Jarlıgınan bergi uwaqıt işinde eñseli elimizdiñ Qaruwlı Küşteri aspankök tüsti Memlekettik tuwında ayşıqtalğan qus töresi – tekti de täkkappar qran sekildi qanatın keñge jayıp, kökke samğap keledi.

Jan-jağımızğa qarap qoyamız. “Qazaq eli” alañı tolğan halıq. Olar bolsa, Prezidenttiñ öz lauwazımına kirisuw qurmetine arnalğan äskeri şeruw jasap, ötip bara jatqan ajuwingerlerdiñ qiymıl-qozğalısan, sonday-aq äskeri şeruwı qabıldauwşı Elbası Nursultan Nazarbayevtan köz alar emes, bäri durs, barlığı jön. Öytkeni, elimizdiñ Tuñğış Prezidenti öziniñ sarabdal sayasatı arqılı, omumen jüzege asırğan reformaları arqılı Qazaqstandı älem jurtsılığına tanıttı. Tävelsiz eldiñ täwelsiz Qaruwlı Küşterin quruw arqılı, onı elimizdiñ qauwipsizdigin qorğaytın quwattı küşke jetkizdi.

Ulıqtauw şeruwine qatısқан Qazaqstan Qaruwlı Küşteriniñ jauwingerleri jüktelgen mindetterdi oydağıday, joğan deñgeyde orındadı deuwge boladı. Bul saltanattı şeruw barısında da, onı tamaşalağan Elbası Nursultan Nazarbayevtñ köñil-küyinen de, jinalğan qalıñ qauwımınñ jarqın jüzderinen de anıq bayqalıp turdı.

Qazaqstan Qaruwlı Küşteri büginde qajetti äskeri tehnikalarmen, bilikti kadrlarmen jetkilikti türde jasaqtalıp jatr deuwimizge äbden boladı. Mine, bul Qaruwlı Küşter salasına memleket tarapınan qarjılay qamqorlıq jasalıp jatqanınñ naqtı körinisi. Memleket başısınñ qoldauwmen qorğanıs salasın qarjılandruw 25 esege köbeydi. Mısalı, 1992 jılı ol 8 milliard teñge bolsa, büginde 200 milliard teñgeden astı. “Armiyası küşti memleket qana quwattı el bola aladı” degen qağıdanı ustanğannıñ nätiyesi osınday bolsa kerek. Bul jerde äskeri jattıguwlarıñ ornı bölek bolatın belgili. Osığan baylanıstı oq atuwdan 16 mıñ, äskeri tehnikanı jürgizuwden 5 mıñday jattıguwlar ötti. Al äwve qorğanıs küşteriniñ jılına usuw sağatı 25 mıñnan astı. Endi Nursultan Nazarbayev elimizdiñ Qaruwlı Küşterin XXI ғasırdıñ talaptarına say qıluw mindetin qoyıp otır.

Äskeri şeruw Qorğanıs ministriginiñ äskeri orkestriniñ jürüp ötuwimen ayaqtaldı. Prezidentti ulıqtauw saltanattı ötken kün endi tarihımızğa altın äriptermen jazılatın boladı. Eli sengen Elbasınñ är qadamı qarıştı, keleşegi kemel Qazaqstannıñ äri isi tabıstı bolğay.

Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti Nursultan Nazarbayevtı ulıqtawu saltanatına Parlament depuwtattarı, Ükimet müşeleri, Joğarğı Sottıñ sud'yaları, elimizde tirkelgen şet el ešilikleriniñ ökilderi, ortalıq memlekettik organdardıñ jetekšileri, oblistar, Astana men Almatı qalalarınıñ äkimderi, Qazaqstan halqı Assambleyasınıñ müşeleri, Konstitutsiyalıq Keñestiñ müşeleri, sayası-qoğamdıq birlestikterdiñ başıları, tağı da basqa qurılımdardıñ ökilderi qatıstı.

Sözimizdiñ basında aytlıǵanday, altın Arqa jerine naǵız köktemniñ kelgeniniñ habarşısınday bolıp, arayılap atqan aq tañnıñ şuwaqtı şapaǵına bölengen osınaw küni aq mañdayı jarqırıp kelip, halqınıñ aldında Prezident antın qabıladaǵan Elbasınıñ osınawu mereyli şaǵında halqımızdıñ ataqtı aqını Maǵjan Jumabayevtiñ mınaday bir auwız öleñi oyımızǵa orala ketti.

Erte künde ottı Künnen Gün tuwǵan,
Ottı Gününen ot bop oynap men tuǵam,
Jüzimdi de qısıq qara közimdi,
Tuva sala jalınmenen men juwǵam,
Qayǵılanba, soqır sorlı, şekpe zar,
Men – Kün ulı, közimde Kün nurı bar.
Men kelemin, men kelemin, men kelem –
Künnen tuwǵan, Gününen tuwǵan payǵambar!

İyä, örkeniyetti Euvropa men san muñıldıq tarıhu bar alıp Aziyanıñ arasın qosıp jatqan osınawu ulı sayın dalaımızda bizge deyin halıq esinde qalǵan nebir aysıqtı oqıǵalar ötkeni anıq. Sonıñ biri osıdan muñ jil uwaqtı burınǵı ğun, türki babalarımızdıñ дәuirlegen tusı. Joğarıdaǵı öleñimen Maǵjan Jumabayev bir kezdegi keremet tarihımızdı eske alıp, sonan keyingi ğasırlarǵa sozılǵan bodandıqtan eñsesi basılǵan halqımızdıñ ruvın kötergisi kelgen bolsa kerek.

Sarıarqa tösinde sol ruvı bugün täwelsizdigimizdiñ jıyırma jıldıq beleşinde halqımız böle-jarılмай birigip saylaǵan Prezidentimiz Nursultan Nazarbayevtiñ beynesimen asqaqtay köterildi desek, artıq bolmas.

Keşegi ötken saylawdıñ halıqtı biriktiruwge qızmet etkenin Elbasın ulıqtawu räsimine elimizdiñ barlıq qoğamdıq uyımdarı, sayası partiyaları, sonıñ işinde oppozitsiya liderleri de qatısқан, söytip orasan мәнді osı oqıǵaǵa ortaqtasқан qosımша дәleldey aladı. Äuwelde saylawǵa boykot jasauwǵa şaqıruwǵa deyin barǵan oppozitsiya başlıarınıñ bul qadamın quptaaw jön. Basılımuımızdıñ başısı S. Abdrahmanov bizge inauwguwratsiyadan keyin Jalpıullıqtı sotsiyal-demokratıyalıq partıyanıñ teñ töräǵası Jarmahan Tuyaqbaymen qısqa qayırım tildesip qalǵanın añgimelep berdi. Saylawu barısında özinen suhbat almaǵanı üşin gazetti zilsiz

ayıptay söylegen Jarmahan Aytbayulı balamalı kandidattar Elbasına layıqtı qarсылas bola almadı deġen sıñaydaġı sının ayıptı. Sonumen qatar, bul saylauwdıñ Nursultan nazarbayevtıñ el halqı aldındaġı biyik bedelin tanıtqanın da ataptı. S. Abdrahmanovtıñ: “Eldiñ bir azamatı retinde Nazarbayev sizdiñ de Prezidentiñiz ġoy. Quttı bolsın aytpaysız ba?” dep taqımdaġan sözine oray J. Tuyaqbay Elbasın saylauwdaġı jeñisimen quttıqtaytının ayıptı. Bul da bilgendiktiñ bir belgisi dep baġaladıq.

Halqımızdıñ qaltqsız qalauwın däl bugün tabiġat-ananıñ özi qoştaġanday. Däl osı küni jarqıray aşıġan aşıq kündi aldaġı jaqsılıqtıñ belgisi dep uqtıq. Teginde qoġamdıq ortada bolatın ulı dübir oqıġalar men tabiġi qubılıstardıñ säykes keluwiniñ astarında da bizge jumbaq bir sır bar sekildi. Muni, yaġni tarihi oqıġalardıñ örbuw barısın, alġan baġıtın älemdik ruvhpen baylanıstratın nemistiñ idealistik filosofiyasınıñ atası Gegel’ tabiġat pen qoġamdıq orta qarım-qatınasınıñ tarihi zañdılıġı retinde tüsindiredi. Gegel’ älemdik tarihi tulġalar dep Älemdik ruvh pen Tarihi sana erkindegi substantsiyalıq elementten quralġan azdaġa körnekti adamdar tobın atay kele, olardıñ qızmet äreketleriniñ zañdılıqtarı tuwralı bılay deydi: “Olar özderiniñ maqsattarı men qızmetterin mazasız, tärtipke tüsken qubılıstardan emes, mañızı äli aşıлмаған, äli de “jer astında” jasırın jatqan, biraq jumurtqanı jarıp şıġuw üşin älsiz ġana qozġalı bildiretin balapan sekildi jer betine şıġuwġa umtılattın, yaġni köpşilik üşin beytanıs qubılıstardan tuwındatadı. Olar tek sayası jäne praktikalıq qayratkerler ġana emes, sonumen qatar zaman üşin neniñ qajettigin jäne ne isteuw qajettigin tüsinetin, köpşilikti öz soñunan erte alatın oyly adamdar, ruvhani jetekşiler bolıp tabıladı. Bul adamdar mañızı äli дәлелденбеген tarihi qajettilikti sanamen tüysinip, жүрекpen sezinuw arqılı instinkti түрде ұғınıп, соған jetuwge күш saladı. Sondıqtan da munday adamdardıñ öz äreketteri men isterinde erkin boluwınıñ mañızı zor. Biraq älemdik tarihi tulġalardıñ ülken tragediyası sonda, olar “özderine özderi iye emes”, olar Älemdik ruvhtıñ qolındaġı belgili bir maqsattarġa arnalġan qural ġana. Ärine, jay qural emes, asa quwattı da qudiretti qural”.

Halqımız öz Prezidentin ulıqtap şattanġan, töbede kün jarqıray külgen osı sätte biz älemdik düniyetanım filosofiyasınıñ astarında belgili bir közqarastı bildiretin osınauw oylardı aytıp qaldıq. “Allanıñ özi de ras, sözi de ras. Ras söz eşuwaqıtta jalġan bolmas” demep pe edi Abay atamız. Endeşe düniye almaġayıp tüsip jatqan mına zamanda bir Allaġa sıyınıp, el saylaġan Prezidentimizge halıqtıñ qalauwımen qaltqsız senim artıp, alġı künderge qadam basa bereyik, halayıq demekpiz.

“Egemen Qazaqstanıñ” tilşiler tobı.

Ek 5: *Jas Alaş* Gazetesi 13 Mart 2015 Tarihli Haber Metni

Saylauw Dep Şaşılmayıq

Тағы да saylauw, тағы да sol adamdı prezident etip saylauw. Meni mazalaytını – ükimet бүкіл byudjetti milliardtap kesip ünemdep jatqanda, Resey aqşasınıñ qunsızdanuwına baylanıstı Qazaqstanıñ teñgesi orıstıñ jurtıñın jamap jatqan qım zamanda qıruvar aqşa ketetin “saylauw” spektakli kimge kerek? “Mäñgilik prezident” mäртеbesin alğan N.Ä. Nazarbayevtiñ bedeline, onıñ 99% dauwıspen qayta saylanatınına äлde bireuwlerdiñ kümäni bar ma? Saylauw bastaldı, halıqtıñ aqşası jelge şaşılıp, ärtürli dañğazalarğa ulasadı endi. Är jaqtan äñşiler men asabalar şaqınladı, olar ärine tegin äñ şırqap, bi bilemeytinin el bileди. Qazirgi bastauwış sınuptağı büldirşinderdiñ күnine bir ret ішетin tamağınan қағуwға deyin usınıstı beker aytıptı президент. Qoyılmға milliardtap aqşa şaşuwға, toy jasap, as berip, at şaptwruwға qumar-aqpız. Burındarı sauwın aytıp, as bergender tek öz дәuwleti men oğan tileuwles, qazirgіşe aytqanda demeuwşilerdiñ järdemine süyengen. Bügingi biylikteгiler qazınanıñ qarjısın biz үшін мәni men mazmunı beymälім ärtürli jiyındaрға, sammitterge jumsaydı. Mısalı, sizge EXPO-17 kerek pe desek, men үшін kök tiyınға qajeti joq bolıp körineди. Nege demeñiz, biz дүниyejүziniñ алдında nemen maqtana alamız? UVlatıp-şuvlatıp, qazınanıñ qıruvar qarjısına şıғарған jalғız tik uşağımızben be? Äлde prem’erden genştabına, äri qaray äkimine deyin sottalıp jatqan jemqorlarımızben be? Qazirgi таңдағы bizдегі jalғız maqtanıшımız – N. Ä. Nazarbayev! Sebebi şeteldikter ol kisini jaqsı bileди eken. Bizde odan басқа asqan jetistik bar dep өз басım ayta алмаймын.

Men 2005 jıldan bergi ärtürli saylauwlarға baqlauwşы retinde qatısıp keldim. Äрbir saylauw – spektakl’. 9 ay sayın baғdarlama! Kimniñ saylanatını күni burın belgili! Sonda biz kimdi алдағımız keledi? Şeteldikter өз müddeleri үшін saylauwdıñ “ädil öткенine” kelise salғанıмен, halıq bärin körip otr. Qazir saylauwға “Nur Otan” partiyasınıñ noqtalı мүşeleri мен keşegi keñestik kezeңдегі ädetinen ayrıла алмаған zeynetkerlerden басқа eşkim de qatıspaytını şındıq. Eşkim de N.Ä. Nazarbayevtiñ biylikten ketpesin bileди. Saylasañ da, saylamsañ da solay. Sondıqtan az qarjımızdı dalaға şaşpay-aq qoysaq qaytedi. Olay deytinim, biz ärtürli қiyındıqtardıñ zardabınan бүgingi Ultıq qorға qol saluға мәjbürміз. Ultıq qor degenimiz бүgingi әкelerdiñ keler urpaғına qaldırар murası! Atamız qazaq ejelden urpaғına еñşi berip, miras qaldırıp kelgen. Sonda biz olарға ne qaldıra alamız? Табиғат baylıqtarı әrkimniñ ülesinde ketken, munayы sarқılған, ekologiyası buzılған, qulazıған quv dalanı qaldıramız ba? Oğan sırttan alған, qaytara алмас жүздеgen milliard dollar qarızdı qosıñız! Бүgingi күni özдерin дırday oppositsiya sanaytın

partiye serkeleri qarapayım halıqtıñ aldında bedeli de, sıñırgeñ eñbegi de şamalı adamdar. Sondıqtan olar da saylauwğa tüssin dep halıqtıñ aqşasın şıǵındamaǵanımız jön. Biyliktiñ şeşimin özgerte almaytın, qarısı bergen dauwısı burmalanatın san mıñ adamnıñ osı pikirime qosılarına senemin.

Sayqımazaq saylauw jasasın!

Minal KENJEKOV

Ek 6: *Jas Alaş* Gazetesi 28 Mart 2015 Tarihli Haber Metni

“Köñildi Saylauwdan” Küpti Bolıp Qayttıq

“Jas Alaştıñ” tilşileri 26 säuwir küni Almatı qalasındaǵı №254 saylaw uçaşkesine baqılaw jasadı. Bul saylauwdıñ burınǵısaylauwdan özgeşeligi – asa köñildi jaǵdayda ötti. Munıñ sebebi nede? Sebebi – külkiñdi keltiretin kandidattarda. Biri – saylauw nawqanına qatıspay, prezident retinde el aralap jürdi. Ekinşisi – jeldiyirmenmen küresken Don Kihottay AQS-pen alısqı äleкке tüsti. Üşinşisi – älemdik muzdıqtardıñ qamın jep, “qayǵı juttı”. Qalay külmeysiñ endi?

Ultıq kitaphanada ornalasqan №254 saylaw uçaşkesi alakeuwimmen dayındıq jasadı, tañǵı saǵat jetide aşıldı. Bul uwçaskedegi saylaqsılardıñ tizimdegi sanı – 2250. Tüske deyin-aq mıñ jarımnan asa saylauwşı kelip dauwıs berdi. Arasında Asanäli Äşimov, Smaǵul Eluvbay sındı ataqtıları da bar. Jurttıñ munşama belsendiligine AQS-tıñ özi auwzın aşıp, közin jumıp, qızǵana qaraytınday-aq.

Saylaw komissiyasınıñ törayımı da, komissiya müşeleri de köñildi. Köñildi bolmaǵanda şekek-legimen kelip jatqan saylauwşılardıǵa qarasañ, pessimist adamnıñ öziñiñ köñili köterilip sala berer edi.

Tüs auwa saylauwşılardıñ qatarı sirey bastadı. “Kelqşilerdiñ sanın eki mıñǵa jetkize almay qalamız ba” dep uwayımdaǵan komissiya müşeleriniñ jüzinen külki qaştı. Tasıǵan suw siyaqtı ekpindete kirgen 10-15 adamdı körgende ğana qanı qaşqan jüzderine qızıl jügire qaladı.

Saylauw uwçaskesiniñ işinde kandidattar tuwralı aqparat jazılǵan taqta tur. Bul zañǵa qayşı emes. Ügit-nasihat jumıstarı toqtaǵanimen, umıtılıp qalmaqı üşin kandidattarǵa qatıstı aqparat saylauwğa kelgen jurttıñ köz aldında turuwı kerek. Saylauw uwçaskesi ornalasqan ğimarattıñ işinde. Biraq, nege ekeni belgisiz, Ultıq kitaphananiñ däl aldında kandidat Nursultan Nazarbayevtiñ ügit-nasihat taqtası turdı. Nege dep suramay-aq qoyıñız, Qazaqstanda “Ult köşbasısına” eşqanday

şekteuw qoyılmaytının esten şığarmayıq.

“Ult köşbaşısınıñ taqtasın tamaşalap turğanımızda tübit-murt eki bozbala saylaw uwçaskesine keldi. Eki jastıñ biri işke kirmey, sırtta qaldı. Biz onı añgimege tarttıq.

- Dauwıs beruwge jasıñ tolmay tur ma?

- Saylawğa qatsıuwğa qulqım joq.

- Nelikten? Älden köñiliñ qalatınday ne boldı sonşa?

- Halıqtı sıylamağan adamğa dauwıs bergim kelmeydi. Özderi äbden bayıp aldı. Qazaqstannıñ bar baylıǵı kimniñ qolında ekenin bäri biledi. Sorlap jürgen qazaqtarğa şeteldikter men kelimsekterge ketken qazba baylıqtan bermeydi. Siz bilesiz be, Semey jaqtaǵı adamdardıñ jaǵdayın?

- Qanday eken?

- Prezident “auwruwhanaǵa keremet suw jaña jabdıqtar qoyıldı, munday eş jerde joq” dedi ötken jolı Semeyge kelgende. Onı bayaǵıdan beri nege qoymaptı, janı aşısa! Kurçatovqa AES saldırmaq. Radiatsiyadan zardap şekkenderge bäribir degen şıǵar. Auwruwlar, mügedekter köp, Nazarbayevtiñ janı aşımaydı.

- Odan basqa, ana ekeuwiniñ birine dauwıs bermediñ be?

- Aǵa, siz ne, meri mazaqtayın dediñiz be? Olar quwırşaqtar ğoy. Bul saylaw emes, bul – halıqtı qorlaw. Al öziñiz kimge dauwıs berdiñiz?

- Men saylawğa qatsıpaymın. Eşkimge dauwıs bermeymin.

- Onda neǵıp jürsiz munda?

- Juvmalistpin. Saylawdıñ qalay öterin qadaǵalaymın. Öziñ kimsiñ?

- Atım – Duvman, stuvdentpin, temirjolşı bolamın.

- Dauwıs beruwge kirgen dosıñ ba? Ekeuwiniñ közqarasıñ eki basqa siyaqtı ğoy.

- Ol nemere aǵayınım. Men siyaqtı stuvdent. Dauwıs bermesem oquwdan şıǵaradı dep ketti. Halıqtı qorqıtıp, äbden basıp tastadı ğoy.

- Basqa qurbılastarıñnıñ oyı men közqarası qanday, mına saylaw tuwralı?

- Şın oyın aytpaydı köbi. Ekjüzdilikke salnadı. Bizdiñ zaman buzıldı. Uzaq jil ökimetti basqarǵandar osılay eldi büldirdi.

Dauwıs berip sıqqan serigi qasımızǵa keldi.

Kimdi jaqtadıñ, aşıp ayta alasıñ ba?

Nazarbayevti.

Basqa ümitkerlerdiñ birin tañdamadıñ ba?

Ekeuwinen göri sol durıs qoy.

Üşeuwin de sızamın degeniñ qayda qaldı?..

Seriginiñ öz qupiyasın aşıp tastağanına iñğaysızdanğan ol qoştasuwğa qolın usınıp, ketuwge asıqtı. Duvmannıñ älginde ğana zamandastarı tuwralı aytqan söziniñ aқиqatı dep bildik munı.

...Besinniñ tusında keluwşilerdiñ sanı tipti siyredi. “Eki mıñdıq mejege jetkize almay qalamız ba” degen komissiya müşeleriniñ qauwpın memlekettik organdardıñ bassıları seyiltkendey. Öytkeni saylauwşılar bir kelmese, birşama uwaqıt kelmey qaladı. Bir kelse, tobimen qara körsetedi. Bir qızıǵı, saylaq jäşiginiñ aldında selfi jasauwşılar (*suwretke tüsuw* – red.) köp boldı. Gazetimizdiñ ötken nömirinde (“*Külkiniñ qayǵısı*”, №32) keybir mekeme bassıları qaramağındaǵılarǵa “saylauwğa mindetti türde barasıñ da, barǵanıñdı rastauw üşin selfi jasap, maǵan körsetesiñ” dep talap qoyǵanın jazǵanbız. Bulardıñ bəri sonday mekemelerden kelgender şıǵar, bälkim.

Saylauw uwçaskesi jabılar şaqta şeteldik bir top qonaq dabırlay kirdi. Batis elderdiñ birinen kelgen baqlauwşılar dep tüsindik. Baqlauwşılardıñ “baqqanı” – Ultıq kitaphananıñ asa bay qorı. Komissiya törayımı S. Aqılbekova saǵattıñ tili segizdi soqqanda esikti tars jauwıp, jäşikti aşqızdı. Eki jigit jäşikti köterip äkelip üstel üstine qotara salǵanda byulletender üstelden asıp-tögilip jerge tüsti. Sol kezde ğana baqlauwşılardıñ “uwauw” degen dauwsın estip, “e, otır eken ğoy” destik.

Qız-keliñşekter jımıñ-jımıñ etip byulleten sanauwğa kiriskende baqlauwşılar da şıǵa jöneldi. Kandidat Nursultan Nazarbayevtıñ atı-jöni jazılǵan üstel üsti tola bastaǵanda-aq jaǵday belgili edi.

Barlıǵı 2143 saylauwşı dauwıs beripti. Byulletenniñ 24-i – jaramsız. 57 adam Ä. Qusayınovqa, 50 adam T. Sızdıqovqa bolısqan. Jaramsız byulletenderdiñ işinen erekşe şımaylanǵan bireuwi közge tüsti. Başsısınan älde kandidattan äbden zárezap bolǵan bir saylauwşı byulletenniñ betine battıtıp turıp bilay dep jazıptı: “Eşkimge dauwıs bermeymin! Osimen jetinşi ret dauwıs berip jatırmin”.

Ätteñ, saylauw tım köñildi ötip jatur edi, älgindegi jaǵdaydan soñ üyimizge küpti bolıp qayttıq.

Ek 7: Egemen Kazakistan 30.04.2015 Tarihli 1. Haber Metni

Särsenbiniñ Sätindegi Sara Söz

Tarihtüñ tereñinen talay-talay tüpsiz tuñğıqtardı keşip kelip, tuğırly tuw kötergen tolağay täwelsizdigimizdiñ 24 jılınıñ tağı bir tañı arayılap attı. Säuwir tuwsa da täwir bolmay, qısqı sızınan arıla almay turğan Arqanıñ awa rayı bugün aşuwinan alaböten arılıp, küñ nurı şuvağın molınan şasıp turdı. Elimizdiñ aybarı, eldigimizdiñ ayğağı Astanağa şuğılalı köktemniñ kelgenin 29 säuwirde şasıray tögilgen mol şuvaq şattana paş etti.

Sağat tuwra 10.50 bolğanda Qazaqstan halqınıñ birauwızdı qalawımen saylanğan Prezidenti Nursultan Nazarbayev Aqordadan şığıp, Täwelsizdik sarayına aparatın avtomobiline otırdı.

Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti 1991 jılı alğaş ret ant bergen edi. Bul saltanattı räsım osı jıldıñ 10 jeltoqsanı küni Almatıdağı Respublika sarayında ötken bolatın. Ol kez KSRO ıdırıp, egemendik alğan elder qatarı köbeyip kele jatqan kezeñ edi. Qazaqstan bul kezde Memlekettik täwelsizdik tabaldırğına qadam basıp ülgergen bolatın. N. Nazarbayev sol jolı, ant berip turıp, elimizdi jarqın bolaşaqqa bastar joldıñ oñay bolmaytının aytqan edi. Sodan bergi nebir auwır jıldarda ol alğan bağıttınan taymay, elimizdi talat qıındıqtardan alıp şıqtı. Qazaqstan memlekettiligini damıtuwdıñ bastı basımдықtarı sol kezderi arıqtaldı.

1999 jılı Qazaqstan halqı joğarı senim mandatın tağı da Nursultan Nazarbayevqa tabıstadı. Prezident Qazaqstan Respublikasınıñ Konstitutsiyasını ustap turıp ant berdi. Bul jolğı ulıqtaw räsimi elimizdiñ jaña elordası – Astana qalasında ötti. Elordalıq märtebesi bolğanımen, astanağa täñ jetistikterge äli qol jetkize qoymağan şahar endi-endi ğana ösip-örkendey bastağan. Sodan beri Astana adam tanımastaw bolıp özgerdi. Bul jıldarı Qazaqstanınıñ älemdegi bedeli de artıp, qoğamda turaqtılıq nıgayıp, ekonomikada damuw qarqını üdey tüsti.

Osınday jetistikterge qol jetkizip otırğan qazaqstandıqtandıqtar 2005 jılğı jeltoqsannıñ 4-inde kezektı prezidenttik saylaw ötkizdi. Nursultan Nazarbayev tağı sa Qazaqstan halqınıñ basım köpşiliginiñ senimine iye bolıp, ayqın jeñiske jetti. Bul sanalı tañdaw bolatın. Sebebi, Memleket başsısı jürgizip otırğan sayasat nätijeli jäne jemisti edi.

Prezidenttiñ üşinşi inauvguvratsiya räsimi elimizdiñ qazirgi zamanğı tarihında erekşe ornı aldı. Bul räsım Esildiñ sol jağalauwındağı jaña qalada, Prezidenttiñ jaña Aqorda sarayında ötti. Memleket başsısını ulıqtaw räsimin Qazaqstan tarihındağı

ayrıqşa mañızdı oqıǵa deuw kerek. Bul is-şaranıñ elimizdiñ halıqaralıq qoǵamdaşıqtaǵı bedeli men ustanımdarın küşeytuw turǵısında ülken sayasi mañız bar.

Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidentin ulıqtaw räsimi elordamız Astanada osimen törtinşi ret ötip otr. Nursultan Nazarbayevtıñ sändi mototsiklşiler eskortınan turatın saltanattı korteji bas qalanıñ äsem ğımarattarı men üyleri orın tepken ülken köşelerimen ötti. Aspanmen talasqan ärbir säwlet tuwındısınıñ boyında Elbasınıñ qoltañbası bar. Körseñ köziñ toymaytın osınauw äsem ğımarattardıñ salınuwın N. Nazarbayev tikeley öziñ nazarında ustap otrdı. Sondıqtan da Elbası men elorda tüsinikleri täwelsiz qazaq şejiresinde egiz uǵımǵa aynaldı.

Elbasınıñ saltanattı korteji Täwelsizdik dañǵılında ornalasqan Täwelsizdik sarayınıñ aldına kelip toqtadı. Osı jerdegi “Qazaq eli” monumentiniñ aynasında qala turǵındarınıñ qalıñ legi jäne ulıqtaw räsiminen keyin şeruw jasaytın äsker turǵan edi. Olardıñ bäri Elnasın quwanıştı ündermen, köñildi dauwıstarmen qarsı alsı. Saltanattı äsker şeruwine “Tik tur!” degen komanda berilgen soñ Memlekettik küzet qızmetiniñ jeke quramı saylanǵan Prezidentti ulıqtaw räsimin ötkizuwge dayın ekendigin aytp, raport berdi.

Astana aspanına quwattı eldiñ, şuvaqtı eldiñ şaşuwında 21 dürkin artilleriyalıq zeñbirekterden oq atıldı.

Saǵat 11.00-de ultınıñ darabozi, halqınıñ mañdayına bitken birtuwar perzenti Elbası Nursultan Nazarbayev Täwelsizdik sarayınıñ Ülken zalına qadam bastı. Uşqan qustıñ qanattarı talar qazaq dalasınıñ tört burşınan tügel jinalǵan zal tolı jur, öñir ökilderi Qazaq eliniñ Köşbassısı, Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti Nursultan Nazarbayevti tik turıp, zor qurmetpen qarsı aldı. Atşaptırım zal keñistigin Elbasınıñ sözine jazılǵan äwezdi äñ – “Elim meniñ” asqaqtay kerp ketti.

El jäne Elbası! Birtutas jeriñ, täwelsiz eliñ barda bir-birinen ajramas, ayırılmas egiz uǵım. Mine, bugün ajramas osı qos qasietimiz tutasa qabısıp, altı alaştıñ aybının asqaqtattı. Memleket başsısı Nursultan Nazarbayev saraydıñ saltanattı törine köterildi. Qazaqstan Respublikası Konstitutsiyalıq Keñesiniñ tóraǵası Igor Rogov elimiz Konstitutsiyasınıñ 42-babına säykes Qazaqstan halqına ant bergen sätinen bastap Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti öz qızmetine kirisetindigi tuwralı mälimdedi.

Nursultan Äbişulı Nazarbayev Qazaqstan Respublikasınıñ Konstitutsiyasına oñ qolın qoyıp, saltanattı jaǵdayda:

-Qazaqstan halqına adal qızmet etuwge, Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti

Konstitutsiyası men zañdarın qatañ saqtawğa, azamattardıñ quıqtarı men bostandıqtarına kepildik beruwge, Qazaqstan Respublikası Prezidentiniñ özime jüktelgen märtebeli mindetin adal atqaruwğa saltanattı türde ant etemin! – dep memlekettik tilde ant qabıldadı.

Sodan keyin Elbası Memlekettik tuwdı süydi. Quwattı Änuran äuwezimen zal işin bir sät tolqığan sezim, tebirenistı köñil-küy kernep ketti. Jinalğan jurt jürekterine qolın qoyıp, erkin eldiñ aybarlı Änuranın asqaqtata şalqıttı.

Saltanattı zal törine Qazaqstan Respublikası Ortalıq saylaw komissiyasınıñ törağası Quvandıq Turğanqulov köterildi.

- Qurmetti Nursultan Äbişuli, 2015 jıldıñ 26 säwirinde ötken Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidentin saylaw qorındısı boyınşa memleketimizdiñ tiyisti zañdarına säykes Sizge Prezident kuväligin tapsıruwğa ruqsat etiñiz- dep saltanattı räsım jağdayında Nursultan Nazarbayevqa Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidentiniñ kuväligin tapsırdı.

Budan äri Memleket başsısı biyik minberden ulıqtaww räsımіндеgi Qazaqstan halqına amağan jürekardı sözın joldadı (*Prezident Nursultan Nazarbayevtiñ ulıqtaww räsımіндеgi söylegen sözi gazetimizde jeke jariyalanıp otır*). Memleket başsısınıñ sözınen keyin ulıqtaww saltanattı Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidenti – Qazaqstan Respublikası Qaruwlı Küşteriniñ Joğarğı Bas qolbaşsısı Nursultan Nazarbayevtiñ Qazaqstan Qaruwlı Küşteriniñ saltanattı şeruwin qabıldawwımen qorındılandı.

Elbası Täwelsizdik sarayınıñ bas kireberisinen Qazaq eli alañına şıqqanda, Joğarğı Bas qolbaşsını elimizdiñ Qorğanıs Ministri İmanğalı Tasmağambetov kütıp alıp, Joğarğı Bas qolbaşsığa Qazaqstan Qaruwlı Küşteriniñ äskerleri Qazaqstan Respublikasınıñ Prezidentin ulıqtawğa arnalğan sapqa turğızılğanı jöninde raport berdi. Bul kezde merkelik äskeri ülgide kiyingen jauwıngerler sımday tartılıp, saltanattı şeruwdı bastawwğa pärmen kütıp turğan edi.

- Sälemetsizder me, jauwıngerler? – dedi osı sätte Joğarğı Bas qolbaşsı Nursultan Nazarbayev. Al vzvodtar men rotalarğa bölünip, sapta turğan sarbazdar: “Sälemetsiz be, Joğarğı Bas qolbaşsı?” dedi de, ile-şala üş märte “uvralap” Prezidentke qurmet körsetti. Artınşa äskeri şeruwdı bastawwğa pärmen berildi.

Qazaqstan Respublikasınıñ Qaruwlı Küşteri ärkez memlekettik somvoldardıñ qatarında turadı. Öytkeni, memlekettiliktiñ, Täwelsizdiktıñ negizderiniñ biri sanalatın otandıq äskerdiñ elimiz damuwındağı röli erekşe mañızdı jäne ärqaşanda mañızdı bola bermek. Elimiz egemendigin ala salısımın, Prezident öz Jarlığımın Qazaqstannıñ Qaruwlı Küşterin quruw tuwralı şeşim qabılğanı esimizde. Osılayşa, Täwelsiz Qazaqstannıñ töl armiyası dünüyege kelgen edi. Bul 1992 jıldıñ 7

mamın bolatın. Memleket bassısınıñ osınauw tarihi Jarlıǵınan bergi uwaqıt işinde eñseli elimizdiñ Qaruwlı Küşteri aspankök tüsti Memlekettik tuwımızda aysıqtalǵan qus töresi – tekti de tákappar qıran sekildi qanatın keñge jayıp, kökke samǵap keledi.

Elimizdiñ Tuńǵış Prezidenti öziniñ sarabdal sayasatı arqılı, ornunen jüzege asırǵan reformaları arqılı Qazaqstandı älem jurtsılıǵına tanıttı. Täwelsiz eldiñ täwelsiz Qaruwlı Küşterin quruw arqılı onu elimizdiñ qäuwipsizdigin qorǵaytın quwattı küske aynaldırdı. Ulıqtauw şeruwine qatısқан Qazaqstan Qaruwlı Küşteriniñ jauwingerleri jüktelgen mindetterdi oydaǵıday, joǵarı deñgeyde orındadı. Ąskerı şeruw Qorǵanus ministrliğiniñ äskerı orkestriniñ jürıp ötuwimen ayaqtaldı.

Örkeniyet äleminiñ örkendi bolaşǵına öristi qadam basқан qazaq jurtnıñ Köşbaşın qurmetteuwege jinalǵan jurtsılıq qatarı köp boldı. Ulıqtauw räsimine Joǵarǵı Sot sud'yaları, Qazaqstan Respublikası Parlamentiniñ deputattarı, Prezident Ąkimşiligi men Prem'er-Ministr Keñsesiniñ ökilderi, Qazaqstanda türkelgen diplomatiyalıq ökildikter men halıqaralıq uyımdardıñ bassıları, memlekettik basqaruwdıñ ortalıq organdarı bassıları, Ükimet müşeleri, jauwaptı hatşılar, oblistardıñ, Astana men Almatı qalalarınıñ äkimderu, Qazaqstan halqı Assambleyasınıñ müşeleri, dini konfessiyalar ökilderi, Respublikalıq byudjettiñ orındaluwın baqılaw jönindegi esep komitetiniñ müşeleri, Konstitutsiyalıq Keñes müşeleri, prezidenttikke kandidatтар, respublikalıq jäne öñirlik qoǵamdıq ştabtar, Saylauwdı bayqauw jönindegi respublikalıq qoǵamdıq komissiya müşeleri, "Nur Otan" partiyasınıñ bassılıǵı, Tuńǵış Prezident mekemeleri men uyımdardıñ jetekşileri, demokratiyalıq küşterdiñ "Qazaqstan-2050" jalpıulttıq koalitsiyası müşeleri, "Halıq Qaharmanı" Qaharmanı jäne "Eñbek Eri" ataqtardıñ iyegerleri, el generaliteti, senim bildirilgen adamdar, qoǵamdıq-sayasi birlestikter men ükimettik emes uyımdar jetekşileri, respublikalıq buqaralıq aqqarat quraldarınıñ bassıları, körnekti ğılım, mädeniyet jäne öner qayratkerleri, respublikanıñ isker toptar ökilderi, jastaruyımdardıñ köşbassıları qatıstı. İş-şaraǵa barlıǵı 3000-ǵa juwıq adam şaqırılıptı.

Qazaqstan Respublikası Prezidentiniñ saylauwı 2015 jılǵı 26 säwirde ötti. Qazaqstan Respublikası Ortalıq saylaw komissiyasınıñ mälimeti boyınşa, dauwıs beruwge 9 090 920 adam nemese saylauwşılardıñ 95,21 payızını qatısқан. Nursultan Nazarbayev saylauwşılardıñ 8 833 250 dauwısına iye boldı, bul – dauwıs beruw räsimine qatısқан saylauwşılar dauwsınıñ 97,75 payızın quraydı.

Qalaǵan ulın halqı ulıqtaǵan kün endi tarihımızǵa altın äriptermen jazıladı. Halqı senim artқан Elbasınıñ ärbir bastaması berekeli, elimizdiñ keleşegi kemel bolǵay.

Jaqsıbay SAMRAT

Läyla EDİLQIZI

Dinara BİTİKOVA

“Egemen Qazaqstan”

Ek 8: *Egemen Kazakistan* 30 Nisan 2015 Tarihli 2. Haber Metni

El Men Erdiñ Eresen Erligi

Elimizde säuwirdiñ 26-sı küni ötken Prezident saylawı şın mäninde bükilhalıqtıq mereke boldı. Dauwıs beruwuge kelgen elektorat özderin meyramda жүrgendey seziniп, jappay köteriñki könil küy ustadı. Jurttıñ bul күndi asıǵa күtkenderi sonday, barlıq jerlerde derlik tañerteñ saylaw uwçaskeleri aşılmay turıp-aq esikterdiñ aldarında uzın-şubaq kezek qalıptasıp qaldı. Bul kezektіñ qarası men qaynarı tüs äleti auwıp, күn ekindige qulaǵańsa seldirey qoyǵan joq. Osılayşa baǵzi bir uwaqıttardaǵı körinis pen sipat köz aldımızǵa qayta kele qalǵanday äser etti.

Prezident saylawın elimizdiñ barlıq endikteri men boylıqtarında qızuw, qauwrt jäne belsendi türde ötkenin sät sayın berilip turǵan telearnalardaǵı habarlar, internet-resurstartaǵı aqparlar men äleuwmettik jelilerdegi pikir almasuwlar dürkin-dürkin bayqatıp turdı. Sol saǵattarda bizdiñ gazetimizdiñ internet nusqası da toqtauwsız jumıs istep jattı. Al bizdiñ jer-jerdegi menşikti tilşilerimiz ben ortalıqtaǵı qızmetkerlerimiz üsti-üstine jariyalap turǵan habarlarǵa oray ün qatıp, oy bildirgen oqırman qawımında da tolas bola qoymadı. Osınıñ bäri bükil elimizde bul joǵı Prezident saylawına jurttımızdiñ ayrıqşa köñil bölip, özgeşe män bergenderin anıq bayqattı.

Eñ bastısı, bul saylaw halkımızdiñ bir tuwdıñ, bir ideyanıñ, bir köşbasısınıñ ayasına berik toptasa tüskenin anıq körsetip berdi. Saylaw, aynalıp kelgende, Eñseli El men Eñsegey Erdiñ eresen erligin, jetistikti jeñisin, bitimdi birligin tolayım tanıtqan naǵız nazardaǵı nawqan boldı. Qazaq eli taǵı da öziniñ aldaǵı bes jıldıǵı liderin jazbay tanıp, qapısız tañdadı. Bul tañdauw bükil halıqtıñ bir leppen, bir demmen, bir irǵaqpen soqqan жүrek lүpiliney bolıp bir nүkteden körindi. 97,75 payızdıq üles bizdiñ osınday tujırım jasauwımızǵa tolıq negiz beredi.

Mine, osı jeñiske elimizdiñ barşa turgındarı bir kisidey quwandı, ülken jeñis üşin aqtarıla şattandı. Buǵan bizdiñ saytıımızda osı күnderi jarıq körgen habarlarǵa kelip tüsken köptegen pikirler tolıq kuwä bola aladı. Al biz бүgin sol kommentter tasqını men nöpirinen azdaǵan bölikti ğana ekşep alıp, oqırman nazarına usınıp otırımız.

Emine şule Ertürk Anıklı <https://orcid.org/0000-0003-1164-5720>

Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, Türk Dili Bölüm Başkanlığı

Adres: Sakarya Üniversitesi, Esentepe Kampüsü, Türk Dili Bölüm Başkanlığı,
Serdivan/Sakarya-TÜRKİYE.

E-posta: erturk@sakarya.edu.tr

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 12 Şubat 2020

Yayına kabul edildiği tarih: 13 Mayıs

E-yayın tarihi: 3 Ağustos 2020

Çıktı sayfa sayısı: 75

Kaynak sayısı: 66